



Sitten värikkään maan prinsessa
lähti kävelyille.

Onnellisena loppuun asti

- lapset kertovat hyvinvoinnista sadutetuissa saduissaan

Helsingin yliopisto
Käyttätymistieteellinen tiedekunta
OKL Luokanopettajan koulutus
LOL

Pro gradu -tutkielma
Kasvatustiede
Toukokuu 2012
Päivi Kuokkanen

Ohjaaja: Liisa Karlsson



Tiedekunta - Fakultet - Faculty Käyttäytymistieteellinen		Laitos - Institution – Department Opettajankoulutuslaitos LOL	
Tekijä - Författare – Author Päivi Kuokkanen			
Työn nimi - Arbetets titel Onnellisena loppuun asti – lapset kertovat hyvinvoinnista sadutetuissa saduissaan			
Oppiaine - Läroämne – Subject Kasvatustiede			
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Pro gradu -tutkielma / Liisa Karlsson		Aika - Datum - Month and year 5/2012	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 123 s + liitteet.
Tiivistelmä - Referat – Abstract Tavoitteet: Tämä monitieteinen ja laadullinen tutkielma kuuluu dosentti Liisa Karlssonin johtamaan osahankkeeseen ” <i>Lapset kertovat hyvinvoinnistaan – Kuka kuuntelee? Lasten äänet kuuluville!</i> ” (TelLis, projektinnumero 1134911), joka on Suomen Akatemian rahoittamaa TelLis-konsortiohanketta (Syrjälä, Estola, Karlsson & Puroila 2010). Tutkielmassa oli tavoitteena selvittää taustaksi, mitä subjektiivinen hyvinvointi on aikuisille laadittujen teorioiden käsitteenä (Allardt 1974, 1975; Dierner 2006; Ojanen 2002, 2006). Päätaavoite oli kuvailla, mitä 7 - 10 -vuotiaat kertovat hyvinvoinnista. Lasten ja aikuisten subjektiivista hyvinvointia (SWB) tarkastelin teoriakirjallisuudesta käsin ja lasten kertomaa aineistolähtöisesti vuosina 1995 – 2005 sadutuksen menetelmällä kerätystä satuaineistosta ¹ (N = 483). Analyysin menetelmä: Kartoitin ja yhdistin aikuisten luomia SWB-käsitteitä. Sadut osoittautuivat sanalliseksi leikiksi (Riihelä 2004), joiden tulkitsemiseen hyvinvointiteoriat eivät riittäneet. Esim. Allardtin (1975, 1976) sosiologista hyvinvoinnin mallia oli muokattava lapsinäkökulmaiseksi (Karlsson & Karimäki 2012). Etsin SWB-teemoja aluksi Atlas TI 4.1 -ohjelmalla. Otin huomioon satujen toiminnallisuuden vuoksi nykyisiä tavoitemotivaatioteorian (Nurmi & Salmela-Aro 2002, Kiuru ja muut 2008; Salmela-aro ja muut 2008) ajatuksia, sillä Allardtin malli perustuu tarvemotivaatioon. Leikintutkimukset (Karimäki 2004, 2006), muut lapsinäkökulmaiset tutkimukset (Karlsson & Karimäki 2012) ja lasten omien sanojen analyysi avasivat ovea lasten kertomaan hyvinvointiin. Tulokset: Allardtin sosiologisen mallin hyvinvoinnista osa kuvasi subjektiivista hyvinvointia aikuisten käsitteenä. Mallin oleminen, tekemisen, omistamisen ja rakastamisen ulottuvuuksiin oli yhdistettävissä osallisuus (Kiili 2006). Mallin tekemisen ja itsensä toteuttamisen hyvinvointia tarkensivat flow’n ja luovuuden käsitteet (Csikszentmihalyi 2005, 2006; Uusikylä 2004). Toiminnan hyvinvointiin yhdistyi em. tavoitemotivaatio. SWB-käsitteeseen kuuluivat tyytyväisyys, viihtyvyys (Allardt 1974, 1975) ja onnellisuus (Ojanen 2002, 2006; Perttula 2001). Lasten onnellisuusmielikuviin kuului samanlaisia asioita kuin aikuisten pohdinnoissa, kuten Perttula (2001) on oletanut. SWB-teemat lasten kertomana eivät silti aina sopineet Allardtin ulottuvuuksiin, kuten aikuisikästeiden hyvinvointi. Dynaamisesta satuaineistosta tuli SWB:n päätulokseksi pienen omaehtoinen toiminta: lähtö itsenäisesti työhön, leikkiin, tutkimaan, elämyksiin tai luomaan uutta, ennenkuulumatonta. Palattiin kotiin tai elettiin itsenäisesti maailmalla. Aineellinen hyvinvointi tai asenne mahdollisti muun hyvinvoinnin, kuten Allardtin mallissa. Aineellinen, sosiaalinen ja psyykinen turvallisuus loi hyvinvointia kaikissa ulottuvuuksissa. Toisaalta pienen toiminta, esim. leikki, toi ystävyyttä, kumppanuutta ja yhdessä oloa, myös turvallisuutta. Vertaisten ryhmään pääsy samanlaisena tai erilaisena toi hyvinvointia. Pahoinvointia oli ulkopuolelle jääminen, kuten Allardtin mallissakin. Luonto oli selviytymisen ja leikin ympäristönä ja elämysten lähteenä osa hyvinvointia ja – ystävää. Aikuisten teoriaa ylittävää oli mm. palauttaa ”kaikki elo maailmaan”. Onnellisuus oli aktiivista onnea (ks. Wright 1963), johon kuului leikki ja yhdessä olo. Pojat kertoivat SWB:sta tyttöjä useammin mainitsematta onnellisuutta.			
Avainsanat – Nyckelord Sadutus, subjektiivinen hyvinvointi, onnellisuus, lapsinäkökulmainen tutkimus, lapsitutkimus			
Keywords storycrafting, subjective well-being, middle childhood, studies of child perspective			
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto, keskustakampuksen kirjasto, käyttäytymistieteet / Minerva			
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information ¹ FSD2104: (2006). Lasten satuja ja tarinoita 1995 – 2005. Elektroninen aineisto. FSD2104, versio 2 (2006-08-30). Monika Riihelä, STAKES ja Liisa Karlsson, STAKES. Helsingin yliopisto (tekijät). Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto (jakaja)			



Tiedekunta - Fakultet – Faculty Behavioural Sciences		Laitos - Institution – Department Teacher Education	
Tekijä - Författare – Author Päivi Kuokkanen			
Title And they lived happily ever after – the themes of well-being in the stories told by children			
Oppiaine - Läroämne – Subject Education			
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Master's Thesis / Liisa Karlsson		Aika - Datum - Month and year 5/2012	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 123 pp. + appendices
Tiivistelmä - Referat - Abstract The aim of the study The aim of this interdisciplinary and qualitative study was to investigate the themes of subjective well-being (SWB; Ojanen 2002, 2006; Diener 2006) in the stories told by 7 – 10 year old Finnish children. The purpose was to give these children the possibility to participate in the research and discussions of well-being in their own way. Children were presumed to tell about their concerns with the method of story crafting: they were allowed to tell spontaneously with their own words without any questions from adults (Karlsson 2005). In this study it was at first examined what adults tell about themes of subjective well-being, SWB. Then the main interest was directed at children's themes of SWB in their own stories. Happiness was supposed to be one part of SWB. How was happiness connected to SWB-themes in children's stories? Approach of this study differs from earlier childhood studies by using the principles of the new child perspective research (Karlsson & Karimäki 2012). This study is a part of the project "Children tell of their well-being – who listens?" (<i>TelLis</i> , project number 1134911) led by adjunct professor Liisa Karlsson. It is a part of consortium, <i>TelLis</i> Project 2010-2013 (Syrjälä, Estola, Karlsson & Puroila, 2010). The Academy of Finland funds the <i>TelLis</i> -project as part of the Research Programme on the health and welfare of children and young people (SKIDI-KIDS). Storycrafting method and analyzing methods: I ordered the narrative data of 418 stories from Finnish Social Science data archive. These tales were told and collected between 1995 - 2005. The themes of SWB were collected by content, form and categorical analysis. I used dimensions of Erik Allardt's welfare theory (1974, 1975) and its results of subjective well-being for study. I also added the dimension of Belonging developed by Kiili (2006). Conclusions The major finding of the study was that of the theme motivated, uncompelled and playful action doing and feeling safety (Having). Playing, as the most important part of many kinds of actions, combined all dimensions of well-being. The enjoyable action happened in the wild. Nature was seen also as a friend. Returning home, caring and helping, being and acting together at home or near home (loving) meant well-being. Also friendship, like playing with the best friend, and partnership were themes of Loving. Belonging into peers' groups was very important for subjective well-being, and left out caused ill-being. The previous themes were connected with happiness. However, these and many other different, interesting and surprising themes of SWB were told without mentioning happiness. Satisfied main characters were able to be themselves and be loved without feeling hard demands from others (being). Satisfying basic needs was a sufficient condition to well-being. The girls told more often than boys about the theme of rest, going to bed. Material conditions (Having) enabled SWB of other dimensions.			
Keywords: storycrafting, subjective well-being, middle childhood, studies of child perspective, childhood studies			
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited City Centre Campus Library/Behavioural Sciences/Minerva			
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information: ¹ FSD2104: (2006). Lasten satuja ja tarinoita 1995 – 2005. Riihelä, Monika (National Research and Development Centre for Welfare and Health (Stakes) Karlsson, Liisa (National Research and Development Centre for Welfare and Health (Stakes) University of Helsinki)			

Kansikuva on osa Vivianin kuvitusta satuun Värikä Maailma.

Satu on kerrottu Helsingin kirjamessuilla Lapset kertovat ja toimivat ry:n sadutustapahtumassa syyskuussa 2008. Saduttajana oli Päivi Kuokkanen:
”Värikä Maailma

Olipa kerran värikä maailma, missä oli komea linna ja missä oli maalaamiseen käytetty kaikkia maailman värejä. Linnassa asui hyvin hieno prinsessa, joka lähti eräänä sunnuntaiaamuna kävelylle. Hän lähti kuljesimaan metsäpolulle silmät kiinni huomaamatta sutta, joka vaani häntä. Äkkiä, kun susi äännähti, prinsessa hätkähti ja katsoi sutta, kiljaisi pelästyneenä ja juoksi omaan kotiinsa. Siellä hän taitaa elää vielä tänäkin päivänä, ellei ole kuollut.” Vivian, 7 vuotta

Sisältö

1 JOHDANTO	1
2 TUTKIMUSTEHTÄVÄ	5
2.1 Mitä subjektiivinen hyvinvointi on aikuisten käsitteenä?	5
2.2 Mitä lapset kertovat hyvinvoinnista?	5
2.3 Onnellisuus subjektiivisen hyvinvoinnin osana.....	5
3 IHMISEN HYVINVOINTIIN SUBJEKTIIVISESTA NÄKÖKULMASTA	6
4 AIEMPI SWB-TUTKIMUS	7
4.1 Hyvinvointiteoriat ja motivaatioteoriat vs. lapsen näkökulma	7
4.2 Onnellisuus, elämäntyytyväisyys ja positiiviset tunteet	8
4.3 Subjektiivinen hyvinvointi ja motivaatio	10
4.4 Hyvinvoinnin mielikuvat, teemat ja tarinalliset linjat.....	12
5 SWB ALLARDTIN HYVINVOINTIULOTTUVUUKSISSA.....	14
5.1 Olla oma itsensä ja voida hyvin.....	14
5.2 Toimia ja voida hyvin	15
5.2.1 Leikin hyvinvointi: tekeminen ja toimiminen	15
5.2.2 Muu hyvinvointia tuottava ja ylläpitävä toiminta	17
5.3 Liittymisen ja kuulumisen hyvinvointia: osallisuus	18
5.4 Kokea läheisyyttä ja ystävyyttä: rakastaa.....	20
5.5 Kokea aineellista hyvinvointia: omistaminen	22
5.6 Hyvinvoinnin ulottuvuuksien keskinäisiä yhteyksiä	23
KUVIO 1 AIKUISTEN TEOREETTISET KÄSITTEET SUBJEKTIIVISESTA HYVINVOINNISTA.....	24
KUVIO 1. AIKUISTEN TEOREETTISET KÄSITTEET SUBJEKTIIVISESTA HYVINVOINNISTA.....	24
6 LAPSINÄKÖKULMAISEEN HYVINVOINTITIIETOOON	25
6.1 Tiedonintressi ja tietokäsitys	25
6.2 Kertojan hyvinvointitietoon ja mahdollisiin maailmoihin.....	25
7 LASTEN MAAILMAN NÄKÖALOIHIN YHTEISTYÖLLÄ	26
7.1 Lapsinäkökulmainen ja monitieteinen yhteistyö	26

7.2 Sadutuksen tutkimisen monitieteinen yhteistyö.....	26
8 TUTKIMAAN LAPSINÄKÖKULMAISILLA EETTISILLÄ PERIAATTEILLA	28
8.1 Eettisyys syyssä tehdä tutkimusta	28
8.2 Eettisyys tutkimustavassa	30
9 SADUTETTU SATUAINEISTO	34
9.1 Satuaineisto tutkimuskohteena ja viestinä	34
9.2 Satuaineiston valitseminen: viesti hyvinvoinnista esille.....	35
10 TUTKIMUSMENETELMÄ.....	36
10.1 Kokonaisuuden ja muodon tarkkailua monella analyysimenetelmällä.....	36
10.2 Avainsanojen luettelointi ja yhdistely alateemoiksi Atlas TI -ohjelmalla	36
10.3 Haasteita ja uusien analyysimenetelmien kokeilua	37
10.4 Uudelleen lukua ja kehystyksien käyttöä.....	38
10.5 Intui tiolla eteenpäin	39
10.6 Mitä hyvinvointi voisi olla? Mitä en ole huomannut?	39
10.7 Odotusanalyysi ja luenta sanan ja lauseen tarkkuudella.....	40
10.7.1 Mutta-san an analyysi odotusanalyysin osana.....	42
10.7.2 Analyysi sanalla haluta ja sanoilla onnellinen, iloinen ja tyytyväinen	42
10.7.3 Kertojan sukupuoleen liitet y ennako-odotukset tietoisiksi	42
10.8 Lingvistiset avaimet lapsen omaan tekstiin	43
10.9 Ryhmittely hyvinvoinnin ulottuvuuksiin	46
10.9.1 Onnellisuuden mainin neiden satujen tarkastelua.....	46
11 TULOKSIA	49
11.1 Tuloksiin haluta-san an analyysilla.....	49
11.2 Tuloksia mutta-san an analyysilla	49
11.3 Sankaruuden avulla saatuja tuloksia: ”Repsu oli nopee koira”	55
11.4 Onnellisuuden mainintojen SWB ”Ja he elivät elämänsä onnellisina”	56
Taulukko 1 Tuloksia: hyvinvoinnin (SWB) pääteemat saduissa (N = 483)	59
Kuvio 2. Lasten kertomat SWB-teemat hyvinvoinnin ulottuvuuksissaan ...	60
11.5 Lasten kertomia hyvinvoinnin yllätyksiä tuloksina	61
11.5.1 Mahdollinen ja ennenkuulumat on maailma	61
11.5.2 Ihmettelyn hyvinvointi.....	62
11.5.3 Huumorin ja leikillisyyden hyvinvointi	62

11.5.4 Omana itsenä, erilaisena ja samanlaisena omassa ympäristössä	64
11.6 Onnellisuuden asema lasten kerronnassa	65
12 YHTEENVETO TULOKSISTA.....	67
12.1 Hyvinvoinnin kokonaisvaltaisuutta ja kirjoa	67
12.2 Onnellisuus lasten kertomana.....	68
13 TULOKSET HYVINVOINNIN ULOTTUVUUKSISSAAN.....	69
13.1 Olemisen hyvinvointi	69
13.1.1 Turvallisuus kotiin palaamisena	69
13.1.2. Turvallisuus hengissä pysymisenä.....	69
13.1.3. Turvallisuus terveytenä	70
13.1.4 Turvallisuus suojassa olemisena ja rakastetuksi tulemisena ..	70
13.1.5 Arvostetuksi, nähdyksi ja kuulluksi tuleminen sekä koettu oikeudenmukaisuus	71
13.1.6 Omana itsenä -teema	71
13.1.7 Suhde luontoon.....	73
13.1.8 Lepo.....	73
13.2 Tekeminen ja toimijuus	74
13.2.1 Omaehtoiseen toimintaan	74
13.2.2 Kotoa lähdöt.....	75
13.2.3 Työhön.....	75
13.2.4 Osaamisen iloon	77
13.2.5 Tutkimaan seikkailemalla.....	78
13.2.6 Leikkimään.....	78
13.2.7 Ongelmia ja haasteita ratkomaan	81
13.2.8 Kilpailemaan	82
13.3 Omistamiseen	83
13.3.1 Riittävällä omistamisella muiden ulottuvuuksien hyvinvointiin	83
13.3.2 Liika on liikaa: sopeutumiseen ja tavoittelemiseen	84
13.3.3 Materiaaliseen hyvinvointiin – muun hyvinvoinnin tueksi	85
13.4 Liittyminen, kuuluminen ja osallisuus	89
13.4.1 Pieni liittymään ja kuulumaan vertaisiin	89
13.5 Rakastaminen ja rakastetuksi tuleminen.....	91
13.5.1 Lähipiiri henkilöt, äiti ja muut.....	91
13.5.2 Ystävyyteen	92

14 POHDINTA.....	93
14.1 Sadututettu aineisto oven avaajana lasten hyvinvoinnin maailmaan	93
14.1.1 Värikkääseen maailmaan ja kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin	93
14.1.2 Pienen hyvinvoivaan toimintaan.....	95
14.2 Tutkimuksen tiedon ja merkityksen arviointia.....	96
14.2.1 Tyttöjen ja poikien hyvinvointia samanlaisena ja erilaisena	98
14.2.2 Satujen mallikasta motivaatiota ja aktiivista onnea	99
14.2.3 Tarvitsemista, haluamista ja viihtymistä	100
14.2.4 Hyvinvoinnin satusilta jatkuu	103
14.3 Jatkotutkimusajatuksia	104
LÄHTEET	106
MUUTA SUOSITELTAVAA KIRJALLISUUTTA.....	118
LIITTEET.....	120
Liite 1	120
Taulukko 2 Teemat ja ulottuvuudet haluta ja tahtoa -sanojen analyysilla	120
Liite 2 Esimerkkejä onnellisuuden teemoista	124
Liite 3 Omat tulkintani ja vertailevat tulkinnat, esimerkkejä	128
Liite 4 Atlas TI-ohjelma apuna: Tekstipankki.....	131
Kuva 1. Atlas TI -ohjelman tekstipankista on apua muistiinpanojen yhdistämisessä.	131
Liite 5 Atlas TI -ohjelma apuna: Quotations, tiedustelut	132
Liite 6 Osoittimia hyvinvoinnin ja pahoinvoinnin teemoille.....	133
Tässä liitteessä esitetään osoittimia Siikalan jaottelun mukaisina (Siikala 1984).	133

1 Johdanto

Aloitin tämän kasvatustieteeseen painottuvan, laadullisen ja monitieteisen pro gradu -tutkimukseni Helsingin yliopistolla etsimällä aihetta, joka liittyisi keskilapsuuttaan elävien lasten kokemukselliseen maailmaan. Halusin luokanopettajan työhöni lasten maailman tuntemusta. Sain Arto Kallioniemeltä erinomaisen viihjeen etsiä sadutuksen menetelmällä lasten oman maailman aihepiirejä. Sadutuksen menetelmässä (Riihelä 2006; Karlsson 2005) lapselle annetaan kehoitus: ”Kerro satu!” Lapsen satu kirjataan sanatarkasti muistiin ja luetaan lapselle, joka voi vielä halutessaan muuttaa satua. Otin yhteyttä mm. sadutukseen perehtyneeseen ja sadutusta kehittäneeseen dosentti Liisa Karlssoniin, ja sain näin sadutuksen asiantuntijan ohjaajaksi tutkielmalleni. Päätin perehtyä satuihin Lapset kertovat ja toimivat ry:n julkistamien satujen ¹ sekä Korvaan päin -kirjan (Riihelä, Karlsson, Karimäki & Lastikka 2008) avulla. Havaitsin, että lapset kertoivat sadutetuissa saduissa itselleen läheisistä ja arvokkaista asioista (Karlsson 2005), ja usein saduissa voidaan hyvin ja eletään elämä onnellisena loppuun asti. Samaa aikaa onnellisuus oli noussut ajankohtaiseksi, yhteiskunnallisen keskustelun aiheeksi. Eri alojen asiantuntijat monessa mediassa ottivat kantaa hyvän elämän kriteereihin ja onnellisuuteen (ks. esim. Aula 2010; Ylikahri 2010). Kiinnostuin lasten mielikuvien onnen aiheiden etsimisestä ja toisaalta lasten hyvinvointinäkökulman laajuudesta ja sisällöstä.

Sain selville, että 2000-luvun lopulla oli alkanut kansainvälinen yhteistyö lapsen oikeuksien ja lasten hyvinvoinnin indikaattoreiden kehittämiseksi. Nimenomaan lasten subjektiivisen kokemustiedon indikaattorit olivat tulleet tutkimisen ja kehittelyn kohteiksi. Yleensäkin lasten subjektiivisesta hyvinvoinnista haluttiin keskustella yhteiskunnallisella tasolla kestävämmällä pohjalla kuin kunkin maan vaalikausien mukaisella rytmillä (Aula 2008a.) Päädyin tutkimaan subjektiivista hyvinvointia.

¹ Lapset kertovat ja toimivat ry. (2008). Helsingin kirjamessuilla lokakuussa sadutetut sadut, jotka kertojat halusivat julkaista. Messusadutus. http://www.edu.helsinki.fi/lapsetkertovat/Lasten_omaa/Sadut/Kirjamessu/Kirjamessusadut_10-2008.pdf

Aikuisten hyvinvoinnista ja subjektiivisen hyvinvoinnin käsitteistä on runsaasti valmista tutkimustietoa. Aikuiset ovat kirjoittaneet vähemmän lasten hyvinvoinnista. Mielestäni lasten omaa ja vain vähän kartoitettua hyvinvoinnin näkökulmaa kannatti selvittää tavalla, jolla lapset mielellään kertovat. Liisa Karlsson (Karlsson & Karimäki 2012) on määritellyt ja kehittänyt lapsinäkökulmaista tutkimusta, jossa otetaan huomioon, että lasten tiedon tuottamisen tapaan sisältyy ”leikkisyys, narratiivisuus ja holistisuus” (Karlsson 2010). Lasten omat mielikuvat eli henkilökohtaiset käsitykset hyvinvoinnista pitäisi ottaa huomioon yleisessä hyvinvointikeskustelussa ikään kuin lasten puheenvuoroina.

Tilasin Tampereelta Yhteiskunnallisen tietoarkiston tietopalvelusta 3500 sadun aineistosta² (FSD2104, Karlsson & Riihelä 2006) alle 10 -vuotiaiden sadut, joista erottelin tämän aineistoksi 7 – 10 -vuotiaiden sadut (N = 483). Satuaineiston aiempi käyttö lapsinäkökulmaisiin tutkimuksiin oli osoittanut, että niiden avulla on mahdollisuus päästä avaamaan ovea lasten omaan maailmaan. Sadutuksen menetelmällä on saavutettu lasten luottamus ja saatu mahdollisuus tarkkaan kuulemiseen lasten arjessa ja elämisen ympäristöissä (Karlsson 2005).

Tarkastelin aluksi satujen narratiivista aineistoa aiemman hyvinvointiteorian kehyksistä käsin. Toisaalta aloin lueskella satuja ja tarkastella teoriakehyksiä lasten aineistosta ja sen hyvinvointiteemoista käsin. Ongelmaksi muodostui jo ennen teoriakehyksen laatimista ja peruskäsitteiden valintaa seuraavat: Mitä subjektiivinen hyvinvointi on aikuisten käsitteenä? Millaisia teemoja lapset kertovat sadutetuissa saduissa? Mahdollisten vastausten välille näytti muodostuvan kUILU, jota halusin pienentää aluksi teoreettisella tarkastelulla, jossa lapsinäkökulmainen tutkimusote (Karlsson & Karimäki 2012) olisi apuna. Vasta sitten saatoinkin selvittää aineistolähtöisesti, ts. saduista, lasten hyvinvoinnin mielikuvien mukaisia teemoja. Niinpä tässä tutkimusraportissakin tutkimuskysymykset esitellään tavanomaisesta rakenteesta poiketen heti johdannon jälkeen.

² FSD2104: (2006). Lasten satuja ja tarinoita 1995 – 2005. Elektroninen aineisto. FSD2104, versio 2 (2006-08-30). Monika Riihelä, STAKES ja Liisa Karlsson, STAKES. Helsingin yliopisto (tekijät). Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto (jakaja). Alle 10-vuotiaiden saduista oli aluksi karsittava alle 7-vuotiaiden, jotta keskilapsuuden sadut tulisivat aineistooni.

Soveltaakseni aikuisten hyvinvointikäsitteiden laajaa ja monitasoista tarjontaa edes joiltakin osin kaikenikäisten henkilökohtaisempaan hyvinvointiin heidän omasta näkökulmastaan, otin avuksi myös (Helkama 2007; Salmivalli 2005; Salmela-Aro 2008; Csikszentmihalyi 2005) subjektiiviseen hyvinvointiin liittyviä yksittäisiä tutkimuksia ja kartoituksia. Arvelin sosiaalipsykologian ja motivaatio-psykologian auttavan lopuksi lasten satujen tulkinnassa, sillä jo ensimmäisillä selailuilla osa lasten saduista osoittautui omaehtoisen ja ilmeisesti mielekkääksi koetun toiminnan kuvauksiksi. Näin pääsisin huomaamaan, mitä lapset halusivat saduissaan. Laajempaan hyvinvointiin, joka vastaisi Allardtin (1974, 1975) pohjoismaissa olosuhteissa laatimaa sosiologista mallia tai jopa koko satujen kirjon hyvinvointia, en näillä teorioilla vielä kuitenkaan päässyt. Saduista löytyi vain muutamia hyvinvoinniksi tulkittavia teemoja. Lähimmäksi lasten omaa näkökulmaa ja mahdollisuuksia löytää saduista runsaasti hyvinvoinnin teemoja tutkimustuloksiksi pääsin tarkastelemalla sadutusaineistoa käyttäneitä tutkimuksia (Hyvönen & Juujärvi 2004a; Hyvönen & Juujärvi 2004b; Karimäki 2004, 2006).

Itse aineiston keräämisen tavan, sadutuksen, lähteille pääseminen avasi helpon tien huomata, mitä lapset kertovat hyvinvoinnista. Sadutuksen kehitti VTT Monika Riihelä koulupsykologin työssään. Hän määritteli sadun sanallisena leikkinä (Riihelä 2006). Tämä määritelmä avasi tässä tutkielmassa hyvinvoinnin aiempien teoreettisten erittelyjen kautta tietä oivalluksiin, miten erottaa saduista hyvinvoinnin teemoja. Sanallinen leikki oli ollut edessäni pitkään juonellisina teksteinä, lyhyinä toteamuksina, vitseinä ja monessa muussa muodossa. Tutkimalla sekä muotoa että sisältöä alkoi herätä ahaa-elämyksiä, uusia oivalluksia (ks. Riihelä 2012). Vasta sanalliseen leikkiin mukaan lähtemällä (ks. Karlsson 2012) ja luovaa joutilaisuutta (Karlsson 2012, Koski 2001) käyttämällä satujen äärellä tutkimustyöni, teemojen tutkiminen, toi hyvinvoinnin teemat yllätyksellisinä esiin. Osa oli aikuisten maailman vastaavia teemoja, mutta osa ylitti huolettomasti aikuisten hyvinvointiulottuvuuksien rajat. Esille tuli Brunerin (1986) kuvailema mahdollinen maailma, jossa hyvinvoinnilla ei ollut odotusteni mukaisia rajoja. Sain syyn kuulla tässä tutkielmassa lapsia tarkasti, mutta toisaalta myös syyn kuunnella kaikkialla, mm. työssäni, lapsia entistä tarkemmin.

Sain Helsingin yliopistossa tilaisuuden osallistua tällä tutkielmallani dosentti Liisa Karlssonin johtaman hankkeeseen ”*Lapset kertovat hyvinvoinnistaan – Kuka kuuntelee? Lasten äänet kuuluviin!*” (TelLis, projektinnumero 1134911). Se on osa Helsingin yliopiston ja ⁱ³Oulun yliopiston tutkijoiden konsortiota, joka kuuluu Suomen Akatemian Lasten ja nuorten hyvinvointi ja terveys tutkimusohjelmaan (Skidi-Kids). TelLis-hankkeessa pyritään eri menetelmien kautta pääsemään lähelle lasten kokemaa ja kertomaa hyvinvointia. Oletuksena on, että lasten näkökulmat tuovat opettajille, kasvattajille ja yhteiskunnan päättäjille uutta tietoa siitä, miltä hyvinvointi näyttäytyy lasten näkökulmasta ja miten se tulisi huomioida toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. (Syrjälä, Estola, Karlsson & Purola 2010.)

³ http://www.oulu.fi/ktk/kasope/tutkimus/tutkimusryhmat_ja_projektit/elava_kertomus/tellis/

2 Tutkimustehtävä

2.1 Mitä subjektiivinen hyvinvointi on aikuisten käsitteenä?

Kuvailen tutkimuksessa lasten kertoman subjektiivisen hyvinvoinnin taustalle, mitä subjektiivinen hyvinvointi on aikuisten luomina käsitteinä. Keskityn erityisesti siihen, mitä lasten hyvinvointi on näissä käsitteissä aikuisten näkökulmasta.

2.2 Mitä lapset kertovat hyvinvoinnista?

päätehtävänä on selvittää, mitä ja millaisia hyvinvoinnin teemoja 7 - 10 - vuotiaat lapset kertoivat saduissa, jotka on kerätty ja koottu vuosina 1995 - 2005 sadutuksen menetelmällä. Oletan, että lapset kertovat hyvinvoinnin teemoista, joiden taustalla on lasten omia subjektiivisen hyvinvoinnin mielikuvia.

2.3 Onnellisuus subjektiivisen hyvinvoinnin osana

Lisäksi tarkastellaan, miten onnellisuus (Ojanen 2002, 2006; Diener 2006; Perttula 2001) liittyy kerrottuihin subjektiivisen hyvinvoinnin teemoihin. Teemoja tarkastellaan suhteessa hyvinvoinnin teoreettisiin ulottuvuuksiin (Allardt 1974, 1975; Kiili 2006).

3 Ihmisen hyvinvointiin subjektiivisesta näkökulmasta

Pitempien tarinoiden teemaa (2001) voi McAdamsin mukaan kutsua temaattiseksi linjaksi, joka heijastaa sitä, mitä henkilöhahmo haluaa, mihin tämä pyrkii. Sugarmanin (2006) mukaan 6 - 12 -vuoden iässä tarinan kokonaisuuden järjestäminen kehittyy paljon ja kehitysasteen mukaan tarinassa alkaa näkyä toistuvana tietty malli, tyyppi tai muoto henkilöhahmon inhimillisistä pyrkimyksistä. Sugarmanin (2006) mukaan kouluikäisten mielikuvissa ja tarinoissa alkaa vakiintua omat, henkilökohtaiset motivationaaliset mallit, jotka jäävät temaattisiksi kuvioiksi ja asetelmiksi myös myöhemmän iän narratiiveihin. Vastaavasti Liisa Karlsson viittaa Daniel Sternin (1992) näkemyksiin ja mainitsee lasten kulttuurista puhuessaan, että jokaisella ihmisellä on henkilökohtaisia teemoja ja mielenkiinnon kohteita, joita hän kantaa mukanaan. Jos seurataan pidempään saman lapsen kertomuksia, voidaan havaita, että lapsella on kysymyksiä, joita hän käsittelee monin tavoin yhä uudestaan. Kukin lapsi on valinnut miljoonien mahdollisuuksien joukosta juuri ne tapahtumat, joista haluaa kertoa. (Karlsson 2005, 29.) Tässä tutkielmassa ei seurata pitkäjäsenasetelmana saman lapsen kertomuksia, vaan tuodaan esille moninaisuutta, kirjoja siitä, mitä teemoja lapset ovat valinneet. Mitkä ovat olleet näille lapsille vuosina 1995 - 2005 tärkeitä hyvinvoinnin aiheita? Yksittäisetkin teemat ovat yhtä tärkeitä kuin keskenään samantlaisiksi niputettavat teemat. Sekä samantlaisuutta että erilaisuutta tarkastellaan. Niinpä oletan, että satujen teemat kertovat jotain niistä elämän sisällöistä, jotka ovat yksilöllisellä tavalla kertojalle tärkeitä. Sadut saattavat samalla heijastaa sitä, mitä lasten näkökulmassa elämässä yleensä tavoitellaan, pidetään tärkeänä, mitä vältellään ja mitä pyritään säilyttämään.

4 Aiempi SWB-tutkimus

4.1 Hyvinvointiteoriat ja motivaatioteoriat vs. lapsen näkökulma

Valitsin Erik Allardtin (1974; 1975; 1976) hyvinvointimallin kehykseksi hyvinvoinnin käsitteen ymmärtämiselle siksi, että uudempaa yhtä kattavaa ja pohjoismaisiin olosuhteisiin laadittua teoriaa ei ollut saatavilla. Teoria käsittää suurimmalta osaltaan sosiologisesta tutkittavaa hyvinvointia, joka on yhteiskunnassa vallitsevaa (welfare, Allardt 1998a). Oletan, että lasten satumaailman hyvinvointi (welfare) lapsen kertomana heijastaa lapsen omaa henkilökohtaista käsitystä subjektiivisesta hyvinvoinnista eli hyvin voimisesta (well-being). Näin mikro- ja makroperspektiivi voisivat yhdistyä, kun tarkastellaan teoriaa ja lapsen kertoman sadun maailmaa. Allardtin mukaan hyvinvointi on ensinnäkin merkityksellisyyden kokemista, itsensä toteuttamista, turvallisuuden ja perustarpeiden tyydyttämistä eli Being-ulottuvuuden hyvinvointia. Toiseksi se on toiminnallista hyvinvointia Doing-ulottuvuudessa, mikä liittyy omaehtoiseen, motivoituneeseen toimintaan. Kolmanneksi Allardtin käsite hyvinvoinnista perustuu ajatukselle solidaarisuuden ja toveruuden tarpeesta eli halusta olla osana sosiaalisia verkostoja, joissa kokee kuuluvansa joukkoon ja voi ilmaista toisista välittämisen ja pitämisen tunteita. Tässä keskeisenä tarpeena on rakkauden tarve, sekä rakkauden saaminen että myös rakkauden osoittaminen. (Allardt 1976, 43.) Sekä Allardtin että Dienerin (2006) tutkimuksellisia päätelmiä on, että sosiaaliset suhteet eli Allardtin käsitteellä ilmaistuna yhteisyyssuhteet Loving-ulottuvuudessa ovat subjektiivisen hyvinvoinnin keskeinen tekijä. Esim. henkilöt, joilla on paljon läheisiä ystäviä, ovat onnellisempia ja tyytyväisempiä kuin yksinäiset (Diener 2006). Ojasen mukaan liittymiseen ja läheisyyteen tähtäävät pyrkimykset liittyvät hyvinvointiin (Ojanen 2009, 117). Ovatko samat teemat lapsille tärkeitä? Jos he kertovat näistä teemoista, mitä he niistä kertovat?

Uutta motivaatioteoriaa, jota on sovellettu lasten maailmaan, tarvitaan Allardtin hyvinvointimallin rinnalle, sillä Allardtin teoria pohjautuu tarpeille (1975, 16 –

20). Kun puhutaan perustarpeista toiminnan yllykkeenä ja edellytyksenä, silloin oletetaan, että tarve on motivaationa. Puhutaan tarvemotivaatiosta. Motivaatio toimintaan nähdään silloin enemmän tarpeista lähtevänä kuin aktiivisen ihmisen tavoitemotivaationa, jolloin ulkomaailmasta valitaan motivoivia kohteita. Kumpi lähtökohta sopii lasten satuihin? Toisaalta Allardt (1975, 20 – 22) puhuu myös arvopäämääristä⁴. Uudempi motivaatioteoria näkee motiivin ulkomaailman ja yksilön välisenä suhteena (Salmela-Aro 2002; 2008; ks. pohdinta luvussa 14.) Oletan, että uusi motivaatioteoria on siksi käyttökelpoisempaa tässä tutkielmas-
sa, vaikka myös tämän teorian tutkimukset (Helkama 2007, 150 - 154) painottu-
vat enemmän aikuisten ja nuorten motivaatioon. Lapsista ei ole riittävästi eikä
lapsinäkökulmaisesti laadittuja tutkimuksia. Lisään taustatiedoksi motivaatioteo-
rioiden yhteyttä lasten maailman hyvinvointiin ja aikuisten hyvinvoinnin teorioi-
hin.

4.2 Onnellisuus, elämäntyytyväisyys ja positiiviset tunteet

Tämän tutkimuksen teorian kehystäjä käsite subjektiivinen hyvinvointi sisältää onnellisuuden, elämäntyytyväisyyden ja positiivisuuden tunteita. Onnellisuus on merkinnyt läpi filosofian historian ”korkeinta hyvää” ja myös äärimmäistä moti-
vaatiota toimintaan. Hyvinvoinnin tutkija Ed Dienerin (2009) mukaan subjektiiv-
nen hyvinvointi (SWB) merkitsee onnellisuutta, elämäntyytyväisyyttä ja positiiv-
ista tunnetta. Diener toteaa, että viimeisinä vuosikymmeninä on tutkittu enem-
män pahoinvointia kuin hyvinvointia, vaikka aiemmassa hyvinvoinnin osatekijää,
onnellisuutta, on pidetty ihmistieteissä ja filosofiassa tärkeimpänä motivaationa
eli tavoittelemisen arvoisena ja yleisesti tavoiteltuna asiana. (Diener 2009.) Aka-
teemikko Georg Henrik von Wright (1963) jakoi onnen ihanteen kolmeen: En-
simmäinen näistä on epikurolainen onni. Sitä on omistaa tai kokea asioita, jotka
tuottavat tyydytystä ja mielihyvää, kun saamme mahdollisimman paljon halua-
maamme. Tätä aikalaisten ja nykyisessäkin kirjallisuudessa syytetään usein
hedonistiseksi. Von Wrightin mukaan toinen on askeettinen onni. Kun haluaa
niin vähän kuin mahdollista, välttää pettymyksiltä. Ihanteena on rajoittaa elä-
mänsä välttämättömimpään tyyliin ”Joka kuuseen kurottaa, se katajaan kapsah-

⁴ Riittävä elintaso, turvallisuus, terveys ja koulutus (Having-ulottuvuudessa) ovat ”tavoiteltavia hyvinvointiarvoja” (Allardt 1975).

taa”. Kolmas onnen ihanne, aktiivinen onni, liittää onnen mielekkääseen toimintaan. Tyydytys tulee mielekkääksi koetusta ja miellyttävästä tekemisestä, mikä käytännössä on haasteiden ja mahdollisuuksien etsimistä.

Subjektiiivisen hyvinvoinnin tutkimus on nykyisin muodostunut jopa omaksi tieteenalaksi ja kiinnostunut siitä, miten ja miksi ihminen kokee elämän positiivisella tavalla, ja tämä on sisältänyt sekä kognitiivisen arvioinnin että affektiiviset reaktiot (Diener 2009, 11). Viime vuosikymmeninä sekä aikuisten että lasten maailman tutkimisessa on kiinnostuttu enemmän pahoinvoinnista kuin hyvinvoinnista. Diener on perehtynyt subjektiiivisen hyvinvoinnin (subjective well-being, SWB) ja pahoinvoinnin (ill-being) sosiaalipsykologiaan (2006). Allardtin sosiologisen, pohjoismaisen hyvinvoinnin tutkimusten osa käsitteli subjektiiivista hyvinvointia. Erik Allardt (1976) eroaa Dienerin ajattelusta sosiologisempaan näkökulmaan painottuvana ja nimenomaan pohjoismaisen hyvinvoinnin tutkijana. Allardtille SWB on vain osa hyvinvoinnin laajaa kokonaisuutta. Hän oletti, ettei hyvinvointia ei ole ilman jokaisen kolmen ulottuvuuden toteutumista.

Allardtin käsite hyvinvointi (Allardt 1974; 1975; 1976, 1998a) on syntynyt käsitteämään kansallisen populaation tarpeiden tyydytyksen tilaa. Allardtin tutkimusryhmän tarkoituksena oli mitata ja kuvata 1970-luvulla hyvinvointia Tanskassa, Suomessa, Norjassa ja Ruotsissa. Lapsen subjektiiivisen hyvinvoinnin teemat saattavat tulla esiin, kun lapsi kuvaa satumaailmansa sekä henkilöiden subjektiiivista hyvinvointia että satumaailman henkilöille sitä ympäristön tarjoamaa hyvinvointia, jota Allardt kirjallisuuden perusteella näyttää kutsuvan ”objektiiiviseksi” (ks. welfare-käsite tämän s. 15; Allardt 1974, 1998a). Hyvinvoinnin mittaamisessa ja kuvaamisessa käytetään usein indikaattoreita, eikä sellaisia ole vielä luotu lasten kokonaisvaltaiseen maailmaan lapsinäkökulmaisesti. Tellis-hyvinvointi-hankkeen myötä tarpeellista lapsinäkökulmaista tietoa on parhailaan syntymässä. Allardt huomauttaa mielestäni aiheellisesti, että kaikki hyvinvoinnin indikaattorit ovat aina riippuvia arvoista, mm. siitä, mitä pidetään hyvänä elämänä ja mitä ei pidetä hyvänä elämänä, ts. otetaan kantaa siihen mikä on hyvää ja mikä pahaa (Allardt, 1998a). Allardtin mukaan hyvinvoinnin yleisellä tasolla on ollut kahta arvojen keskustelua, toinen puhuu objektiiivisina tosiasioina päämääräsuuntautuneita toimintoja, aktiviteetteja ja ehtoja, joissa ihminen kärsii. Toinen suunta on ollut puhua subjektiiivisesta hyvinvoinnista. Tämän tut-

kimuksen taustalla käytettävä hyvinvointikäsitys on lähempänä jälkimmäistä, subjektiivista hyvinvointia.

4.3 Subjektiivinen hyvinvointi ja motivaatio

Oletan, että haluaminen liittyy hyvinvointiin myös lasten näkökulmasta sadun asiayhteydestä ja kertojalle kerrotusta olemuksesta ja kerrotusta arvostuksesta riippuen. Sosiaalipsykologian näkökulmastaan Klaus Helkama (2007) esittää, että usko omaan voimiseen luo pohjan tavoitteisiin pyrkimisille. Tämä liittyy Allardtin Being-ulottuvuuteen. Esim. leikissä ja muussa flow-toiminnassa voi kehityopsykologian näkökulmasta katsovan Csikzentmihalyin mukaan olla tavoitteen uudelleen miellyttävän olotilan, flow'n saavuttaminen. Helkaman mukaan pyrkiminen, haluaminen, aikominen tai yrittäminen kuvaa sitä, mitä psykologian terminologiassa nimitetään motivaatioksi (Helkama 2007, 150 – 151). Kun ihminen tekee jotain tekemisen ilosta, sen itsensä vuoksi, toimintaa sanotaan sisäisesti motivoituneeksi. Sisäinen motivaatio voidaan hävittää, jos toiminnasta ryhdytään palkitsemaan ja yksilö kokeekin toimintansa ulkoa ohjatuksi palkinnon tavoitteluksi. Omaehtoinen leikki on Helkaman mukaan ehkä paras esimerkki sisäisesti motivoituneesta toiminnasta (Helkama 2007, 151.) Luovuutta paljon tutkineen Uusikylän (2004) mukaan luova toiminta teoreettisena käsitteenä voidaan määritellä käytännön perusteella sen mukaan, mitä luovasta prosessista syntyy. Niinpä Uusikylän mukaan palkkioiden jakamista kannattaa pohdita: ulkoinen motivointi ja kontrolli voi vähentää luovaan työhön tarvittavaa sisäistä motivaatiota. (Uusikylä 1996, vrt. Csikzentmihalyi 2005.)

Heikki Lehtonen (1996) määrittelee sosiaalipolitiikan ja moraalien näkökulmastaan, joka on lähempänä Allardtin sosiologista näkökulmaa ja tarpeiden pitämistä keskeisinä motivaatiotekijöinä, että halua pidetään yleensä tarvetta⁵ subjektiivisempänä ominaisuutena. Halun parhaimpana ilmaisijana pidetään ihmistä itseään. Sen sijaan tarvetta pidetään halua objektiivisempänä siinä mielessä, että ihmisen voidaan havaita tarvitsevan jotakin jatkaakseen elämistään, vaikka hän itse ei asiaa välttämättä tiedostakaan. Tässä tutkielmassa molempia, sekä ha-

⁵ Allardtin ns. objektiiviseen hyvinvointiin painottuva sekä objektiivisen että subjektiivisen hyvinvoinnin teoria pohjautuu tarpeisiin. Hyvinvointi merkitsee Allardtille tilaa, jossa ihmisen on mahdollista tyydyttää materiaaliset ja ei-materiaaliset tarpeensa, mm. perustarpeet (Allardt 1976).

lua että tarvetta, tulkitaan satujen teksteistä subjektiivisina hyvinvointiin ja sadun mahdollisuuksien maailmaan liittyvinä mielikuvina, koska halua sen enempää kuin tarvetta ei ole tarkoitus arvottaa, - sitä paitsi tutkimuksessa kaikki lapsen kertoma koko sadun maailman yhteisölle tapahtuva hyvinvointi voidaan katsoa subjektiiviseksi hyvinvoinniksi kertojan kannalta. Puhutaan myös perustarpeista, luettelot vaihtelevat näkökulmasta ja näkijästä riippuen. Tämän tutkimuksen menetelmien suunnittelemiseen ja tulosten ennakoimiseen sopii mm. sadutukseen tutustuneiden ajatukset lasten perustarpeista. Psykoterapeutti Kirsti Palonen (2007) päättelee sadutuskokemustensa perusteella, että lasten perustarpeet ovat ”samanlaisia maasta toiseen, esim. perusturvallisuuden ja suojelluksi tulemisen tarve, yksityisyyden ja toisaalta yhteisyyden tarve sekä rakkauden ja ystäväyden tarve”. Suojelluksi tulemisen tarve kuuluu Allardtin having-ulottuvuuteen, yksityisyyden-tarve being-ulottuvuuteen, yhteisyyden, ystäväyden ja rakkauden tarpeet loving- ja belonging -ulottuvuuksiin.

Perustarpeiden mukaisia asioita halutaan. Halun katsotaan usein liittyvän läheisesti muun muassa em. tavoitteen ja motivaation, valinnan ja päämäärän, mutta myös preferenssien eli mieltymysten käsitteisiin. Käsitettä käytetään tässä Mikko Lehtosen määritelmän mukaan (Lehtonen 1996, 97). Sitä mitä lapsi haluaa, siihen hän on motivoitunut, ja jos ympäristöön liittyy asioita, jotka eivät ole toivottavia, motivaatio ympäristössä toimimiseen saattaa vähentyä. Esim. kaverit, ystävydet ja työ kouluympäristössä ovat ehkä aineistossakin teemoja, jotka liittyvät hyvinvointiin ja pahoinvointiin. Motivaation ja hyvinvointiin elämän siirtymissä perehtyneen Salmela-Aron mukaan kaverit vaikuttavat nuorten⁶ kouluun sopeutumiseen (Kiuru, Aunola, Nurmi, Leskinen & Salmela-Aro 2008). Suomalaisen koululaisten osaaminen näyttää olevan huippuluokkaa, mutta terveys on rapistumassa ja uupumus uhkaamassa. Salmela-Aron kumppaneineen laatima tutkimus paljasti, että peruskouluissa koulu-uupumukseen oli erityisesti yhteydessä negatiivinen kouluilmapiiri. Mitä negatiivisempi kouluilmapiiri peruskoulussa oli, sitä enemmän siellä oli koulu-uupumusta. Negatiivinen kouluilmapiiri ilmeni kiireisenä ja rauhattomana työskentelyilmapiirinä, kouluun liittyvänä stressioireyhtymänä, jolla on kolmet kasvot: uupumusasteinen väsymys, kou-

⁶ peruskoululaiset olivat tämän aineiston kertojia vanhempia, mutta tulos antaa ajatuksia suunnalle etsiä hyvin- ja pahoinvoinnin teemoja myös tämän tutkielman satuaineiston hyvin- ja pahoinvoinnin kerronnasta.

luun liittyvät kyynisyys ja riittämättömyyden tunteet. (Salmela-Aro, Kiuru, Pietikäinen & Jokela, 2008.) Ehkä aineistosta löytyy tämänaiheisia subjektiivisesti koettuun ympäristöön liittyviä hyvinvoinnin teemoja.

4.4 Hyvinvoinnin mielikuvat, teemat ja tarinalliset linjat

Tässä taustapohdinnassa otan selvää ja tuon esille oletuksia siitä, miksi lapset kertovat juuri sen tarinan, jonka kertovat, sillä se tuo tutkimukselle merkitystä. Lisäksi määrittelen käsitteitä mielikuva ja teema voidakseni valita tekstistä hyvinvoinnin teemoja. McAdamsin (2001) mukaan kouluikäiset muotoilevat kertomustaan sen mukaan, mitä ympäröivän kulttuurin normit olettavat kertomuksen sisältävän ja sisältävät jo ajallista järjestystä, temporaalista koherenssia. Elämäkertojen sisältämää temaattista koherenssia elämänvaiheiden siirtymineen kertomukset eivät vielä sisällä samalla tavalla kuin aikuisilla. Lapset eivät kertomuksissaan rakenna identiteettiään vielä eksplisiittisesti kuten aikuiset, mutta implisiittisesti keräävät identiteettinsä aineksia. (McAdams 2001, 105 - 106.) Myös onnellisuutta tutkinut Ojanen päättelee aikuisista puhuessaan, että identiteetti perustuu kertomuksiin (Ojanen 2009, 144 - 150). Hän vertaa käsitystään McAdamsiin, jolle identiteetti on jopa sama kuin tarina – mutta nimenomaan mielekäs tarina. Mistä mielekkyys tulee? Osaanko erottaa juuri lapsille itselleen hyvinvoinnin kannalta tärkeät teemat?

Sugarman (2006) McAdamsiin viitaten arvioi, että esim. esikouluikäiset lapset käsittelevät mielessään mieleenpainuvia hetkiä, ”arresting images”, pikemminkin kuin kokonaisia kompleksisia, suuria tarinoita. Vastaavasti tämän aineistoissa saduiksi on kerrottu sekä aikuisten narratiiveihin verraten ”kokonaisia” tarinoita että hetken vangitsevia tapahtumakuvauksia, kun kertojien ikä vaihtelee esikouluikäisestä 10-vuotiaaseen ja mukana kertojissa on monenlaisessa kehitysvaiheessa olevia lapsia. Tässä tutkielmassa oletetaan, että juuri näistä mielikuvista olisi löydettävissä hyvinvoinnin mielikuvia. Mielikuva on tunteen synteesi, ”a synthesis of feeling”, ja samalla mielikuva on tieto ja aistikokemus. Tapahtuma, episodi, on tallennettu mielikuvaksi. Lapsi säilyttää ja työstää mielikuvia tahattomasti päivittäisessä ”make-believe” -leikissään, kuvitteluleikeissään. Kuvitteelliset hahmot eri tarinoista ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja myös

lapsen itsensä kanssa. Lisäksi fiktiiviset hahmot ovat vuorovaikutuksessa niiden henkilöiden kanssa, jotka ovat lapselle merkittäviä lapsen omassa elämässä. Nämä emotionaalisesti latautuneet henkilöhahmot auttavat lasta saamaan kokemuksiaan mielessään ymmärrettäviksi. Jotkut kuvittelijan mieleen jääneet henkilöhahmot ovat ohimeneviä, mutta jotkut elävöittävät persoonallisia narratiiveja vielä hänen aikuisuudessaankin. (McAdams, 1997, 65.) Tässä tutkielmassa satuihin teemoiksi on koottavissa ensimmäisten silmäilyjen mukaan sekä lyhyitä, mielikuvia vangitsevia hetkiä että juonellisia, pitempiä tarinoita. Pitemmistä tarinoistakin etsitään hyvinvointia ilmenevät teemat ja nämä kootaan lyhyempien tarinoiden kanssa yhteiseen tarkasteluun.

Temaattisilla tarinalinjoilla on oletettu yhteys tarpeisiin ja keskittyneesti niistä kahteen tarpeeseen: rakkauden eli hoivatuksi tulemisen tarpeeseen ja vaikutusvallan ja toimintavallan tarpeeseen eli autonomian tarpeeseen (McAdams 1997). Henkilöhahmot haluavat sitä, mitä me ihmisetkin haluamme: säilyttää, laajentaa ja puolustaa oman itsen tilaa, saada yhteyttä toisiin ihmisiin rakastavassa yhteisössä (McAdams 1997, 68,71). Haluamme myös olla itsenäisiä toimijoita. Vallan halu liittyy toimijuuteen ja rakkauden tarve yhteisöllisyyteen, ts. rakkaus on yhteisöllinen motiivi (McAdams 1997, 72).

5 SWB Allardtin hyvinvointiulottuvuuksissa

5.1 Olla oma itsensä ja voida hyvin

Ulottuvuus ”olla” (att vara, being) liittyy tarpeeseen elää harmoniassa luonnon kanssa. Siihen kuuluu myös tarve integroitua yhteiskuntaan. Nykyisten sosiologisten tutkimusten käyttämä osallisuuskäsite liittyy Allardtin kielenkäytössä mielestäni tähän ulottuvuuteen. Being-doing merkitsee tässä tutkielmassa ja sen lasten toiminnallisessa satujen maailmassa seuraavia teemoja. Nämä Allardtin lähtökohdista laaditut teemat ovat aikuisten maailman näkökulman teemoja. Ilmeisesti niitä laadittaessa ei ole ajateltu lapsia.

- miten paljon lapsi voi osallistua päätöksiin ja toimintoihin, jotka vaikuttavat hänen omaan elämäänsä.
- mahdollisuudet vapaa-ajan toimintoihin
- mahdollisuudet mielekkääseen toimintaan
- mahdollisuudet nauttia luonnosta joko tutkiskelun ja pohdinnan kautta tai toiminnoilla, kuten kävely luonnossa

Viime vuosina Suomessakin on alettu puhua lasten osallisuudesta itseään koskeviin päätöksiin kodin ulkopuolella. Lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula (2011) mukaan meillä on menty hyvään suuntaan, sillä lapsinäkökulma tunnustetaan paremmin kuin ennen. Silti hän huomauttaa, ettei päätösten vaikutuksia lapsiin ei vielä riittävästi arvioida eikä lapsia itseään kuulla, kun palveluita suunnitellaan. Vaikka kulttuurikäsite ja hyvinvointikäsite ovatkin moniselitteisiä, voidaan olettaa eri tutkimusten perusteella, että aktiivinen kulttuurin harrastaminen ja taidetoiminta lisää yksilön hyvinvointia antamalla mm. merkityksellisyyden kokemusta (Nummelin 2011).

Luonnossa toimimiseen Allardt on esittänyt esimerkeiksi kävelyn, puutarhanhoidon tai kalastuksen. Millaisia subjektiiviseksi hyvinvoinniksi tulkittavia teemoja lapset kertovat liittyen näihin em. osallistumiseen, mielekkääseen toimintaan ja luonnosta nauttimiseen?

5.2 Toimia ja voida hyvin

Esittelen aluksi Allardtin toiminnan, doing ja toimintaan liittyvän olemisen (Att vara) ulottuvuuksia ja samalla lasten maailmaan kuuluvia teemoja, joita oletan löytäväni aineistosta. Oletan, että tärkeänä tulisi esiintymään leikin hyvinvointi (3.3.1), jota tarkastelen Allardtin ja lisäksi lasten maailmaa tutkineiden näkökulmia yhdistelemällä. Toiseksi esitän lyhyesti tutkimustietoa muusta omaehtoisesta toiminnasta (3.3.2), josta on oletettavaa löytää hyvinvoinnin teemoja myös lasten satuaineistosta.

5.2.1 Leikin hyvinvointi: tekeminen ja toimiminen

Allardt puhuu doing-hyvinvoinnin yhteydessä vapaa-ajasta (tämän tutkimuksen s. 17). Lasten näkökulmasta pohtinut ja lontoolaisia lapsia ja nuoria tutkinut Berry Mayall arvioi omasta kulttuuristaan käsin, että yleensä lapset arvostavat suuresti ”vapaa-aikaa”, lasten omaa aikaa: mahdollisuutta astua ulos tavallisesta elämästä leikin maailmaan. Mayallin mukaan lapsen toimintaa subjektina määrittää tasapainottelu vanhempien ja omien itsenäistymispyrkimysten, riippuvuuden ja omatoimisuuden välillä. (Mayall 2002, 135; ks. myös Palonen 2007.) Leikin määrittely on tärkeää, sillä samalla kun tulee määritellyksi oletuksia lapsen aineistossa mahdollisesti kertomasta leikistä, samalla määritellään sitä sanallista leikkiä, jota itse aineisto on: Sadutuksen kehittänyt Monika Riihelä määrittelee sadun mielestäni osuvasti ja lapsinäkökulmaisesti niin, että ”satu on sanallista leikkiä” (Riihelä 2006). Useat tahot ovat päätelleet, että lapselle leikki tuottaa hyvinvointia ja toisaalta hyvinvoiva lapsi leikkii. Csikzentmihalyi (2006) puhuu kehityspsykologian näkökulmastaan lapsen leikin yhteydessä flow-tilasta, keskittyneisyyden tuomasta ja lapsille luontaisesta leikin ilosta. Yleistä keskustelua on esiintynyt myös lapsuuden leikin varhaisesta loppumisesta. Esim. lapsiasiavaltuutettujen vuosikirjasta (Aula 2008b) ilmenee huoli suomalaisten lasten lyhyestä lapsuudesta sekä tämän vaikutuksesta lasten hyvinvointiin. Lapsiasiavaltuutetun tehtävänähän on seurata lasten oikeuksien toteutumisen tilaa Suomessa. Nyt lasten elämään on tahdottu lisää leikkiä.

Toisaalta leikkiin lasten näkökulmasta laajasti perehtyneen Reeli Karimäen folkloristiikan alan lapsinäkökulmaiset tutkimukset osoittavat, ettei hyvinvointia tuo-

va leikki ole kadonnut tai edes vähentynyt lasten maailmasta. Suomalaiset lapset haluavat ja osaavat leikkiä (Karimäki 2003). Lapset vain osaavat kätkeä vapaaehtoisen, vapaan ja hyvinvointia tuottavan leikkinsä aikuisilta (Karimäki 2004.) Karimäen (2006) leikkikäsitteeseen sisältyvät myös lasten hulluttelut. Kallialan (1999) mukaan leikkikulttuuri koostuu leikkien lisäksi tarinoista, laulusta, loruista, hokemista, arvoituksista ja vitseistä. (Karimäki 2003; 2004.) Karimäen määritelmään sisältyvät leikin vapaus, vapaaehtoisuus, ja leikki sisältää myös pelit ja urheilun, sillä koululaiset itse kertovat leikkivänsä myös urheillessaan. Karimäen väitöskirjan (2004) tutkimuskohteena olivat 7-12-vuotiaat suomalaiset ja tallinnalaiset koululaiset. Nämä kertoivat leikkivänsä kaikkialla, missä he liikkuvat. Leikki kuului kotiin ja kouluun, kavereiden kanssa olemiseen, liikuntaan, harrastuksiin, kaikkiin leikki kuuluu irrottamattomana osana. Monet leikintutkijat, kuten Karimäki, on pohtinut tutkimuksissaan, mitä leikki lapselle merkitsee. Leikeissä näkyy ”ilo, aitous ja mielikuvituksen rajattomat mahdollisuudet”. Leikkisyys voi ilmetä missä ja milloin tahansa. (Karimäki 2006.) Nämä Karimäen oivallukset edistivät satujen alustavaa tutkimistani siten, että aloin nähdä leikkiä sellaisissa saduissa, joissa en sitä ensimmäisellä vilkaisulla huomannut.

Ilmeisesti Csikzentmihalyikin (2005, 2006) kertoo lapsen luovasta leikin ilosta juuri vapaaehtoisesta leikistä. Deweyn (1957) toimintafilosofiaan perustuvan kasvatustajattelun mukaan lapsella on tarve olla luova, ja leikki ilmeisesti tyydyttää tätä tarvetta. Toisaalta leikki on lasten keskeinen toiminnan muoto: lasten yhteisöön kuulumisen tarkoittaa usein leikkiyhteisöön kuulumista. Leikkiyhteisön täysivaltaiselta jäseneltä vaaditaan yhteistä tietoa, yhteisiä arvostuksia ja kieltä sekä tapaa ymmärtää leikin koodeja. Leikkiin kuuluu myös tilannekohtainen hännäminen, kiusoittelu ja ääntelehtiminen. Leikkivälineiden luova käyttäminenkin ovat osa leikkikulttuuria. (Kalliala 1999, 55 - 56; 181.) On siis oletettavaa, että saduissakin mainitaan hyvinvoinnin yhteydessä lelut.

Leikkiin, kuten lasten kertomiin satuihin ja tarinoihin, kuuluu erilaisen arkikokeuksen soveltaminen. Koti perheen sisäisine ihmissuhteineen on lasten leikin aineksena ja näissä lasten arki näkyy Kallialan mukaan monivivahteisimmillaan. Leikkiin liittyy aitous ja mielikuvituksen rajattomat mahdollisuudet. Myös medialähtöistä kokemusta sovelletaan. Leikkiin sisältyvät taitotavoitteet osuvat harvoin yksin aikuisten asettamien taitotavoitteiden kanssa. (Kalliala 1999, 54 -

58; 178.) Leikin teemat ovat sekä tytöillä ja pojilla usein pysyviä: tytöt keskittyvät ihmissuhteisiin ja pojat toimintaan (Kalliala 1999, 287). Oletan, että aineistossani leikin teema liittyy hyvinvointiin tavalla, jota on kannattaa tutkia tarkasti.

5.2.2 Muu hyvinvointia tuottava ja ylläpitävä toiminta

Muukin toiminta kuin leikki saattaa olla lasten hyvinvoinnin teemana aineistossa. Satuaineistoni kertojat ovat 7 – 10 -vuotiaita. Erik Eriksonin mukaan tämä ikäryhmä elää vaihetta, jossa lapsi pystyy ottamaan innokkaasti osaa työtilanteisiin ja hänelle on tärkeää saattaa työnsä loppuun. Työn loppuunsaattaminen tuo mielihyvätunteen. (Erikson 1982, 247.) Omaehtoinen, tavoitteellinen toiminta, johon on motivaatiota, saattaa olla jo prosessina saati sitten saavuttamisena mielihyvää ja siten hyvinvointia tuottavaa. Csikzentmihalyi (2005) kirjoittaa, että yksilön näkökulmasta ei ole väliä, mikä on lopullinen tavoite, kunhan se on riittävän pakottava hallitakseen psyykkistä energiaa. Optimaalinen kokemus on päämäärä sinänsä, ja flow-toiminnot ovat vapaasti valittuja ja läheisessä yhteydessä syvän merkityksen lähteisiin (Csikzentmihalyi 2005, 121). Flow ei kuitenkaan ole ”hyvä” sanan absoluuttisessa mielessä, vaan flow’lla voi olla moraaliselta kannalta katsottuna sekä hyödyllisiä että vahingollisia muotoja (Csikzentmihalyi 2005, 112).

Ojasen mukaan lapsilla flow’n kokeminen on yhteydessä hyviin koulusuorituksiin, kiinnostusten kestävyYTEEN, myönteiseen itsearvostukseen ja ongelmakäyttäytymisen vähäisyyteen. Ojanen on päättänyt tutkimustensa ja onnellisuustutkimusten kartoituksen pohjalta, että onnellisella ihmisellä on mielekästä tekemistä. Onnellinen myös pysähtyy katsomaan ja huomaamaan onnen aiheet. (Ojanen 2006, 115.) Ojanen ei pidä flow-kokemusta onnen takeena, sillä flow-kokemus myönteinen ”pääasiassa vain silloin, kun ihminen on motivoitunut tekemään asioita, jotka ovat kulttuurin näkökulmasta hyväksyttäviä” (Ojanen 2006, 17). Csikzentmihalyi ilmeisesti viittaa siihen kulttuuriin ja sen arvoihin, missä kukin lapsi kulloinkin on: lapsi iloitsee, kun pysyy yhtäkkiä pystyssä vaappuvalla polkupyörällään. Samaan tapaan nuori rikollinen iloitsee, kun onnistuu ensi kertaa varastamaan lompakon (Csikzentmihalyi 2006, 303).

Csikzentmihalyi liittyy myös ilon tunteen tekemiseen ja toisaalta asioihin, joita on odotettu pitkään. Iloa tuottavat tapahtumat ovat sellaisia, että henkilön jokin odotus täyttyy tai tarve tai kaipaus tulee tyydytetyksi, mutta sen lisäksi henkilö menee pidemmälle kuin mitä on ajatellut ja saavuttaa siten jotain odottamatonta. Ilolle on ominaista tämä eteenpäin menevä liike: uutuuden ja saavuttamisen tunne. Kokemukset, jotka tuottavat mielihyvää, voivat tuottaa myös iloa, mutta nämä kaksi tunnetta ovat aivan erilaisia. Esimerkkinä Csikzentmihalyi käyttää syömistä. Hänen mukaan syöminen on kaikkien mielestä miellyttävää, mutta ruoasta iloitseminen on kuitenkin vaikeampaa. Kulinaristi saa syömisestä iloa, koska hän erottaa sen tarjoamat erilaiset aistimukset: Ihminen voi kokea jostain asiasta mielihyvää suuntaamatta siihen juurikaan psyykkistä energiaa. Ilo syntyy vain silloin, kun asiaan kiinnitetään epätavallisen paljon huomiota. (Csikzentmihalyi 2005, 74 – 81, 240 -244) ilon kokeminen. Ojane(2002) mukaan ilahtumista aiheuttaa moraalinen rohkeus. Heikon puolustamisessa voi tulla esiin se, että moraalinen rohkeus, vastuun ottaminen ja auttaminen voivat tuoda iloa (Ojanen 2002, 241.)

Koettu arvostus voisi liittyä olemisen, kuulumisen tai tekemisen ulottuvuuksiin. Allard (1075) näkee sen olemisen ulottuvuuteen kuuluvana. Koetun arvostuksen ja oikeudenmukaisuuden asetan tässä tutkielmassa being-ulottuvuuteen, jos satu kuvaa tilannetta, jossa on kysymys siitä, miten arvokkaaksi minä tai päähenkilö kokee itsensä ja miten suhtautuu omiin mahdollisiin puutteisiin (Ojanen 2009, 19). Tämä liittyy vuorovaikutukseen toisten kanssa sekä vertaisten ryhmässä (kuuluminen – belonging) että ystävän, perheen ja muun lähipiirin kanssa (rakastaminen-loving).

5.3 Liittymisen ja kuulumisen hyvinvointia: osallisuus

Christina Salmivalli ⁷ on kehityspsykologian näkökulmastaan havainnut, että 7 - 12 -vuotiailla vertikaaliset suhteet eli vanhemman ja lapsen väliset suhteet ovat tärkeitä, mutta näitäkin tärkeämmäksi on kehittymässä horisontaaliset suhteet eli suhteet vertaisiin (Salmivalli 2005, 15 - 22). Lapset omaksuvat vertaisten kanssa tietoja, taitoja ja asenteita. Vertaisten kanssa saadaan ja hankitaan ko-

⁷ Christina Salmivalli on tutkinut vertaisuutta ja mm. koulukiusaamista. Hän vastaa opetusministeriön käynnistämästä KiVa Koulu -hankkeesta. <http://www.minedu.fi/etusivu/arkisto/2007/2501/kivakoulu.html>

kemuksia, joilla on merkitystä lapsen sopeutumiseen ja hyvinvointiin välittömästi nykyhetkessä ja myös lapsen tulevaisuudessa. Vertaisilla tarkoitetaan henkilöitä, jotka ovat lapsen kanssa suunnilleen samalla tasolla sosiaalisessa, emotionaalisessa tai kognitiivisessa kehityksessä. Vertaiset ovat usein ikätovereita, mutta eivät välttämättä täsmälleen samanikäisiä kuin lapsi itse. Suomalaisten lasten vertaisryhmät ovat iältään varsin homogeenisia. (Salmivalli 2005, 15 - 22.)

Lapsen asema ryhmässä perustuu toverisuosioon ja -epäsuosioon. Sosiaalisen aseman tietyssä ryhmässä on todettu olevan yleensä pysyvä, lapsen on sitä vaikeaa muuttaa. (Salmivalli 2005, 33.) On oletettavaa, että aineistossa oleminen hyvinvoinnin eli being-hyvinvoinnin ulottuvuus liittyy kuulumisen hyvinvoinnin ulottuvuuteen eli belonging-ulottuvuuteen, sillä sosiaalisen vertailun avulla ryhmässä rakennetaan minäkuvaa, käsitystä itsestä ja omista ominaisuuksista (Salmivalli 2005, 33). Gayle L. Macklem on kartoittanut eri tutkijoiden päättelyitä ns. sosiaalisesta tuesta, joka on tukea, jota lapsi saa vertaisiltaan. Sosiaalinen tuki on vertaisilta saatua tai saatavilla olevaa tukea vuorovaikutussuhteissa. Se lisää suosiota ja hyvää mainetta ja antaa lapselle itseluottamusta. (Macklem 2003, 105.) Suosituilla lapsilla ei kuitenkaan välttämättä ole ystävyys-suhteita (Salmivalli 2005). Niinpä sadun kerronnassakin belonging-ulottuvuuden hyvinvointi saattaa usein liittyä ystävyysteeman yhteisyyssuhteiden ulottuvuuteen eli loving-ulottuvuuteen, mutta ei välttämättä. Satujen hyvinvointi vertaisten suhteen tulee olemaan tämän tutkimuksen kiinnostava kohde, sillä saduissa kaikki on mahdollista.

Subjekttiivinen hyvinvointi tällä belonging-ulottuvuuden alueella ei ole kuitenkaan helposti tulkittavaa ja yksiselitteistä, vaan yksilöllistä ja tapauskohtaista. Meillä länsimaissa lasten toverisuosiota ja asemaa ryhmässä selittävät sosiaalisen käyttäytymisen lisäksi ryhmästä ja sen normeista riippuen enemmän tai vähemmän mm. ulkonäkö, liikunnallisuus, motoriset taidot ja fyysiset poikkeavuudet. Ryhmän normeista riippuu se, millaisia asioita ryhmässä arvostetaan. Esim. keskilapsuudessa usein pojat arvostavat liikunnallisuutta. Lapset eivät välttämättä ole tietoisia tai ainakaan eivät kerro tutkijoille asemastaan ryhmästä tai ystävyys-suhteistaan. Torjutuilla lapsilla saattaa olla epärealistinen käsitys sekä

asemastaan ryhmässä että ystävyssuhteistaan. Muiden taholta torjutuksi havaittu lapsi ei tutkimusten mukaan yleensä katso olevansa epäsuosittu. Salmivalli pääättelee, että lapsi haluaa kokea itsensä sosiaalisesti kompetentiksi, selviytyjäksi, vaikka ei saa ympäristöltä kompetenssiaan ja hyväksyttyä asemaansa tukevia vihjeitä (Salmivalli 2005, 30). Salmivalli pääättelee, että nykytutkimusten mukaan kiusatuksi joutuminen vaikuttaa lapseen haitallisemmin kuin ainoastaan torjutuksi tuleminen eli epäsuosio tai vastavuoroisen ystävän puute (Salmivalli 2005, 45). Ryhmään kuulumisessa joillekin lapsille on tärkeämpää läheisyys (communality), jonka oletan olevan lähellä Allardtin loving-ulottuvuutta. Toisille lapsille Salmivallin mukaan on läheisyyttä tärkeämpää vertaisiin vaikuttamishalu (agency), jonka tulkitsemieni olevan lähempänä Allardtin being-ulottuvuuden koettua arvostusta ja toiminnan mahdollisuuksia sekä toimijuutta. Ehkä saduissa tulee ryhmään liittymisen ja kuulumisen kerronnassa esiin tällaisia belonging-ulottuvuuteen tulkitsemieni teemoja. Hyvinvointi liittymisen ja kuulumisen teemoissa saattaa olla eri saduissakin verraten erilaista ja jopa yhdessä sadussa saattaa olla saman asian eri puolia. Ainakin Salmivallin mukaan lasten arjessa lapsen sosiaalinen motivaatio ryhmään liittyessä vaihtelee yksilöllisesti: mitä hän tavoittelee, mitä hän pitää tärkeänä, onko tärkeää saada toisten lasten hyväksyntä vai pyrkiikö uutena ryhmään pyrkivä tai liittyvä lapsi kenties hallitsemaan ja ohjailemaan tapahtumien kulkua. Toisille on tärkeää saavuttaa ja säilyttää myönteiset suhteet muihin, mutta saada samalla oma ääni kuuluviin ryhmässä. (Salmivalli 2005, 115.) Tähän monitahoiseen belonging-ulottuvuuteen liittyy tässä tutkielmassa myös koettu arvostus silloin, kun arvostus saadaan vertaisilta.

5.4 Kokea läheisyyttä ja ystävyyttä: rakastaa

Tässä tutkielmassa on käytössä Allardtin yhteisyssuhteiden mukainen käsite hyvinvoinnin siitä ulottuvuudesta, jota Allardt on nimittänyt ulottuvuudeksi ”att älska” (loving). Onni ja turvallisuutta tuovan tuen saamisen subjektiivinen tunteminen ovat Allardtin mukaan esimerkkejä hyvinvoinnin subjektiivisista tunteista. Niillä on hänen tutkimustulostensa perusteella yhteyttä att-vara-variabeleihin (being), erityisesti mahdollisuuteen itsensä kehittämiseen ja jonkin verran ulottuvuuteen att älska (loving). (Allardt 1975, 59.)

Perhesuhteissa elämistä, suhteiden tärkeyttä lasten ja nuorten maailmassa on tutkittu niukasti (Lahikainen 2005, 360) ja näiden suhdetta subjektiiviseen hyvinvointiin hyvin vähän. Vielä 10 – 11 -vuotiaat Christensenin (2002a) etnografisen mukaan pitivät vanhempien kanssa vietettyä aikaa tärkeämpänä kuin aikaa ystävien kanssa (vrt. Salmivalli 2005, 15 - 22). Lapset kuitenkin hahmottivat yhteisen ajan laajemmin kuin aikuiset: heille se, että vanhemmat olivat saatavilla tarvittaessa sekä yhteisiin arkirutiineihin osallistuminen ja myös omiin oloihin rauhoittuminen kotona oli tärkeää yhteistä aikaa. Christensen mielestäni aiheellisesti kyseenalaistaa meidän aikuisten valmiit kysymyksenasettelutavat. Esim. vanhempien kanssa vietetyn laatuajan ja ajan määrän asettaminen puheissamme vastakkain lähtee aikuisten näkökulmista (Christensen 2002b). Lapsinäkökulmainen tutkimus onkin laajentanut ja syventänyt kuvaa siitä, miten lapset näkevät perheen. Lasten perhekäsitykset ovat hyvin monipuoliset ja osuvasti omaa aikaamme kuvaavia. Lapsia tarkoin kuulemalla ja leikintutkimusten kautta on havaittu, että tunneskaalasta löytyy hellyyttä ja hylkäämisiä, huumoria ja komentelua (Riihelä, Karimäki, Karlsson, Rutanen 2001.) Kirjo on suuri. Nuorimpien lasten saduista on ilmennyt, että lapset varhain ovat tietoisia perheeseen liittyvistä kipeistäkin asioista. Saduista on näkynyt sekin, ettemme me aikuiset ja lapset elä ainoastaan erillisissä maailmoissa, me myös jaamme saman maailman. (Riihelä, Karimäki, Karlsson, Kemppainen & Rutanen 2001.)

Hyvösen ja Juujärven sadutuksella tuotetut tutkimukset osoittivat, miten pojat tuovat esille enemmän hoivaa, turvaa ja huolenpitoa kuin heidän havaitsemistaan stereotyyppisistä käsityksistä olisi voinut päätellä. Tutkijat päättelivät sadutusaineistosta, että pojilla on tarvetta hoivaamiseen ja huolehtimiseen samaan tapaan kuin tytöilläkin (Hyvönen & Juujärvi 2004a; Hyvönen & Juujärvi 2004b.) Ystävyys on sadutuksen avulla saatujen tutkimustulosten mukaan yksi teemoista, josta lapset usein kertovat (Karlsson⁸ 2005, 31). Kaiken ikäisille ystävytydessä on tärkeää ystävytyksen emotionaalinen laatu. Kasvava moraalinen herkkyyks vaikuttaa ystävyystymisessä. Voimapolitiikka vanhemman ja lapsen ja toisaalta

⁸ Karlsson on tarkastellut sadutusta käyttäviä tutkimuksia teoksessaan *Sadutus, avain osallistavaan toimintakulttuuriin* 2005.

myös siskon ja veljen välillä on erilaista kuin ystäväysten välillä. (Dunn 2006, 6-9; 99 - 118.)

Satuaineistossa saatetaan kertoa myös sosiaalisesta turvallisuudesta, joka liittyy sekä ihmissuhteisiin että muuhun ympäristöön. Allardtin jaottelussa turvallisuus kuuluu having ja being -ulottuvuuksiin, mutta oletan, että lasten kertoma turvallisuus saattaa liittyä myös loving-ulottuvuuden turvallisuuteen. Sadutuksella tutkineet Hyvönen ja Juujärvi (2004a, 2004b) havaitsivat, että tyttöjen ja poikien tarinoissa tuli turvallisuuden tarve esiin: tyttöjen ja poikien yhteisenä piirteenä oli toiminnallisuus mm. erilaisten seikkailujen muodossa, mutta vaikka seikkailu olisi jännittävää ja pelottavaa, silti tarinoissa näkyi turvallisuuden merkitys.

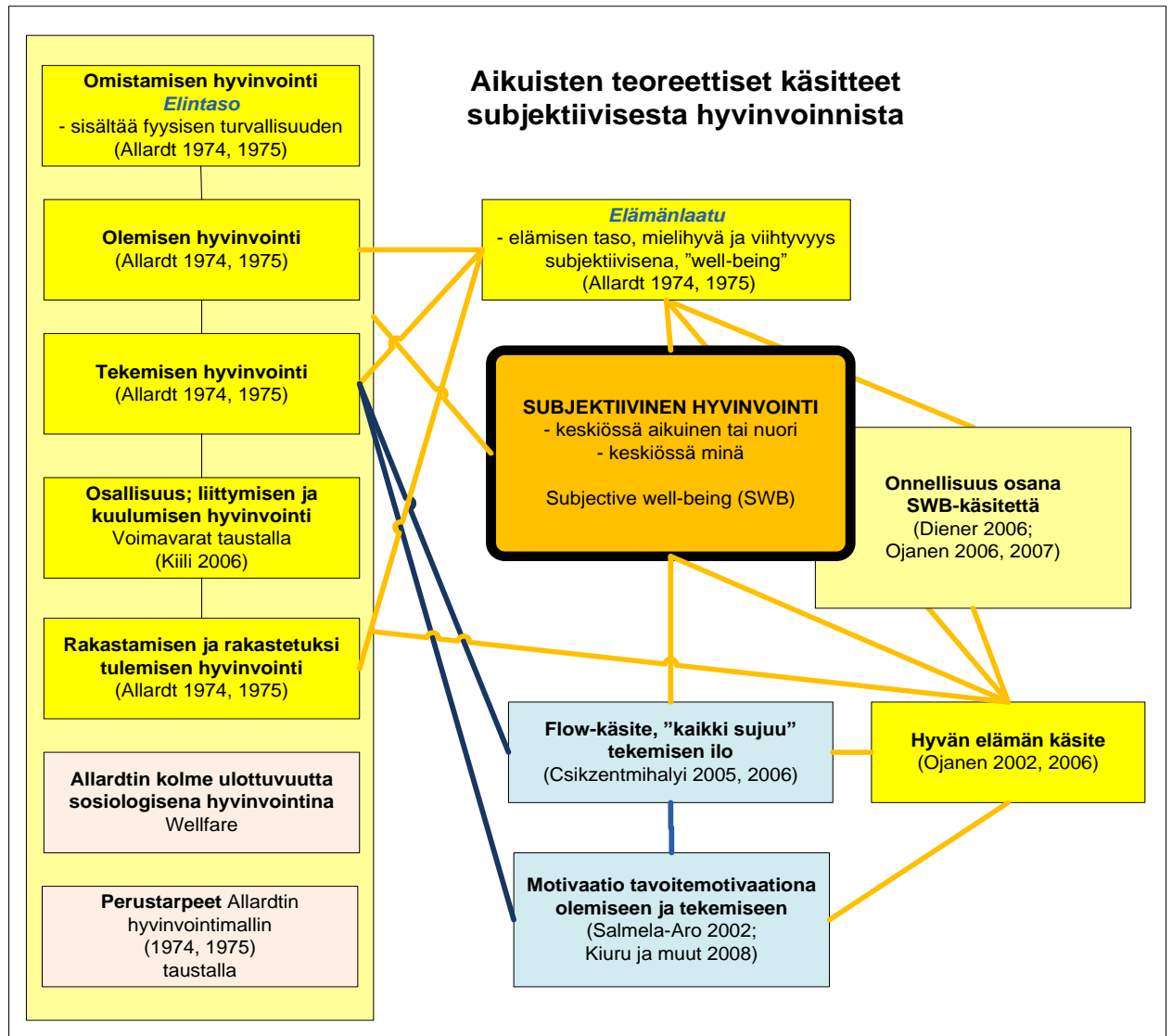
5.5 Kokea aineellista hyvinvointia: omistaminen

Allardtin hyvinvointiteorian Att ha -ulottuvuus sisältää omistamista, mutta paljon muutakin fysiologisesti tarvittavaa, sellaista, kuten ihmiselle on ravinto, lämpö, ilma ja turvallisuus. Ulottuvuus sisältää myös vapautta, terveyttä ja koulutusta. Siihen sisältyvät taloudelliset resurssit, kuten asuminen. Att ha -ulottuvuus ja elintason (Allardt 1976, 32 - 37) perspektiivi ovat Allardtin mukaan perustavanlaatuisesti tärkeitä, koska materiaalistien resurssien avulla voidaan ratkaista muita hyvinvoinnin ongelmia. Toisaalta hän toteaa, että sekä köyhillä että rikkailla on rakkauden ja itsensä toteuttamisen tarpeita (Allardt 1975, 27 -30, 38). Tämän ulottuvuuden tarpeet ovat herkkiä muuttumaan kulttuurin ja aikojen vaihtuessa. Satu Apon tutkimissa satakuntalaisissa kansansaduissa rikkauden ja aineellisen hyvinvoinnin kuvaukset olivat vaatimattomia. Fantasia keskittyi ruoan ja rahan ympärille. Paikasta toiseen siirtyminen oli hyvinvointia vähentävä ongelma, sillä kansansaduissa ihmesadut sisälsivät taikaesineitä, joilla paikasta toiseen siirryttiin helposti. (ks. Apo 1986, 273.) Having-ulottuvuus ja elintason perspektiivi on Allardtin mukaan siksi niin perustavanlaatuisesti tärkeää, koska materiaalistien resurssien avulla voidaan ratkaista muita hyvinvoinnin ongelmia. Toisaalta hän toteaa, että sekä köyhillä että rikkailla on rakkauden ja itsensä toteuttamisen tarpeita. (Allardt 1975, 38.) Mitä ja millaisia Having-ulottuvuuteen liittyviä hyvinvoinnin teemoja lapset kertovat tämän tutkimuksen saduissa?

5.6 Hyvinvoinnin ulottuvuuksien keskinäisiä yhteyksiä

Allardt (1975, 27 - 30) kommentoi omia tutkimustuloksiaan mielenkiintoisiksi sillä osin, että välittömät kokemukset ympäristön ”todellisten” ehtojen sijasta paljastuivat tärkeiksi: Tärkeää oli kokemus siitä, oliko elämä onnellista, mielenkiintoista, helppoa tai tuntuiko yksinäiseltä. Ts. juuri subjektiivisen hyvinvoinnin kokemukset ovatkin hänen laajassa hyvinvointikäsitteessään oleellisia, ja tämä oli Allardtille kiinnostava yllätys. Pelkkä yhteissuhteiden olemassaolo sen enempää kuin muiden kahden ulottuvuuden seikat eivät suoraan vaikuttaneet elämänlaatuun. Elintason komponentista terveys oli ainut, jolla oli selvä yhteys onnellisuuden elämykseen ja josta seuraa välittömiä onnen elämyksiä. Allardt halusi tietää, voivatko hyvinvoinnin kolme ulottuvuutta selittää objektiivisesti mitattuna sitä subjektiivista asennetta, jota hän nimitti sanoilla trivsel ja missnöje, viihtyvyys ja tyytymättömyys. Tyytymättömyysasenteet liittyvät elintason ongelmiin ja viihtyvyysasenteet yhteisyyteen, jonka vastakohtana on vieraantuminen. (Allardt 1975, 205, 333.) Vastaustensa valossa Allardt vastasi, ettei voi (Allardt 1975, 179). Subjektiivisen hyvinvoinnin käsite ulottuvuuksien teoreettisessa kentässä yhteyksineen on koottu kuvioon 1. On kiinnostavaa tutkia, kertovatko lapset näistä teemoista ja mitä he näistä kertovat.

Kuvio 1 Aikuisten teoreettiset käsitteet subjektiivisesta hyvinvoinnista



Kuvio 1. Aikuisten teoreettiset käsitteet subjektiivisesta hyvinvoinnista

6 Lapsinäkökulmaiseen hyvinvointitietoon

6.1 Tiedonintressi ja tietokäsitys

Tämän tutkimuksen lähtökohta liittyy mm. emansipatoriseen eli valtasuhteisiin ja kriittiseen tietoon liittyvään tiedonintressiin (Habermas 1976, 133). Lapsilla on oikeus mielipiteeseen⁹ ja sen mukana valtaan käyttää puheenvuoroaan. Sadut olisi saatava osaksi yhteiskunnallista hyvinvointikeskustelua (ks. johdanto). Samalla mikro- ja makroperspektiivit olisi saatava ”keskustelevalaksi, kehittyväksi ja yhteiskunnallisesti vaikuttavaksi genreksi” (Karlsson 2012). Tämän tutkimuksen hermeneuttis-fenomenologinen tutkimusote ja analyysi pyrkivät kartoittamaan ja ymmärtämään, mitä ovat lasten SWB-teemat ja tuomaan hiljaista tietoa kuuluvaksi. Siinä mielessä tiedonintressi on praktinen ja tarkoituksena on lisätä vuorovaikutukseen keskinäistä ymmärrystä. Hermeneuttisen¹⁰ ja pragmatistisen tutkimusperinteen mukaisesti tässä tutkielmassa ei pidetä tavoitteena kuitenkaan tiedon yleistämistä eikä ennustamista, vaan merkitystä on hyvinvoinnin yksilöllisillä tulkintatavoilla. Tässä ollaan kiinnostuneita henkilökohtaisesta tiedosta, jota voidaan pitää käytännöllisenä tietona (Polanyi 1958, 255).

6.2 Kertojan hyvinvointitietoon ja mahdollisiin maailmoihin

Tarina tarjoaa lapselle mahdollisten roolien ja maailmojen kartan (Bruner 1986). Lapset kertonevat myös, millainen on hyvinvoinnin mahdollinen maailma. Mahdollisten maailmojen kartalla toiminta ja itsen määrittely on ”mahdollista”. (Bruner 1986, 66.) Oletan, että sadutetut sadut voivat heijastaa hyvinvoinnin laajaa kenttää – ajallisesti ja paikallisesti rajattuna. Ne voivat kertoa, mitä hyvinvointi lasten mielestä voisi olla, ei vain sitä, mitä se lasten arkielämässä aikuisten näkökulmasta on tai mitä sen pitäisi olla. Niinpä lasten omat teemat voivat laajentaa ja toisaalta tarkentaa aikuisten mielikuvaa hyvinvoinnista ja hyvinvointikäsitettä.

⁹ Suomi muiden sopimusvaltioiden mukana tunnustaa YK:n lapsen oikeudet. Esim. lapsella, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, on oikeus vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. (FINLEX. Valtionsopimukset 60/1991. Asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta. 12. artikla. <http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060>)

¹⁰ Hermeneuttinen tiedonintressi (Habermas 1976) merkitsee tässä lasten kulttuurin perinteen ymmärtämistä ja välittämistä.

7 Lasten maailman näköaloihin yhteistyöllä

7.1 Lapsinäkökulmainen ja monitieteinen yhteistyö

Tämä tutkielma on alle 18-vuotiaita koskevaa tieteidenvälistä lapsuudentutkimusta. Haasteena lapsuudentutkimuksessa on löytää tutkimusote, jossa lapsella on mahdollisuus kertoa näkemyksistään hänelle oleellisista tarkastelukulmisista (Karlsson 2012). Käsite aktiivinen lapsi on ollut lapsuustutkimusten käytössä jo vuosikymmeniä. Olisi otettava huomioon, etteivät lapset ole vain toimijoita, vaan heillä on myös jotakin sanottavaa ja näkökulmia, joita he kykenevät tuomaan esiin tutkimuksessa (Karlsson 2008; James & James 2008, 19.) Lapsinäkökulmainen tutkimus (studies of child perspective) ei ole uutta, mutta käsite ja ilmiön määrittely on verrattain uutta (Karlsson 2008). Perinteisten tutkimusten kysymykset eivät olisi lasten hyvinvointitiedon saavuttamiseksi lasten kannalta välttämättä oleellisia. Meillä aikuisilla saattaa olla sekventiaalinen, esim. tieteenaloittain jaotteleva ajattelutapa, jota lasten näkökulmasta tarkastelu voisi eheyttää (Karlsson 2008).

7.2 Sadutuksen tutkimisen monitieteinen yhteistyö

Monitieteisen Lapset kertovat ja toimivat ry:n tutkija- ja kehittäjäverkoston kautta tutustuin lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja erityisesti yhteen aidosti lapsinäkökulmaisista menetelmistä: sadutukseen (ks. johdanto). Mukana verkoston aktiivisessa toiminnassa ovat muun muassa kulttuurin, folkloristiikan, kirjallisuustieteen, ympäristösuunnittelun, historian, filosofian, sosiaalipsykologian, sosiologian, terveystiedon, psykologian, kasvatopsykologian, taide- ja musiikkipedagogian ja kasvatustieteiden näkökulmat. Eri tieteenalat eivät rajaa tutkimuskohdetta tai analyysia, vaan lähtökohtina ovat lasten elämä ja lapsuus kokonaisvaltaisina ilmiöinä (Karlsson 2012). Lapsinäkökulmaisen mukaisesti vältän lapsen pitämistä kohteena kaikissa vaiheissa (ks. tästä tarkemmin eettisyyden pohdinnan yhteydessä). Teorian kokoaminen ja analyysimenetelmän soveltaminen ja muokkaaminen lasten satujen aineistoon lapsinäkökulmaisesti sopivaksi vaatii sekä aiempaa aikuisnäkökulman hyvinvointiteoriaa että uutta lap-

sinäkökulmaista teoriaa. Lisäksi se vaatii aineiston satujen tarkkaa tarkastelua alkuvaiheissa. Jotta lapsen maailma ei jäisi kaukaa ulkoapäin arvioiduksi, selvittän lasten omia ajatuksia ja tapaa ajatella lasten oman kulttuurin kautta (Karls-son 2005, 29 - 31). Lisäksi tuon lasten tarinoita viimeistään analyysissä ja tulok- sissa näkyviin, että aineiston saduista tulisi mahdollisimman paljon lasten aitoa, omaa ääntä kuuluviin. Objektiivisuuden sijasta tämä tutkielma pyrkii lasten kult- tuurin, kokemusten, tiedon ja osaamisen äärelle (Riihelä 1996; Karlsson 2000, 2005, 2008), mikä on mielekästä niin tutkimuksessa kuin käytännön työssänikin (ks. Karlsson & Stenius 2005).

Tarkoituksena on tutkia lasta oman elämänsä ja arkensa tekijänä, eikä vain jon- kinlaisen välivaiheen läpi potentiaalisesti kehittyvänä kohti tärkeämpää vaihetta, enemmän tutkittua nuoruutta ja aikuisuutta. Taustalla on Alasen (2001) tavoin se asenne, ettei lapsuus ole yksinomaan valmistautumista yhteiskuntaelämään ja siinä toimimiseen, vaan se on jo itsessään elämää ja osallisuutta yhteiskun- taelämään (Alanen 2001, 173).

Kertomus on kommunikaatiota ihmisten välillä. Satu on kommunikaatiota vähin- täänkin saduttajan, sadutustilanteeseen osallistuvien ja satua kertovan ja kerto- vien välillä. Kertomuksilla luodaan vuorovaikutukseen luottamusta. Ryhmäsatu- jen ja muidenkin satujen osalta on mielestäni hyvä huomata, että kertomuksilla – saduilla – ylläpidetään ryhmiä. (ks. Karlsson 2005.) Tämän kaiken pohtiminen avaa tietä laajentamaan tulkinnan oivalluksia.

8 Tutkimaan lapsinäkökulmaisilla eettisillä periaatteilla

Seuraavassa esittelen lapsinäkökulmaiseen tutkimusotteeseen liittyviä eettisiä periaatteita tutkimustavassa ja siinä, mistä syystä tutkimusta tehdään.

8.1 Eettisyys syyssä tehdä tutkimusta

Eettisyys prosessissa on tärkeä kysymys jo aihevalinnan vaiheessa (Hirsjärvi 2007, 23; Karlsson 2012, 47). Yhteiskunnassamme, jossa hyvinvoinnista keskustellaan, pitäisi tasa-arvoisesti keskustella myös lapsen, subjektin ja toimijan hyvinvoinnista. Samalla lapsen oikeuden ei pitäisi mielestäni perustua vain siinänsä tarpeellisiin ulkoisiin ¹¹sopimuksiin, vaan kunkin aikuisen henkilökohtaisesti kokemaan vastuuseen lapsen hyvästä elämästä. Lapsella on oikeus käytännössä vaikuttavaan puheenvuoroon: Millaisista hyvän elämän teemoista lapset kertovat omien hyvän elämän mielikuviansa pohjalta? Mitä lapsen omasta mielestä hyvinvointi mahdollisesti voisi olla? Omassa luokanopettajan työssäni ja yleisesti muussa aikuisten harrastamassa kasvatuksessa ymmärrystä voi lisätä kuulemalla lapsia. ”Ymmärtämätön kasvatusta tuottaa sopeutujia ja suorittajia¹², jotka kätkevät varsinkin luovat kykynsä syvälle henkisen pahoinvoinnin alle” (Uusikylä 2008).

Marjatta Kalliala (2007) puhuu lapsista pieninä spartalaisina ja ilmaisee huolestuneisuutensa siitä, nykyään kuuluu vain harvoin aiemmin yleinen lausahdus: ”Vain paras on lapsille kyllin hyvää”. Kallialan mukaan vaikuttaa siltä, että se korvataan lauseella: ”Paras on liian hyvää lapsille” ja hän kysyy: ”Sivuutetaanko lapsia koskeva tieto silloin, kun se tuo vaatimuksia meille aikuisille?” Hän on havainnut, että kasvatuspuheissa todetaan vanhempien hyvinvoinnin vaikuttavan lapseen, mutta harvoin sitä, että lasten hyvinvointikin saa aikaan vanhempien hyvinvointia. Vastaavasti voimme mielestäni soveltaa ajatusta niin, että hyvinvoivat koululaiset saavat koulun henkilökunnan voimaan hyvin ja hyvinvoivat

¹¹ Lähtökohtana on käsitys lapsesta itsenäisenä subjektina, jolla on lähtökohtaisesti samat oikeudet kuin aikuisillakin. Vaikka lapsi on riippuvainen perheen ja aikuisten tuesta. ”Hänellä on itsenäiset oikeutensa, tarpeensa ja toiveensa, jotka on otettava vakavasti. Lasten osallistumisoikeuksien vähäisyys kouluissa on niitä asioita, joista YK:n Lapsen oikeuksien komitea on Suomen maaraaporttia koskevassa arvioinneissaan huomauttanut useasti ennen 2000-lukua. (ks. esim. YK:n Lapsen oikeuksien komitean viimeisimmät Suomea käsittelevät päätelmät ja suositukset 2000). (Satka 2005.)

¹² Vastaavasti Allardt selittää vieraantumisen ja korvaamattomuuden tunteen tarpeesta (ks. 1976, 46 - 47).

lapset yhteiskunnan voimaan hyvin. Mihin yhteiskunnallinen keskustelu lasten hyvinvoinnista alkaisi kohdistua, jos lasten omat mielikuvat heidän hyvinvoinnistaan otettaisiin huomioon? Kalliala (2007) mielestäni aiheellisesti huomauttaa, että lasten kehityksestä puhutaan kyllä paljon: arvoksi on muodostunut mahdollisimman varhainen kehittyminen itsenäiseksi piittaamatta siitä, että itsenäisyyteen kehittyäkseen lapsi tarvitsisi turvallisuuden ja itsenäisen selviytymisen tunteen, joka puolestaan vaatisi aikuisen riittävää läsnäoloa. Tässä me aikuiset tarvitsisimme tietoa lapsen perustarpeista. Lasten ja aikuisten hyvinvointi mielestäni usein asetetaan suotta vastakkain. Kallialan mukaan puhutaan väsyneistä vanhemmista ja julkinen keskustelu saa puheisiin sävyn, että lasten kanssa ”joutuu” olemaan sen sijaan että lasten kanssa ”saa” olla. Hän viittaa Aristoteleen ehdotukseen siitä, että kasvatuksen tehtävänä olisi kasvattaa lapsia noudattamaan hyveitä¹³ ja kohtuullistamaan halunsa. (Kalliala 2007.) Mutta mitä lasten halut ovat? Se pitäisi mielestäni selvittää pääsemällä lähelle lasten omien ajatusten ja mielikuvien maailmaa.

Tässä tutkielmassa taustalla vältetään turhaan romantisoimasta lapsia ja lapsuutta, vaikka lapsuutta ei haluta ennakolta sävyttää kohteellistavalla ”huolipuheellakaan” kuuntelematta aineiston viestiä (ks. Karlsson 2005; Karlsson 2012, 48). Eri tieteenalojen kokoamaa tietoa lapsuudesta on kyllä paljon 1990-luvulta. Aihepiirit ovat kuitenkin lähteneet liikkeelle aikuisten näkökulmista ja yhteiskunnallisen järjestelmän ajankohtaisista muutoksista. (Bardy 1996.) Olisi päästävä lähelle lasten omaa kokemusta lapsille oleellisen tiedon keräämiseksi. Lisäksi omaan kokemukseen hyvinvoinnista omalta osaltaan vaikuttaa se, olemmeko me aikuiset valmiita havahtumaan ja kuulemaan, mitä lapset ajattelevat itsestään, elämästä ja maailmasta (ks. Bardy 2001, 18 - 19). Bardy ehdottaa, että meidän ammatiksemme lasten kanssa työskentelevien kannattaisi jatkuvasti avartaa ammatillista identiteettiämme. Olisi kysyttävä, ”onko olo ja ote oikeaa ja elävää”? Näin voisimme välttää välinpitämättömyyttä, riittämättömyyden tunnetta tai muita negatiivisia tunteita. (Bardy 2009, 45.)

¹³ Hyve tekee Aristoteleen mukaan hyvän ihmisen ja hyvän toimimaan ihmiselle ominaisessa toiminnassa. Hyveitä ovat rohkeus, kohtuullisuus, anteliaisuus eli kohtuullisuus rahan antamisessa ja ottamisessa, suurisieluisuus eli oikea suhtautuminen vaurauteen ja valtaan, ylpeys eli sen vaatiminen, mikä kuuluu itselle, maltillisuus eli kohtuullisuus suhteessa vihaan, miellyttävyys, totuudellisuus ja nokkeluus. Hyveen noudattaminen tekee onnelliseksi. (Aristoteles 2005.)

Eettisyyden arviossa on huomioitava myös, hyötyvätkö lapset vai tehdäänkö tutkimusta vain heidän kustannuksellaan (Christensen & James 2001, 229 - 230). Sadutuksen periaatteisiin kuuluu, että lapset ja heidän oma kulttuurinsa, vapaaehtoisesti kerrotut sadut, tulevat iästä riippumatta nähdyiksi ja kuulluiksi (Karlsson 2005, ks. myös Christensen & James 2001, 236 - 237). Lasten satuja ei ole dokumentoitu, jotta voitaisiin pohtia lasten heikkouksia ja puutteita (Karlsson 2005, 94). Sadutuksen tilanteissa lapsia ei yritetä sadutuksella muuttaa eikä heihin yritetä vaikuttaa (Karlsson 2005, 36 - 38). Sadutus on osa lapsen kohtaavaa ja osallistavaa toimintakulttuuria (Karlsson 2005, 38 - 42). Sadutus näyttää soveltuvan tämän tutkimuksen menetelmäksi, koska eräänä tarkoituksena on lasten ajatusten aktiivinen vastaanottaminen ja eteenpäin vieminen sekä näin lasten osallistaminen hyvinvointikeskusteluun. Lasten kokema maailma ja lasten kertomat teemat hyvinvoinnista on tarkoitus ottaa vakavasti.

8.2 Eettisyys tutkimustavassa

Päiväkodeissa ja kouluissa, joissa sadutukseen koulutetut ohjaajat ja opettajat ovat keränneet tämän tutkimuksen sadutusaineiston, on sadutettu sadutuksen eettisillä periaatteilla, joita sadutusta tutkinut ja koordinoanut dosentti Liisa Karlsson (2005) esittelee mm. kirjassaan ”Sadutus. Avain osallistavaan toimintakulttuuriin” ja lapsinäkökulmaista tutkimusta ja toimintaa esittelevässä teoksessa Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan (Karlsson 2012, 47 - 52). Satua pidettiin lapsen omana tuotoksena, joka oli hänen omassa määräysvallassaan. Sadutusmenetelmässä on tapana tallentaa satu lapsen toivomalla tavalla (Riihelä 2006, 23). Tämän tutkimuksen aineiston sadut on kerätty kaiken muun arkisen ja tutun toiminnan lomassa, ja saduttajina lapsille ovat olleet pääasiassa lapsille ennestään tutut aikuiset.

Oivalsin sadutuksen lasta ja lapsen kertomusta kunnioittavien periaatteiden ja erityisesti luottamuksen merkityksen osallistuttuani vuosina 2008 – 2010 Lapset kertovat ja toimivat ry:n sadutustapahtumaan Helsingin syksyisillä kirjamessuilla ja sadutettuani lapsia itsekin toisten saduttajien kanssa. Lasta ei keskeytetä, ei kiirehdiä kertomaan nopeammin, ei ehdotella sanoja ja lauseita hänen puolestaan, vaikka hän miettisi pitkäänkin. Mieleeni jäi muutama tapaus, jossa lapsi is-

tui mietteissään, katsoi hiljaa ja pitkään minua, saduttajaa, kuin punniten, voiko saduttajaan luottaa, ennen kuin kertoi elämänsä vaikuttaneista, vakavista käännekohdista sadun kautta. Messupäivien aikana kertyneet sadut vaihtelivat yhdestä lauseesta pitkiin ja juonellisiin kertomuksiin, vitseistä ja hassutuksista vakaviin pohdintoihin. Sadun kertoja itse sai päättää, mitä ja millainen on ”satu”. Tämänkin tutkimuksen valmiin aineiston keräämisessä lapsia on pidetty sadutustilanteessa ja aineiston kokoamisessa ja karsinnassa yhdenvertaisina: jokaisen satu on ollut yhtä merkityksellinen. Pysin noudattamaan samaa eettistä periaatetta myös omassa työssäni eli analysoinnissa ja tulosten raportoimisessa. Tässä tutkielmassa en arvioi narratiivisen lähtökohdan mukaan yleistettävissä olevia satuja sanomaltaan arvokkaammaksi kuin yhtä yksittäistä satua. Satuihin kerrottujen subjektiivisen hyvinvoinnin teemojen etsintään sopivat kaikentyyliset ”sadut”, niin pitkät kuin lyhyetkin, sekä vakavista aiheista kertovat että vitsit ja kummitustarinat. Mukaan pääsevät selvästi juonelliset tarinat ja sadut, joiden juonta aikuinen ei osaa tulkita. Satuja ei myöskään tarkoituksellisesti moralisoida.

Psykoterapeutti Kirsti Palonen on saduttanut vuosia lapsia monessa maassa. Hänen mukaansa sadutus voi tuottaa lapselle luottamusta siihen, että hän voi puhua siitä, mistä itse haluaa ja mikä itselle on tärkeää, eikä siitä seuraa paheksuntaa tai rangaistusta (Palonen 2007). Sosiaalisten ja psykologisen tutkimusten eettisyyttä voidaankin arvioida mm. sillä, aiheutetaanko lapsille stressiä tutkimustilanteessa (Christensen & James 2001, 228). Jos lapsi kokee vaatimukset suuremmaksi kuin kykynsä vastata niihin, tilanne aiheuttaa stressiä. Liisa Karlssonin (2005) mukaan sadutuksessa on kuitenkin huomioitu, että aikuisen sanattomalla viestinnälläkin on merkitystä lapsen kokemukselle siitä, arvostetaanko hänen tarinaansa ja hänen näkökulmaansa: ”Aikuisen pettynyt ilme osoittaa lapselle, ettei hän osaa kuten aikuinen haluaa. Silloin lapsi helposti sulkee suunsa. Tai sitten hän siirtää tarkkaavaisuuteensa aikuiseen selvittääkseen, mikä tässä tilanteessa olisi aikuisen mielestä ’oikea vastaus’, ’oikea tapa toimia’ tai ’oikeanlainen kertomus’. Näin lapsen mieltä askarruttavat asiat jäävät piiloon.” Karlssonin mukaan sadutustilanteissa on otettu huomioon, että sadutuksen merkitys kumoutuu, jos aikuinen ryhtyy opettamaan kertomuksen rakennetta: silloin lapselle välittyisi ajatus, ettei hänen kertomuksensa ole riittävän

hyvä. Sadutustilanteessa ei oleteta, että vain aikuisella olisi hallussaan ”oikean” sadun muoto, jota lapsen pitäisi etsiä. Kertomuksen sisältöä ei haluta työntää taka-alalle. (Karlsson 2005, 61.)

Sadutuksen menetelmää edelleen tutkimusyhteistyössä kehittäneen Monika Riihelän (2006) kokoamien tutkimusten mukaan keräämisen prosessi on tutkimuseettisesti poikkeuksellisen tarkasti analysoitua ja kestää eettisen arvioinnin. Tutkimusten mukaan lapset rohkaistuivat kuunnellessaan toisten satuja ja kertoessaan omia. Tarinoidensa välityksellä raisumat lapset saivat mahdollisuuden viihdyttää kuulijoitaan. Yhteydet vanhempiin paranivat. Syntyi kuuntelevia ja vastavuoroisia tilanteita, ja vuorovaikutukseen syntyi lisää luottamusta (Riihelä 2006; 24; Karlsson 1999; Karlsson 2005, 63, 68.) Menetelmää tutkinut ja kehittänyt Liisa Karlsson huomioi, että sadutuksen eettisillä periaatteilla ei päästä ainoastaan tuottamaan hyvää tuotosta, satua, vaan itse tilanne ja sadun säilyttäminen ja arkistointi on merkityksellinen lapsen elämälle ja kasvuille. Sadutetut lapset rohkaistuvat ilmaisemaan itseään ja alkavat tuoda useammin omaaloitteisesti ehdotuksiaan aikuisille. He vaativat itsensä kuuntelemista myös muissa tilanteissa. Kokemuksia kartoittaneen Karlssonin mukaan näin lapsen vahvalle itsetunnon jään tilaa, mikä on kasvun ja oppimisen kannalta ratkaisevan tärkeää. Aito kuuntelu ja tarkkaavaisuus luovat hyvät edellytykset kasvuille ja luovuudelle. Sadutus rohkaisee paitsi monipuoliseen ilmaisuun, myös mielikuvituksen käyttöön, sanavaraston laajentamiseen, kommunikaatioon, toisten arvostamiseen, eri näkökulmien huomioimiseen ja aloitteellisuuteen. Sadutus ryhmäännyttää ja luo yhteisöllisyyden tunnetta. Sadutuksen tilanteessa nautitaan nykyhetkestä. (Karlsson 2005, 41 - 42.) Sadutusmenetelmä on nimetty ainoana suomalaisena satojen joukosta EU-maiden lasten mielenterveyttä edistävien mallitoimintojen joukkoon (Mental Health Europe 2000; Karlsson 2005, 109).

Osallistumiseen taivuttelu ei ole eettistä (Christensen & James 2001, 228, 231 – 233). Tämän tutkimuksen sadutusaineisto, kuten sadutuksen periaatteisiin kuulukin, on kerätty vapaaehtoisilta sadun kertojilta. Myös luottamuksellisuus ja tutkimustiedon käyttö siihen tarkoitukseen, mihin vanhemmille ja lapsille on kerrottu tietoa käytettävän, ovat myös eettisyyden kriteerejä (Christensen 2001,

229 - 230). Tämän tutkimuksen sadutustilanteissa sadutusdokumentointi on ollut julkista. Satuja ei ole dokumentoitu lasten tietämättä. Syy kirjoittamiseen on kerrottu, ja lapset ovat saaneet nähdä dokumentoinnin tulokset. Vanhemmilta ja lapsilta itseltään on saatu lupa käyttää satuja myös tutkimustarkoituksiin, vaikka aineistoa ei koottu pelkästään tutkimuskäyttöön, vaan se syntyi arkisissa toimintatilanteissa ja kohtaamisissa. (Riihelä 2006; Karlsson 2005.)

Aiempien tutkimustulosten käytön kriittisyys on myös eettinen kysymys. Euroopassa ja sen ulkopuolella on havaittu viime vuosina, että lasten subjektiivinen hyvinvointi on ollut entistä useammin yksittäisten ja erillisten tutkimusten kohteena, mutta samalla on jouduttu pohtimaan, kenen näkökulma on tutkimusta tarkemmin tarkasteltaessa ratkaisevin (Ben-Arieh, McDonell ja Attar-Schwartz 2009). Vaikka subjektiivisesta hyvinvoinnista on toisinaan kysytty aikuisten lisäksi lapsilta itseltään, sittenkin lapsen subjektiivisen hyvinvoinnin määrittely on yhä alkutekijöissään. Esimerkiksi sosiaalisen hyvinvoinnin näkökulmastaan Ben-Arieh kumppaneineen havaitsi, että subjektiivisen hyvinvoinnin tutkimus kohtasi suuria haasteita silloinkin, kun alue oli maantieteellisesti rajattu. Heidän mukaansa turvallisuuden¹⁴ sekä koulun ja kodin suhteiden on osoitettu olevan useissa tutkimuksissa lapsen hyvinvoinnin tärkeimpiä indikaattoreita (ks. myös Aula 2011; Aula & Sauli 2011). Asiaa tarkemmin analysoidessaan Ben-Arieh kumppaneineen huomasi, että lapsen, opettajan ja kodin näkökulmat eroavat toisistaan merkittävästi. Lapsen hyvinvoinnin tekijät ja käyttäytyminen turvallisuuden suhteen ovat eri ympäristöissä, kotona, koulussa, koulumatkalla ja koulupäivän jälkeisinä tunteina ja muualla, erilaisia myös lapsen näkökulmasta verrattuna vanhempien ja opettajien näkökulmiin.

Aiheessa, jossa lapsinäkökulmaista tutkimusta on vähän, lähteiden ja aiemman arviointia tarvitaan paljon. Tämän vuoksi tämän tutkimuksen ensimmäiset luvut kartoittivat ja arvioivat sitä, mitä lapsen subjektiivinen hyvinvointi on aikuisten käsitteenä. Käsitteet taustana tai oikeastaan käsitteistä huolimatta pyrin seuraavissa luvuissa tarkastelemaan, mitä lapset itse kertovat.

¹⁴ Turvallisuudella tarkoitetaan tässä kokemusta sosiaalisen ja fyysisen ympäristön turvallisuudesta.

9 Sadutettu satuaineisto

9.1 Satuaineisto tutkimuskohteena ja viestinä

Tämän aineiston koonnissa lapsen kerrontaa ei ohjattu eikä pyydetty tiettyyn asiaan tai teemaan liittyviä tarinoita. Sen vuoksi, että sadutusmenetelmässä kertojan kerrontaa ei ohjailla, menetelmä houkuttelee VTT Monika Riihelän (2006) mukaan esille kunkin kertojan voimavaroja ja sen hetkisiä mielenkiinnonkohteita. Lapsen tarina kirjattiin sana sanalta siinä muodossa kuin lapsi satunsa kertoi. Kielioppivirheitä tai puhekielisyyttä ei korjailtu aikuisten sääntöjen mukaisiksi. Osa aineistosta on koottu Satukeikka-hankkeesta. Satukirjeenvaihdossa lapset laittoivat sadut ja niihin mahdollisesti piirtämänsä kuvat kirjekuoreen, mutta kopiot tallennettiin kansioihin, satuseinälle tai muulla tavalla. Sadut lähetettiin satukirjeenvaihtokavereille. Kun satuposti saapui uuteen lapsiryhmään, lapset avasivat kirjekuoret ja tarinat luettiin. Satujen tarkoitus ja syy saduttua oli siis jo alun perin tutkimustehtäviäkin laajempi. Tämän tutkimuksen satuaineistoa ei ole nähtävä vain sanoina, lauseina ja saduiksi sovittuina käsitteinä, vaan aineistossa oleellisinta on niiden viesti. Selailtuani alkuvaiheessa satuja Yhteiskunnallisesta tietoaarkistosta tilaamaltani aineistotallenteelta eli lasten satujen cd:ltä ja osittain samoja satuja Korvaan päin -satukirjasta (Riihelä, Karlsson, Karimäki & Lastikka 2008) oivalsin todeksi Monika Riihelän käsityksen satujen viestistä: Riihelän mukaan sadun tapahtumissa, kuten runoissakin, on kysymys totuudesta, mutta ei pinnallisesta todistusaineistosta. *”Kertojan sisäisestä maailmasta kumpuava tunteen rehellisyys osuu kuulijan sisimpään samalla tavalla kuin sanoma runossa tai aforismissa.”* Sosiologian näkökulmastaan Klaus Mäkelä esitti jo 1995, ettei aineiston totuudellisuus riitä, vaan olisi yhtä tärkeää tutkia aineiston sosiaalista luonnollisuutta: aineisto, joka syntyy ihmisten arkielämässä ilman tutkijan väliintuloa, ovat lähempänä luonnollista ja aitoa tietoa (Mäkelä 1995, 50). Lapsinäkökulmainen tutkimus (ks. tämän luku 2) ja sadutus eräänä sen menetelmistä pyrkii koko tutkimusprosessin ajan, myös aineiston hankkimisessa, löytämään lapsen näkökulman ja aidon viestin (Karlsson 2008). Saduillaan lapset jäsentävät ja organisoivat arkea ja sosiaalista maailmaa (Karlsson 2005) ja näin ollen myös hyvinvointiin liittyvää maailmaa.

teemojen löytymiselle riittää aineisto, jossa hyvinvointiteemat ovat olleet kullekin lapselle niin tärkeitä, että juuri ne on valittu monista mahdollisuuksista sadutustilanteen satuun.

9.2 Satuaineiston valitseminen: viesti hyvinvoinnista esille

Tähän tutkielmaan tilaamassani aineistossa oli 0 - 15-vuotiaiden satuja. Suurin osa saduista on kerätty sosiaali- ja terveysalan asiantuntijaorganisaation, Stakesin, Satukeikka-projektissa¹⁵, joka lähti liikkeelle 23 paikkakunnalla ja laajeni pian uusiin kuntiin, kaikkiin pohjoismaihin ja moneen muuhun maahan. Satukeikan kootussa satukirjeenvaihdossa oli mukana Suomi, Ruotsi, Norja, Islanti ja Tanska, mutta tähän tutkielmaan on kerätty vain Suomessa suomenkielellä kerrottuja satuja. Satukeikassa oli sadutettu tuhansia lapsia perhepäivähoidossa, päiväkodeissa, kouluissa, lastenkodeissa, neuvoloissa, kirjastoissa, sairaaloissa, leikkikentillä, kerhoissa, kotona jne. vuosina 1995 – 2005. Aineistossa on mukana myös Kotkan dysfasia-luokilla kerättyjä satuja sekä yksittäisiä, Stakeisiin lähetettyjä tarinoita ja kirjamessuille kerrottuja. Klassisen sadutuksen aineistosta oletin saavani lasten omat hyvinvoinnin teemat esiin ilman johdattelua. Tietty lapsi voi olla useamman tarinan kertoja. Poimin saamastani aineistosta 7 - 10 -vuotiaiden eli keskilapsuuttaan eläneiden suomenkieliset sadut (N = 483) (ks. tämän s. 2), ja siirsin ne Word-tiedostoiksi. Tämän tutkimuksen satuaineistoksi jäi 242 tyttöjen satua, 167 poikien satua ja 74 ryhmäsatua eli tyttöjen ja poikien yhdessä kertomaa satua¹⁶. Sadun koodissa näkyvät seuraavat tiedot: kertojan ja kirjaajan nimet, kertojan ikä, päivämäärä, paikkakunta ja kertomispaikka sekä mahdollisen kirjeenvaihtoketjun järjestysnumero. Siirsin koodit satujen mukana Word-tiedostoon. Poistin lasten etunimet. Numeroin oman aineistoni uudelleen. Jätin alkuperäisen aineiston täsmälleen samansisältöisinä niin, että sadut on haettavissa merkintöjen¹⁷ avulla alkuperäisestä aineistosta Tampereelta Yhteiskunnallisesta tietoarkistosta FSD2104.

.

¹⁵ http://www.edu.helsinki.fi/lapsetkertovat/lapset/Tutkimus/tutkimus_aineisto.htm

¹⁶ 160 tyttöjen 1990-luvun satua, 75 1990-luvun poikien satua, 83 tyttöjen 2000-luvun satua ja 47 poikien 2000-luvun satua.

¹⁷ . Esim. Suomessa 26.10.2001 kerätty saduttajan "s" saduttama tasan 8-vuotiaan tytön (y) kertoma satu sadutuspaikassa nro 91 on merkitty arkistoon seuraavasti, tosin etunimen kanssa toisin kuin tässä tutkimusraportissa:

"Fi-fi_y_20011026_1_091_2_00_0_0_s_0800-tyttö"

Kahden pojan satu on merkitty seuraavasti: fi-fi_xx_19961004_1_895_2_ia_0_0_s_0905-0908-pojat.

10 Tutkimusmenetelmä

10.1 Kokonaisuuden ja muodon tarkkailua monella analyysimenetelmällä

Aluksi päätin lukea kunkin sadun useaan kertaan saadakseni mieleeni sadun kokonaisen hahmottamisen. Tässä tutkimuksessa sovelsin mukaillen Holist Content ja Cateogorical-Content -menetelmää satuaineiston analysoimiseksi (ks. Lieblich ym. 1998). Kolmanneksi käytin tilanteen tuoman tarpeen mukaan Form-lukutapaa etsimällä kielellisistä muodoista hyvinvoinnin käännekohtia ja niistä hyvinvointiin tulkittavia teemoja. Muotoa apuna käyttävä menetelmä tässä tutkielmassa oli myös ns. odotusanalyysi (Hyvärinen 2006), jota käytin tarkentamaan ja varmistamaan intuitiivisesti tai em. keinoilla löytämiäni teemoja. Ts. käytin myös lingvistisiä, kielitieteellisiä keinoja apuna hyvinvoinnin teemojen etsimiseen (Siikala 1984).

10.2 Avainsanojen luettelointi ja yhdistely alateemoiksi Atlas TI -ohjelmalla

Etsin sellaisten sanojen perusteella hyvinvointia, jotka joko lasten satuaineistosta tai kirjallisuudesta päätellen oli liitettävissä hyvinvointiin. Nimitin niitä ”avainsanoiksi”, jotka liitin Word-tiedostoon kunkin sadun loppuun. Siirsin satutiedostot Atlas TI 4.1 -ohjelmaan, jossa saatoin vertailla ja yhdistää avainsanoja yhteisiksi teemoiksi. Irralliset avainsanat eivät kuvanneet hyvinvointiteemojen dynaamisuutta, joten käytin teemojen muodostamisessa usean sanan ilmaisuja ja illatiivimuotoa, esim. ”leikkiin”, ”ennenkuulumattomaan”, ”ystävyyteen” tai ”takaisin kotiin. Temaattisten rakenteiden analyysillä ja hyvinvointiin liittyvien temaattisten aiheilmien esiin nostamisella saattoi päästä tulkitsemaan aineiston satuihin kerrottuja hyvinvoinnin mielikuvia (Sugarman 2006). Ns. aiheelman asema sadun kokonaisuudessa oli otettava huomioon eikä aiheelmaa kannattanut irrottaa tekstikontekstistaan (ks. Apo 1995, 71). Pyrin samalla olemaan tietoinen siitä, että yksittäisten hyvinvoinnin mainintojen temaattisessa ryhmittelyssä tutkijan olisi oltava tietoinen ajattelunsa perusteista ja mainintojen luokitteluperusteista. Jotta analyysi pysyisi hallittavana, mainintojen määrää ei kannattanut laajentaa liian suureksi. (Apo 1995.) Sen pohtiminen, mitä kertomuksen mainin-

nat merkitsevät kertojalleen ja missä suhteessa maininnat ovat kertojan hyvinvoinnin mielikuviin, vaati tulkintaa. Intuitiivista ”story comprehension” -strategioita eli koko sadun ymmärtämisen menetelmää yksiselitteisempi ja objektiivisempi tarkastelu johtaa Apon mukaan menetelmien pohtimiseen ja tietosiin menetelmävalintoihin. (Apo 1995, 74.) Tämä piti paikkansa. Apon mukaan ensimmäisen intuitiivisen päättelyn ja ensimmäisten lukukertojen jälkeen tutkija valikoi temaattisen analyysin tekniikan ja päättää, miten analyysiyksikkö määritellään (Apo 1995, 71). Samalla kannatti hahmotella, kuka on päähenkilö ja ketä kertomus eniten koskee, keiden kannalta sadun tapahtumat hahmotetaan, sillä tämä kerronnan keino, kertojan valinta, kertoo kertojasta jotain (Apo 1995, 72 - 73). Tosin aineistoni lasten saduissa päähenkilö saattoi vaihtua kesken kertomuksen, mitä ei välttämättä voi ehkä tulkita kertojan viestittämisen tarkoitukselliseksi eikä edes intuitiiviseksi ”keinoksi” tai valinnaksi.

10.3 Haasteita ja uusien analyysimenetelmien kokeilua

Luin satuja etsien kokonaisen sadun juonta uudelleen vielä avainsanojen keräilyn jälkeenkin. Samalla muistutin itseäni lapsinäkökulmaisesta otteesta. Tässä vaiheessa oli helppo olla yhtä mieltä suomalaisen kirjallisuuden tutkija Steinbyn (2009) kanssa siitä, että loogista tai kausaalista välttämättömyyttä, jota aikuisen tapa ajatella odottaa kertomuksilta, ei välttämättä löydy, vaikka se lapsen kertomisessa ja ajattelussa olisikin olemassa (Steinby 2009, 256 - 257). Silloinkaan, kun satu välittää lapsen kokemustietoa, ”kertomuksen välittämä kokemustieto” ei Steinbyn mukaan noudata ”geometrian tai optiikan lakeja”. Kertomuksen tieto ei ole kohteensa ”mekaaninen peilikuva” silloinkaan, kun lapsi kertoo ns. tositapahtumista ja omasta kokemastaan todellisuudesta (Steinby 2009, 260). Minä-kertomuksia eli ensimmäiselle persoonalle kerrottuja satuja oli aineiston saduissa vain muutama: esim. *”Olipa kerran minä, Tuomo. Että minä näin ainakin haukeja ja tosi paljon muitakin kaloja.--”*¹⁸ Suurin osa kertoi yhden päähenkilön, kolmannen persoonan toiminnasta, yksikössä tai monikossa, esim. *”Olipa kerran kaikki eläimet. Ja sitten papukaija oli puussa. Ja krokotiili odotti ruokaa vedessä. Krokotiili, papukaija, norsu, seepra ja kilpikonna. --”*¹⁹

¹⁸ 58 fi_x_19971006_1_285_6_kk_0_4_s_0700- tuomo

¹⁹ 60.fi_x_19971112_1_285_6_kk_0_6_s_0700_tuomo (nimi on muutettu Tuomoksi)

Vastaavasti Markku Lehtimäki (2009) kirjallisuuden näkökulmastaan puhuu tulkintayhteisön konventioista. Se, miten lapsi ymmärtää kertomuksensa, on toista kuin se, miten aikuinen sen ymmärtää. Ts. konventiomme ovat erilaisia. Liitämme samat hyvinvointia kuvaavat sanat eri asioihin erilaisten kokemustemme ja näkökulmien vuoksi. (Lehtimäki 2009, 43 - 45.) Karlssonin mukaan lapset saattavat kokea eri asiat olennaisiksi kuin aikuiset. Lapset kuitenkin ”raottavat satujensa kautta maailmaansa niitä puolia, joita he pitävät tärkeänä” (Karlsson 2005, 67). Huolellinen aineistoon perehtyminen ennen analyysiin ryhtymistä osoitti itselleni tutkijana, että hyvinvoinnin irralliset teemat tulivat ymmärretyiksi, jos luki koko sadun (ks. Hyvärinen 2006; Lieblich ym. 1998). Kertomuksen, tässä tutkielmassa sadun, ymmärtäminen vaatii toisinaan päämääriin suuntautuneen toiminnan ”takaperin” toteuttamista. Selitystä ryhdytään etsimään sadun lopusta, toimijan toteutuneista tai toteutumattomista päämääristä ja intentioista, pyrkimyksistä käsin (Lipponen 1999, 56.) Usein kertomusten ymmärtäminen edellyttää lapsen tilanteen ja kulttuurin ymmärtämistä ja eläytymistä. Ymmärtäminen vaatii sekä narratiivista että paradigmaattista ajattelua sadun tulkitsijalta.

10.4 Uudelleen lukua ja kehystyksien käyttöä

Osana tulkintaa käytin kehystyksien etsimistä. Luin kaikki sadut vielä uudelleen kehystyksen menetelmällä. Lisäilin uusia avainsanoja ja yhdistelin entisiä. Kehystykset²⁰ tarinassa osoittavat kertojan hyvinvointiasenteita, sillä kehystys on käsite, joka merkitsee kertomuksen tapahtumien täsmennystä ja tilanteen ja henkilöiden tarkempaa luonnehdintaa, heidän ”rooliensa”, tehtäviensä, kuvaamista: Kun kertoja kuvaa henkilöitä ja tapahtumia tietyssä valossa, hän samalla ilmaisee oman asennoitumisensa näihin. Esim. käkikello kyllästyi kukkumiseen pienessä kopissaan. Tässä oli lähdön teema, joka oli nopealla koko satuaineiston silmäilyllä helposti havaittavissa yleiseksi sadun aloittavaksi teemaksi. Mutta hieman laajemmassa kehyksessä kertomuksen omaperäinen viesti paljastuu yleensä paremmin. Käkikello oli tylsistynyt, mutta käytyään pienellä kierroksella ja palattuaan takaisin käki huomasi, että tavallinen kukkuminen tutussa paikassa tuntui hyvältä. Näin teeman merkitys laajeni. Kehystys saattaa olla varastoituneena kertojan mieleen jo valmiina ”ideayksikkönä” tai toisaalta kehystys impro-

²⁰ ks. myös Goffman 1974

visoidaan kertomustilanteessa (Siikala 1984, 89 - 91). Kehystystä näytti olevan vähemmän tulkittavissa poikien kuin tyttöjen saduissa ja vähemmän nuorempien kuin vanhempien saduissa. Kehystystä näytti olevan saman verran peräkäisissä samassa tilanteessa kerrotuissa saduissa. Oli oletettavaa, että aineiston saduissa vastaava kehystys ilmaisisi, mitkä lapsen kertomat teemat voisivat tulkita liittyväksi hyvinvointiin lapsen omasta näkökulmasta riippumatta teorian näkökulmista.

10.5 Intuitiolla eteenpäin

Vaikka käytin teoreettisen menetelmäkirjallisuuden vihjeitä kokonaisuuden hahmottamisessa ja seuraavan otsikon alla kuvatussa temaattisessa luennassa, intuitiokin oli alusta alkaen ohjaamassa havaintoja ja tulkintoja. Kulttuurihistorian näkökulmastaan Jari Ehnrooth (1995) kuvaa intuitiota osuvasti rakkaaksi lapseksi, jolle eri suuntauksista käsin on annettu monta nimeä: vaikutelma, esiymmärrys, ennakkoluulo ja sosiologinen mielikuvitus. Sanaa ”intuitio” käytetään usein silloin, kun ei tiedetä, miten tiedetään. Ehnroothin mukaan intuitio tarkoittaa ”hallitsematonta luovaa periaatetta, joka esiintyy aina ja kaikkialla, kun tutkija työskentelee aineistoaan ns. kvalitatiivisilla tutkimusmenetelmillä”. Ehnroothin mukaan on järkevää tunnustaa ja – jos mahdollista – tunnistaa intuition käyttö omassa laadullisessa tutkimuksessaan. Ehnroothin mukaan hyvässä tutkijassa yhdistyvät herkkä intuitiivisesti ja tarkka analyttikko. (Ehnrooth 1995.) Tämän tutkimuksen menetelmissä on tarkoitus Ehnroothin ilmaisulla sanottuna ”ulkoistaa intuitio”. Lapsinäkökulmaisella tavalla intuition ja luovuuden käyttö tasapainossa analyttisen otteen kanssa näyttää olevan luvallista ilman puolusteluja. Uutta luovaan ja aineistoa kunnioittavaan otteeseen on lupa myös teemoittelun vaiheessa. (ks. Karlsson 2012.)

10.6 Mitä hyvinvointi voisi olla? Mitä en ole huomannut?

Aluksi tulisi ohittaneeksi teemoja, jotka tuntuivat hulluttelelta tai mahdottomalta todellisessa lapsen arjessa. Edward de Bono (1990) on päättänyt, että länsimainen ajattelumme koskee tyypillisesti sitä, ”mikä on”. Ajattelumme hallitsevat analyysi, tuomio ja argumentointi. Tarvitsen tässä niitäkin, mutta ei pidä syrjäyt-

tää ajattelun toista aspektia, nimittäin sitä ”mitä voisi olla”. Sadun ”mitä voisi olla” vastaa tieteen maailmankin uutta luovia kysymyksiä. Konstruktivisessa, luovassa ja toiveikkaassa ajattelussa myös intuitiolla ja tuntemuksilla on tilaa (Bono 1990). Pidän mielessäni lapsinäkökulmaiseen tutkimustapaan kuuluvan ajatuksen, että sadussa lapsi viestittää jotain, jota en voi ennalta tietää (Karlsson 2012). Valmiita hyvinvoinnin ajattelun malleja oli uskallettava kyseenalaistaa lasten aineistosta käsin ja vältettävä kehämäiseen ajatteluun juuttumista satujen ennalta arvaamattomien viestien äärellä (ks. Bono 1991, 122 - 124).

10.7 Odotusanalyysi ja luenta sanan ja lauseen tarkkuudella

Odotusanalyysi²¹ on yksi suullisten kertomusten yksityiskohtaisen analyysin keuhikko ja välinekokoelma. Menetelmä perustuu oletukseen, että odotuksen käsite jäsentää sekä kertomista että toimintaa monella eri tavalla. Kertomuksen lukija suhteuttaa lukiessaan kaiken aikaa lukemaansa odotuksiinsa: siihen miten tarinat yleensä etenevät, mitä on jo päätelty henkilöistä, juonesta ja kertojasta. Kertomus ei yllättäisi, ellei lukija tai kuulija odottaisi jotain. Kertomus käsittelee aina jotain odottamatonta, muuten ei olisi mitään kerrottavaa. (Hyvärinen 2006.)

Sadun kertoja on luonut odotuksia kuulijoilleen. Aloin ottaa huomioon sen, että lapsi on luonut odotuksia kuulijoilleen esim. aloittamalla sadun tavanomaiseksi tulkittavalla tavalla, esim. samalla tavalla kuin edelliset kertojat tai samaan tapaan kuin perinteisessä sadussa kerrotaan. Opin seuraamaan, milloin tulee yllätys, poikkeama, jossa voi piillä sadun viesti. M. M. Bahtinin (1986) mukaan kaikki puheenvuorot ovat osa vuorovaikutusta ja jokainen lausuma on sekä vastusta johonkin aiemmin kerrottuun että reagointia vastaanottajan mahdollisiin reaktioihin. Bahtinia soveltaen sadutustilanteessa sadun kertojalle eivät ole kuulijoina ainoastaan saduttaja ja mahdolliset muut läsnä olevat kuulijat, vaan ”kolmas henkilö”, yleistetty tai ideaalinen kuulija, jolle lapsi kertoo satunsa. Näin ollen sadun kertominen tapahtuu tiiviissä odotusten kentässä. Kertoja kertoo suhteessa vastaanottajien ja mahdollisten vastaanottajien reaktioihin. Näin kertoja olettaa ja odottaa myös kuulijoiltaan. (ks. Hyvärinen 2006, Bahtin 1986.)

²¹ Välinettä aloitti kehittämään Matti Hyvärinen (Hyvärinen 1994; 1998) ja kehittäelyä jatkoivat Katri Komulainen (1998) ja Varpu Löyttyniemi (2004).

Eräs odotuksia rikkova ja samalla kertojan hyvinvointiasenteita paljastava seikka aineistossa oli sadun tyyli kertoa sankaruudesta, sankarin ominaisuudet ja teot. Asenteita saa selville positiivisten ja negatiivisten toimintaroolien, kuten sankarin, partnerin, roiston roolien kuvailusta (Apo 1995, 73). Kertojan asenteet voivat olla erilaisia kuin lukijan ja kuulijan. Apon (1986) mukaan länsimaisessa viihdekerronnassa on tavallista, että roistokin voi olla sankarina. Sankari on suomalaisia kansansatuja tutkineen Satu Apon mukaan ihmesaduissa henkilö, johon asennoidutaan positiivisesti. Sankari kohtaa vaaroja. Sankarin rooliin kuuluu ihmesaduissa yleensä taistelu vihollista vastaan (Apo 1986, 200 - 202). Vastaavat rooliasettelut löytyivät aineistostani. Tämän i aineistossa sankarit ovat pieniä ja neuvokkaita, antisankarit eivät ole. Sankareille kerrottiin yleensä onnekas loppu.

Menetelmän aiemmissa vaiheissa paljastui, että hyvinvoinnin teemat löytyivät tekstissä, sadun maailman sisällä, usein henkilöhahmon kirjaimellisen ja mainitun odotuksen jälkeen: on hyvinvointiin liittyviä asioita, joita odotetaan pitkäänkin. Seuraavat hyvinvoinnin teemat löytyvät odotuksen jälkeen: Being-doing-ulottuvuuden eli olemisen ja tekemisen ulottuvuuden alateemana oli mm. kesä ja uimaan pääseminen. Kesää ja uimaan pääseminen ovat asioita, joita odotetaan. Myönteisen odotuksen aiheena oli myös lääkäriksi tuleminen aikuisena. Jouluaatto oli usean sadun odotuksen kohteena, varsinkin joulun läheisenä ajankohtana kerrottuna. Pääsiäinen oli Tipulle niin tärkeä asia, että se nukkuu seuraavaan pääsiäiseen asti. Tämäntyyppisiä tärkeitä asioita kerrotaan sadussa myös muisteltavan pitkään jälkeenpäin. Taidon hallitsemista odotetaan aktiivisella harjoittelulla. Ennen tulosten jäsentelyä perehdyin odotuksiin, jotka tulkitisin sadun tekstin sisäisiksi oletuksiksi ja samalla omiin odotuksiini. Samalla kontrolloin mielessäni omia tulosodotuksiani ja varauduin yllätyksiin. Huomasin, että odottamisetkin näyttivät liittyvän usein toimintaan. Ne liittyivät Being-doing – ulottuvuuteen, mutta myös kaikkiin muihin hyvinvoinnin ulottuvuuksiin. Tämä huomio loi itselleni tutkijana sen odotuksen, että hyvin moninaisia ja kirjavia satukokonaisuuksia oli odotettavissa, vaikka teemojen löytäminen ja ryhmittely ulottuvuuksiin näytti jo löydettyillä havainnoilla onnistuvalta ja kiinnostavalta tehtävältä.

10.7.1 Mutta-sanan analyysi odotusanalyysin osana

Etsin odotusanalyysin (Hyvärinen 2006) mukaisesti mutta-sanalla eri ulottuvuuksien hyvinvoinnin käännekohtia koko aineistosta ja tarkennan löydettyjä hyvinvoinnin teemoja ja etsin mahdollisia uusia teemoja. Liitteessä on ote analyysitavasta. Mutta-sanalla on kerrottu käänteitä pahoinvoinnista hyvinvointiin ja hyvinvoinnista pahoinvointiin. Jokainen satu on pitänyt lukea kokonaan useaan kertaan ja saada kokonaisuudesta hahmo, ennen kuin pelkällä mutta-sanalla on voinut päästä riittävän varman tuntuiseen tulkintaan. Kunkin otteen alle on lisätty tulkinta sekä teeman ja hyvinvointiulottuvuuden nimeäminen.

10.7.2 Analyysi sanalla haluta ja sanoilla onnellinen, iloinen ja tyytyväinen

Vastaavat analyysit tein sanoilla haluta, tahtoa, onnellinen, iloinen ja tyytyväinen (ks. liitteet 1 - 3).

10.7.3 Kertojan sukupuoleen liitetty ennakko-odotukset tietoisiksi

Omien odotusteni kriittisyydessä oli huomioitava sukupuolen merkitys. Saatan olettaa omien sukupuoleen liittämieni ennakko-odotusten mukaan huomaamistani seikkoja, joita lapsi itse ei ole kerronnassaan tarkoittanut. Apon (1995) mukaan päähenkilön määrittämisestä on hyötyä kertojan asenteiden selvittämiseen, ja tätä kautta sain hyvinvoinnin merkityksiä selville. Fiktiivisen hahmon sukupuolen tietämisestä voisi olla tulkinnalle hyötyä. Toisaalta en voinut olla varma siitä, tarkoittavatko pojan sadun päähenkilöt, esimerkiksi lammas ja koira, jotka lentävät taivaalla, sisaruksia tai veljeksiä. Kun koira pelasti perheen banaanitoukan vatsasta 7-vuotiaan pojan²² sadussa, koira voi olla yhtä hyvin poika kuin perheen koira. Jos asutaan samassa talossa ja palataan ehkä saman äidin luo, voin päätellä, että kysymys on sisaruksista. Esimerkiksi seuraava satu kertoo tulkintani mukaan harmonisesta kumppanuuden teemasta loving-ulottuvuudessa eli yhteisyyssuhteiden ja rakastamisen ulottuvuudessa ja having-ulottuvuuden, omistamisen, ostoksista. Sukupuolen luotettava selvittäminen ei ole tässä tutkielmassa tämän sadun osalta merkityksellistä. Vaikka koira

²² fi-fi_x_19960307_1_837_1_la_0_6_s_0702_poika

lukeekin metsästyslehteä ja kissa ostaa ihania vaatteita, emme voi varmuudella päätellä sukupuolta:

*Olipa kerran kissa ja koira. Ne asuivat pienessä talossa. Niillä oli hauskaa siellä, koska kissalla oli syntymäpäivä. Sinne kutsuttiin paljon vieraita ja kissa sai paljon lahjoja. Yhdessä paketissa oli leikkihiiri ja toisessa paketissa oli lankakerä. Se oli iloinen, kun se sai paljon lahjoja. Kissa ja koira leikkivät lankakerällä ja hiirellä. Sitten oli koiran nimipäivä. Kissa antoi koiralle luun ja koira söi innoissaan luuta. Sitten kissa lähti kaupungille ja se näki siellä ihania vaatteita ja se osti yhden vaatteen. Sitten se meni kotiin. Koira katsoi metsästyskoiralehteä. Ja ne olivat iloisia, kun kummallakin oli jotakin. Ne elivät elämänsä onnellisina loppuun saakka.*²³

10.8 Lingvistiset avaimet lapsen omaan tekstiin

Mutta-sanalan analyysi oli ollut tähänastisista parhain hyvinvoinnin teemojen esiin nostaja. Lisäsin vielä menetätriangulaatiolla eli monen menetelmän käytöllä tutkimuksen menetelmän validiutta (Hirsjärvi 2007). Lasten omia teemoja saattoi vielä olla piilossa, ja ehkä olin havainnut edelleen aikuisten teorioiden mukaisia, odotuksiani vastaavia teemoja. Niinpä kokeilin aineistoa selatessa Siikalan (1984) keinoja saada selville kertojan kannanottoja sadun tekstistä (ks. myös Apo 1995, 73). Huomasin, että keinot olivat enimmäkseen samoja, joita olin ennen keinoon tutustumista käyttänyt spontaanisti ja intuitiivisesti. Keinon tiedostaminen auttoi silti systemaattisempaan tarkastelutapaan:

1 ”Ensimmäinen tulkintaani ohjaava vihje on ”kertojan suora kommentti” (Apo 1995, 73). Suorat kommentit näkyivät tässä aineistossa tarinoissa, joissa kerrottiin ”minästä” eli käytettiin ensimmäistä persoonaa, joka on tapahtumien keskiössä, toiminnan kohteena tai toimijana. Esimerkiksi kertoja kertoi, että ”minä” olin onnellinen, ts. minä voin subjektiivisesti hyvin.

*Kun **minä** menin nukkumaan, näin nallen tyynyni vieressä. Kiltti jänis oli tuonut sen takaisin. Olin ikionnellinen*²⁴

*Minun äiti ei voinut pitää minua, koska hänellä ei ollut varaa.*²⁵

²³ 142. fi-fi_y_19970404_1_205_3_np_0_0_s_0700_tyttö

²⁴ Fi-fi_y_20011027_1_091_1_00_0_0_s_0900_tyttö

²⁵ . fi-fi_x_20001029_1_091_1_kt_0_0_s_1000_poika

2. Toinen oli upotettu arviointi: Kertomusmaailmaan kuuluvan henkilöahmon suulla, kolmannen persoonan ”hän tai se” ilmaisuna esitettiin arviointi. Subjektii- vinen hyvinvointi oli tulkittavissa siitä, mitä päähenkilö tai päähenkilöt kertoivat. (Apo 1995, 73.) Esimerkiksi kertoja kertoi päähenkilö-Matin vuorosanoihin toi- vomuksen ystävän laadusta:

*Matti mietti, että mitä hän voisi toivoa. Viimein hän sanoi: ”Minä haluaisin ystä- vän, johon voisin luottaa.”*²⁶

Vastaavasti toinen kertoja kertoi ystävyys- tärkeydestä asettamalla asenteen päähenkilön vuorosanoihin: päähenkilö ei halunnut olla ”yhtään enempää eros- sa” ystävästään.

*Olli Orava oli hetken surullinen, mutta sitten hän ilostui hieman, koska hänen ei tarvitsisi olla yhtään enempää erossa linnusta. He päättivät, että lintu ei lähtisi syksyksi etelään, sillä hänellä oli hyvä olla lämpimässä kolossa Olli Oravan kanssa.*²⁷

Käytin subjektiiviseen hyvinvointiin liittyvien sanojen etsintä-toimintoa Word- tiedostossa ja sen jälkeen tarkastelin lauseen semanttista eli sen merkityksellis- tä yhteyttä: halusi, ei halunnut, onnell*, iloi^{28*} tyytyv*

*Olipa kerran pieni punainen härkä, jota toiset pilkkasivat. Se ei halunnut iskeä sarvia yhteen muiden kanssa.*²⁹

3. Kolmanneksi saduissa saatetaan ilmaista hyvinvoinnin arvio **rakenteellisen painotuksen** avulla. Kertoja ilmaisee itselleen tärkeitä seikkoja silloin, kun hän ”esittää tietyt kertomuksen osat **laajasti ja yksityiskohtaisesti**”. (Apo 1995, 73.) Esimerkiksi seuraavassa leikki oli pääteltävissä kertojalle tärkeäksi ja pai- notetuksi osaksi kertojan puheessa, koska juuri se osa sisältää yksityiskohtia, tässä leikin yksittäisten käänteiden kuvauksia. Aluksi kerrotaan lyhyesti , ettei ”sillä ollut koskaan mitään tekemistä” ja lopuksi todetaan lyhyesti, että leikkiä on alun yksinäisyyden ja tekemättömyyden sijaan vielä tälläkin hetkellä, jatkuvasti. Mutta eräänä päivänä -ilmauksen jälkeen kerrotaan yksityiskohtia.

Sillä ei ollu ketään kaveria eikä sillä ollut koskaan mitään tekemistä. Mutta eräänä päivänä tuli Mew. Ja Caterpie kysyi ”voitko sinä leikkiä minun kanssa- ni?” Mew sanoi ”voin, piilosta”. Caterpie sanoi ”minä jään”. Mew meni piiloon, Caterpie laski kahteenkymmeneen ja Caterpie huusi ”nyt minä tulen” ja sitten

²⁶ fi-fi-yy_20001024_2_091_1_ri_0_0_s_0900_1000_kaksi tyttöä

²⁷ 14 Fi-fi-y_20011026_1_091_2_00_0_0_s_1000-tyttö

²⁸ iloinen ja ilo ks. sivut 10, 15 ja 18: tekemisen , leikin ja luovuuden ilo

²⁹ 6. Fi-fi-y_20011025_1_091_2_ha_0_0_s_0900-tyttö

Mew meni Caterpien selän taakse, mutta pelästytti Caterpien ja sitten Mew ei ollutkaan siellä. Ja siellä ne varmaan vielä leikkivät.³⁰

4. Neljäs tulkintaa ohjaava vihje on toisto: kertoja **toistaa** painokkaina pitämiään lausetason yksiköitä tai laajempia rakenneyksiköitä” (Apo 1995, 73). Esimerkiksi seuraavassa kalan painolla ja sillä, että juuri ”mä sain” on kertojalle ilmeisesti merkitystä, sillä ”mä sain” ja ”ihan painava” on toistettu.

Mä sain, siin oli yks kallio. Mä sain ihan keskeltä, siitä, mua tuntus, että se oli ihan painava. Sit siellä oli iso kala, se oli ihan painava. Mä olin juuri tippumassa veteen. Isä yrittänyt sitä virveliä heittää veteen. Se oli lahna. Se oli iso ja painava. Siin oli isot suomukset. Sit mä otin sen ja vein sen rantaan.³¹

5 Viides vihje on ”**kehystys**”: kertoja luonnehtii henkilöitä ja tapahtumia ”**arvot-tavin attribuutein, esimerkiksi voimakkain adjektiivein**” (Apo 1995, 73):

Lammas oli erittäin tyytyväinen omaan petokseensa³²

Juho piti todella paljon uimisesta, hän oli luokan nopein uija. -- Juho ja Aleks ei-vät tarvinneet mitään lupaa, että he voivat mennä rantaan polskimaan tai ui-maan. Se oli heidän mielestään kivaa ja ranta oli hiekkaranta ja tosi pehmeä.³³

Sanavalintana lempi-alkuiset yhdyssanat ilmaisevat mieltymyksiä, kuten seuraavassa, ja ”kauhean kauan” ja ”koko ajan väärin” liioittelua:

Juhon lempiruoka oli hyönteisen rintaa.³⁴

Jos tunnit kestävät kauhean kauan ja soittaa koko ajan väärin, niin siellä on tyl-sää. Lempilauluni on Voi Täti Maijaa³⁵.

6 Kuudenneksi ”**yksittäiset kielikuvat, sanavalinnat, kuten liioittelu, unders-tatement**” kertovat Siikalan (1984) mukaan asenteesta (Apo 1995, 73).

Saduista löytyi aika harvoin liioittelua, mikä ehkä johtuu ikäkaudelle tyypillisestä kertomisen tavasta. Tämänikäisillä ilmeisesti yleensä ihan konkreettisesti tarkoi-tetaan sitä, mitä sanotaan ns. kielikuvissa. Auringon jäätyminen ei ole ehkä vain kielikuva, vaan konkreettinen tapahtuma seuraavassa:

”Kummatkin menivät niin korkealle, että aurinko jäätyi, ja kuu meni korkeammal-le ja jäätyi myös. Siinä oli kahden kilpailijan loppu.”³⁶

³⁰ 26 Fi-fi_y_20010107_1_091_1_am_0_0_s_0700_tyttö

³¹ fi-fi_y_20001029_1_091_1_kt_0_0_s_0800_tyttö

³² 1.fi-fi_y_19951115_1_895_2_ia_0_1_s_0900_tyttö

³³ 12.Fi-fi_x_20011026_1_091_2_00_0_0_s_0900_sakari

³⁴ 1 Fi-fi_x_20011026_1_091_2_00_0_0_s_0900_poika

³⁵ 13 Fi-fi_y_20011026_1_091_2_00_0_0_s_1000_tyttö

³⁶ 10. Fi-fi_x_20011026_1_091_2_00_0_0_s_0800_poika

10.9 Ryhmittely hyvinvoinnin ulottuvuuksiin

Alateemat oli koottu teemoiksi, ja seuraavaksi teemat sovitettiin ulottuvuuksiin.

10.9.1 Onnellisuuden maininneiden satujen tarkastelua

Vain neljässä sadussa poikien 167 sadusta mainittiin sana onnellisuus. Pojilla ei ole ilmeisesti syystä tai toisesta sellaista kerrontatapaa ainakaan tässä aineistossa, että onnellisuutta eksplisiittisesti mainittaisiin erikseen, vaikka onnellisuudesta saatetaan kyllä muilla tavoilla kertoa. Tyttöjen saduissa (N=242) 15 sadussa mainitaan selvästi onnellisuus. Onnellisuus-mainintojen etsimisellä ei mielestäni päästä selvästi hyvinvoinnista kertovien teemojen äärelle eikä edes kaikkien onnellisuudesta kertovien teemojen löytymiseen.

Tyttöjen 1990-luvun satuja oli lukumääräisesti enemmän kuin 2000-luvun tyttöjen satuja ja tyttöjen satuja oli enemmän kuin poikien satuja. Syvennyin tämän onnellisuusteeman sisällön osalta enemmän tyttöjen aineistoon, koska aineisto oli suurin ja koska tytöillä näytti olevan tapana mainita onnellisuus. Tyttöjen 1990-luvun saduissa (N=159) ”onnellisena elämänsä loppuun asti” -fraaseja tai vastaavaa tarkoittavia fraaseja hieman eri sanamuodossa 10 sadussa. Näissä saduissa oli jokaisessa usea hyvinvoinnin teema. Kaikki hyvinvoinnin ulottuvuudet saivat teemoja lasten saduissa, joissa käytettiin fraasia elämän onnellisena loppuun asti elämisestä.

Allardt (1975) päätteli, että hyvinvointi kokonaisvaltaisena käsitteenä on hyvinvointia kaikissa ulottuvuuksissa. Tämän vuoksi ei ollut yllättävää, että tyttöjen ja poikien onnellisuussaduissakin yhdistyy yhteen teemaan moni hyvinvoinnin ulottuvuus. Mielestäni tärkeä loving-ulottuvuuden huomio oli, että jokaisesta onnellisuuden maininneesta sadusta löytyi ”pieni” päähenkilö, jolla ainakin lopuksi oli ystävä, useita ystäviä tai sisaruksia. Sama olemisen ja tekemisen ulottuvuuksien huomio, joka koski koko tutkimuksen aineistoa oli se, että pieni toimii. Niinpä nimitinkin ulottuvuuden being-doing -ulottuvuudeksi, jossa koko toimijan olemus liittyy toimimiseen ja toiminnan merkityksiin. Mielestäni oleellinen being-doing -ulottuvuuden huomio oli, että kaikissa onnellisuuden mainitsevilla sa-

duissa lähdettiin kotoa. Neljässä 10 onnellisuussadusta toiminta oli nimetty leikiksi. Yhtä tärkeä turvallisuusteemaksi sopiva huomio oli having- ja loving -ulottuvuudessa, että kaikissa palattiin takaisin kotiin³⁷ (ks. Mayall 2002, 135; Palonen 2007, tämän tutkimuksen s. 30). Loving-teemaan ja osaltaan myös belonging-teemaan kuuluva tulos oli, että kaikissa oltiin jonkun tai joidenkin kanssa yhdessä. Omistamisen ulottuvuuden eli having-ulottuvuuden materiaalisia ehtoja (Allardt) vastasivat mm. teemat ”ruoka ja juoma” ja ”lahjat”, joita päähenkilöt ostivat. Onnellisuutta ei tarvinnut aina mainita, ja silti sadusta oli pääteltävissä, että se kertoo hyvinvoinnista. Hyvinvointia kuvatessa saatettiin kertoa iloisuudesta, tyytyväisyydestä tai hauskuudesta:

*Olipa kerran kissatarha. Minulla on hauskaa. Aurinko paistaa kauniisti. Istun puutarhatuolissa. Isä koittaa tuulimyllyä. Äiti keittää kahvia. Rakennan majaa. Vihdoinkin maja on valmis. Luen kirjaa puutarhatuolissa. Siskoni on sisällä. Luen Aku Ankka -lehteä.”*³⁸

Saduissa näytti löytyvän myös sisältöä ja teemoja Lehtosen (1996) mainitsemille preferensseille: ”lempileikki, lempivälitunti, lempiruoka” jne. Näiden ja edellä mainittujen aihealueiden avulla pääsin merkitsemään Atlas TI -ohjelmaan lisää alateemoja ja päätin, mitkä alateemat myöhemmin ryhmittelisin ylätasoon ryhmiin. Sovittelin teemat lopuksi hyvinvoinnin ulottuvuuksiin jättämättä kuitenkaan ulottuvuuksiin sopimattomia teemoja tutkimuksen ulkopuolelle, jos nämä perustellusti kuuluivat hyvinvoinnin teemojen piiriin. Tällaisia teemoja olivat mm. ”huumori”. Allardtin ja Kiilin ulottuvuuksien teoreettinen pohdinta tässä suunnitelmaosassa ei käsitellyt huumoria.

Laadin excel-taulukon, jossa tarkastelin ulottuvuuksia ja teemoja. Erittelin uuteen, ”protection eli turva” -ulottuvuuteen sadut, jotka ilmaisivat Being-ulottuvuudessa kirjallisuuskatsauksen ja satujen kokonaishahmojen antamien vaikutelmien perusteella tulkinnassani erityisesti turvallisuutta. Esimerkiksi ”asutaan yhdessä” ”kumppanuuden” alateemana ja ”takaisin kotiin” alateemana ”palataan seikkailulta kotiin” olivat tällaisia ”turvallisuuteen” sijoitettavia teemoja. Teemojen laskeminen tässä aineiston osassa osoittaa, että tyttöjen 1990-luvun

³⁷ Kotiin-sana ja kotiin-teema esiintyy yleisempänä tyttöjen 1990-luvun saduissa kuin poikien 1990- ja 2000-luvun saduissa ja kuin tyttöjen 2000-luvun saduissa.

³⁸ http://www.edu.helsinki.fi/lapsetkertovat/Lasten_omaa/Sadut/Kirjamesu/Kirjamesusadut_10-2008.pdf

onnellisuuden jatkuvuuden nimenneissä saduissa yleisimmiksi teemoiksi näytetyvät ystävyys ja leikki. Jatkuvuus selitettiin saduissa monin tavoin, mm. elämänsä loppuun asti -fraasilla. Seitsemässä sadussa 10 jatkuvuuden sadusta leikittiin, vaikkei kaikissa käytetty sanaa ”leikki”. Ystävyyttä oli kuudessa sadussa kymmenestä. Belonging oli vastaavasti kahdessa. Being-Doing - ulottuvuuden elämyksiä oli kolmessa ja osaamista kahdessa. Näissä tyttöjen onnellisuuden jatkuvuuden kolmessa sadussa oli poikien kokemaksi kuvattu erilaisuuden ja syrjään joutumisen teemoja, vaikka sadun loput olivatkin kerrottu onnellisesti päättyviksi.

11 Tuloksia

11.1 Tuloksiin haluta-sanana analyysillä

Koko aineistossa (N 0 483) haluaa-sanaa käytetään useammin kuin tarvita. Tyttöjen saduissa haluaa-sanaa käytetään useammin kuin poikien saduissa. Saman huomion ovat tehneet myös Lapin yliopiston tutkijat omasta sadutusaineistostaan (Hyvönen & Juujärvi 2004a). Liitteessä 1 näkyy tapani etsiä hakutuloksia haluta-sanalla (halu*). Liitteessä on taulukko ja tuloksia tyttöjen 1990-luvun satuaineistosta. Ne sadut on eritelty erikseen näkyviin, joissa on onnellisuusmaininta. Tarvitsemisen ja haluamisen erottelu ei olisi tarpeellista tässä tyttöjen aineistossa. Esimerkiksi haluamisen kohde *”talo ja lapset olisivat koulussa ja meillä olisi työpaikka ja riittävästi rahaa”* voisi yhtä hyvin olla tarvitsemisen kohde. Hyvinvointia näyttää satujen henkilöille tuottavan yhtä hyvin se, tyydyttykö kerrottu tarvitseminen vai haluaminen, kunhan päädytään onnelliseen *”asustamiseen”*. Tahtoa-sanaa on tämän aineistossa tulkittu haluta-sanana synonyymiksi, samaa tarkoittavaksi sanaksi.

Haluamisen maininnat ovat jaottuneet kaikille hyvinvoinnin ulottuvuuksille: Being-doing, loving, belonging ja having, yksi teema/yksi satu kullekin ulottuvuudelle, paitsi loving-ulottuvuus saa kolme teemaa/kolme satua. Lähes kaikissa haluamisen maininneissa saduissa haluttiin omaehtoista toimintaa. Etsin onnellisuuteen liittyviä sanoja onnell* -alkuisella sanahaulilla koko aineistosta Word-ohjelman Etsi-toiminnon avulla, teemoittelen ja merkitsen hyvinvoinnin ulottuvuudet. Merkitsin teemojen ja ulottuvuuden tulkitsemisen periaatteita eli omaa ajattelua omaan sarakkeeseensa. Tutkin myös, kenen osaksi hyvinvointia kerrotaan. (Ks. liitteet 1 - 3.)

11.2 Tuloksia mutta-sanana analyysillä

”Mutta joku oli ehtinyt huomata, että pienin merenneito puuttui”

Lasten oma kielenkäyttö paljasti odotusanalyysin avulla käännekohtia, joissa tarina kääntyi pahoinvoinnista hyvinvoinniksi. Lapsilla oli tapana käyttää mutta-

sanaa aineiston saduissa toistuvasti niin, että mutta-sanankorostus korostui. Mutta-sanankorostus kohdalla tarina sai lyhyissäkin saduissa jyrkän käänteen. Mutta-sanankorostuksen jälkeinen osa satua tai virkettä osoitti hyvinvoinnille tärkeitä tulkittavia seikkoja. Hyvinvointi kääntyi pahoinvointia kohti tai päinvastoin. Seuraavassa on esimerkkejä mutta-sanankorostuksista.

Satu nro: Sillä ei ollut ketään kaveria eikä sillä ollut koskaan mitään tekemistä. *Mutta* eräänä päivänä tuli Mew. Ja Caterpie kysyi "voitko sinä leikkiä minun kanssani?" Mew sanoi "voin, piilosta".

TULKINTA: Aineistolle tavallisesti alusta, yksinäisyydestä tai ei-mitään-tekemistä -tilanteesta yhteiseen leikkiin ja Being-doing sekä Ystävyyteen ja Loving-hyvinvointiin:

Satu nro 6: Olipa kerran pieni punainen härkä, jota toiset pilkkasivat--Pieni punainen härkä kertoi olevansa se sama härkä, *mutta* nyt vain oikean värinen. Se sai paljon ystäviä, kun se oli vaihtanut väriä.

TULKINTA: Oli syrjitty erivärisenä kuin toiset, *mutta* nyt kelpaakin samanlaiseksi muuttumisen vuoksi ja pääsee osalliseksi belonging-hyvinvoinnista.

Satu 6 jatkuu. Kerran se pieni punainen härkä löysi sinisen ilmapallon. Se näytti ilmapalloa muille härille, *mutta* muut härät vain nauroivat sille.

TULKINTA: Päähenkilö yritti tehdä jotain, mitä toisetkin härät, *mutta* muut härät vain nauroivat sille, eikä belonging-hyvinvointi toteutunut.

Satu 6 jatkuu: Kerran se pieni punainen härkä löysi sinisen ilmapallon.-- Se kokeili sitä häntäänsä ja sorkkiinsa. Sitten se kokeili sitä sarviinsa ja puhalsi siihen ja päästi sen lentoon.--Pieni punainen härkä oli luullut ettei sininen ilmapallo tipahda enää koskaan maahan, *mutta* kun se tipahti se tuli hyvin surulliseksi.

TULKINTA: Päähenkilö oli luullut onnistuvansa tehtävässään (Being-doing-hyvinvoinnissa), *mutta* epäonnistui ja tuli surulliseksi.

Satu 6 jatkuu: Sitten se ihmetteli, miksi ilmapallo putosi takaisin maahan eikä jäänyt enää leijaillemaan. Silloin toinen härkä tuli kertomaan, miksi se ei jäänyt enää leijaillemaan.--Mies päätti antaa sille pallon, joka oli täytetty heliumilla. Sen avulla härkä pääsi ilmaan, *mutta* se pelkäsi korkeita paikkoja. Härkä alkoi kiljua ja huutaa ja lopulta puhkaisi pallon sarvellaan. Pieni punainen härkä putosi suoraan veteen.

TULKINTA: Päähenkilön tavoite päästä ilmaan oli vähällä toteutua miehen avulla, *mutta* päähenkilö pelkäsi korkeita paikkoja ja putosi. (Being-doing ja belonging -hyvinvointi ei toteutunutkaan.)

Satu nro 34: Kuningas ei sietänyt, että hänen tyttärensä leikkisi köyhien ja tavallisten ihmisten kanssa. Kuningas passitti Tarun omaan huoneeseensa, *mutta* Taru oli nokkela. Hän otti köysitikkaat ja meni ikkunasta ulos! Hän meni suoraan linan talolle.

TULKINTA: Päähenkilö joutui suljettuun tilaan vangituksi huoneeseensa, koska hänen isänsä ei hyväksynyt tämän ystävää köyhyyden ja tavallisuuden vuoksi, *mutta* päähenkilö karkasi nokkelana tyttönä vapauteen ja leikkiin ystävän kanssa.

Satu nro 46: Eräänä päivänä he lähtivät kiellettyyn metsään. Kielletyssä metsässä oli pimeää. Annika ja Tiina kuulivat askeleita. He juoksivat karkuun, kunnes heidät oli saarrettu muurin eteen. He näkivät, että se joka oli heitä jahdannut oli pelottava hirviö. *Mutta* hirviö ei ollut pelottava, vaan kiltti. Ja he leikkivät loppupäivän metsässä.

Päähenkilötytöt ystävystyivät hirviöön. Hirviöstä tuli heille heidän **paras kaverinsa**. Ja he leikkivät loppupäivän metsässä.

TULKINTA: Päähenkilöt ovat ennakkoluuloisia erilaisen kohdatessaan, *mutta* tämä ei ollutkaan pelottava, vaan kiltti ja tästä tulee heidän paras kaverinsa, jonka kanssa leikitään loppupäivä. Kolmen **leikissä** lienee mukana myös **being-doing -ulottuvuuden** iloa. Mukana on myös **autonomian** tuomaa **being-doing -ulottuvuuden** mukavaa jännitystä, elämystä ja hyvinvointia, sillä päähenkilöt leikkivät nimenomaan kielletyssä metsässä. Sana kielletty toistuu sadussa useaan kertaan (Being-doing ja **loving -hyvinvointiin**)

Satu nro 32: --Olin niin nolo, että aloin juosta päätä pahkaa isäni taloon. *Mutta* muutaman minuutin päästä huomasin, että olin taas ihan normaali.

TULKINTA: nolosta erilaisuudesta samanlaisuuteen (belonging-hyvinvointiin)

Satu nro 9: Sitten koitti se suuri päivä että ne esiintyivät teltassa.-- Sitten viimeisenä tuli norsu. *Mutta* sitten tapahtuikin paha juttu. Norsu epäonnistui sillä nukke tippui pallon päältä. Sitten saatiin selville että norsu olikin eksynyt viidakkoon. Koska hän oli vielä pentu. Sitten hän sai potkut koska hän epäonnistui hänen tehtävässään.

TULKINTA: (Being-doing) Päähenkilön hyvinvointi ei toteutunutkaan kertojan sadun alkuun antamista odotuksista huolimatta (ks. odotuksista luku 10.7). Norsulapsi joutui lapselle liian vaativaan tehtävään ja siksi joutui kokemaan epäonnistumisen. Katso tämän s. 29 ”pienistä spartalaisista” suurten odotusten edessä.

Satu nro 14: Lintukin oli surullinen ja pyysi Olli oravaa mukaan etelään. Lintu oli tarpeeksi vahva kantaakseen Olli oravan etelään asti, *mutta* Olli ei halunnut jättää yksin hyvää ystäväänsä kissa Kankkusta.

TULKINTA: Lintu-ystävä halusi päähenkilön, Olli-oravan mukaansa etelään, *mutta* Olli ei halunnut jättää toista ystävää, kissa Kankkusta. (Loving- ulottuvuuden hyvinvoinnissa, ystävytydessä, on hyvinvointia uhkaava ristiriitainen tilanne.)

Satu nro 29: Olipa kerran taikamaailma ja jossa asui hedelmiä ja vihanneksia. Hedelmät ja vihannekset olivat riidoissa keskenään, *mutta* vihanneksilla kuningas, Porkkana. *Mutta* hedelmillä ei ollut. Hedelmät olivat toivoneet itselleen kuningasta. *Mutta* he eivät päässeet sopuun siitä, kenestä tulisi kuningas. Vihanneksilla oli järjestys, *mutta* hedelmillä ei ollut.-- *Kerran edes* tomaatti tutustui erääseen omena, ja he sopivat että heistä voisi tulla ystäviä. Niin he sitten sanoivat, että muutkin voisivat olla ystäviä. Siitä lähtien, porkkana oli kuningas ja Kiivi kuningatar.

TULKINTA: Vihannekset ja hedelmät, kaksi ryhmää, ovat riidoissa keskenään. Tässä ylitetään toisin kuin muussa aineistossa belonging-hyvinvoinnin ulottuvuus, ja kertoja kertoo ryhmien välisen rauhan puutteesta, laajemmasta hyvinvoinnin ulottuvuudesta kuin vain ryhmän sisäisestä harmoniasta (”järjestyksestä”) ja sen puutteesta. Toisella ryhmällä on järjestys ja johtaja, *mutta* toisella ei toivomuksesta huolimatta ole johtajaa. **Having- ja loving-** sekä belonging ulottuvuuksien kerrotusta asumisen ja taikamaailmaan nimensä mukaan olettamastani hyvinvoinnista puuttuu jotain, joka ratkeaa kertomuksen lopussa tomaatin aloittaman **being-doing** -toiminnan ja **ystävyyden** avulla. Yksittäisten ryhmän jäsenten ystävyystymisestä seuraa hyvinvointia ilmeisesti molemmille ryhmille. Ilmeisesti kahden ystävyystymisen sanomisella ryhmät ystävytyvät keskenään, koska eri ryhmien edustajilla, kiivi-hedelmällä ja porkkana-vihanneksella alkaa yhteinen hallitsijakausi kuninkaana ja kuningattarena. Käsittääkseni kaksi valtakuntaa yhdistyvät tämän liiton kautta. Hedelmien odotettu

toivomuksen täyttyminen tapahtuu yllättävällä tavalla. Tämä ei tapahdu mutta-sanalla vaan tarina kääntyy hyvinvointiin omaperäisen ”*kerran edes*”-sanaparin aloituksella. Lause voisi tulkintani mukaan kuulua näinkin: ”*Mutta* kerran tomaatti tutustui erääseen omenaan...”

Satu nro 33: Minulla oli nalle, *mutta* nyt se on kadonnut. Aion lähteä etsimään sitä. Taidankin perustaa oikean etsintäpartion.

TULKINTA: Loving- ja having ulottuvuuksien hyvinvointi sisältynee nallen omistamiseen, mutta nyt nalle onkin kadonnut. Odotukset kohdistuvat etsimisen onnistumiseen. Doing-hyvinvointiin ja belonging-hyvinvointiin päästään yhdessä etsimällä. Katso saman sadun erilainen tulkintatapa liitteessä 2.

Satu nro 39: --Eräänä päivänä hän lähti kävelylle. Sitten hän näki marsun. Marsu sanoi ”Hei!”. Ja hamsteri vastasi takaisin. Sitten hamsteri kulki eteenpäin. Sitten se näki oravan. Orava pyysi häntä sisälle. Hän joi siellä kupillisen teetä. Sitten hän lähti. Hän kulki eteenpäin ja näki jäniksen, *mutta* jänis pelästyi ja loikki pois.

TULKINTA: Päähenkilö kohtaa vertaisiaan toisia eläimiä. Yksi eläin tervehtii ja toinen jopa kutsuu sisälle. Odotukseksi tulee, että seuraavakin kohtelisi päähenkilöä lähestyvästi, *mutta* yllätykseksi tämä loikkaa pois. **Loving- ja belonging** – hyvinvointi ei jatkukaan odotuksen mukaan tasaisena ja samanlaisena hyvinvointina, vaan päähenkilö kohtaa erilaista käytöstä.

Toisaalta mutta-sanalla saatettiin aineistossa korostaa hyvinvoinnin esteen ratkaisun hankaluutta ja osoittaa ratkaisua vaativan ongelman yksityiskohtaa tarkemmin, kuten seuraavissa:

Tytöt näyttävät käyttävän *lopulta*-sanaa ja *viimein*-sanaa saduissaan poikia useammin. Arvelin, että näillä sanoilla etsiminen saattaa osoittaa mahdollisten haasteiden ratkaisun paikat hyvinvoinnin suuntaan satujen lopuissa. Alla on esimerkkejä lopulta ja viimein -sanojen avulla tyttöjen ja poikien hyvinvoinnin **käänteiden etsimisestä**.

Satu nro 19: Lopulta hän päätti lähteä naamiaisiin omana itsenään. Naamiaisisa Nappisilmä voitti pukukilpailun. Muilta saatu hyväksyntä merkitsee belonging-hyvinvointia.

TULKINTA: Being-Doing-hyvinvoinnin päätöksellä päähenkilö päättää lähteä naamiaisiin omana itsenään, mikä lisää voitokkaasti Being-hyvinvointia.

Satu nro 71: Kaikki toiset hiiret nauroivat hänelle, koska hän oli tietämätön pikku nilviäinen. Hiiri ihmetteli sitä kauan, mutta kukaan ei oikeastaan tiennyt, mikä se oli. Mutta sitten hiiri meni haistelemaan sitä ja söi sen **lopulta** ja antoi sille nimen uusto.

TULKINTA: Tietämättömälle nauretaan, mutta tietämätön ottaa asiasta selvää, maistaa uutta, nimeää uuden, aiemmin tuntemattoman ruoan. **Being-doing** -hyvinvoinnin rohkeaa toimintaa ja **autonomiasa**, **tavallaan anti-belonging-hyvinvointia**. Myös *mutta-sana* on ilmaisemassa pahoinvoinnin kertomuksen odotuksen muuttumista hyvinvoinniksi: vaikka toiset nauravat hiiren tietämättämyydelle, se jatkaa tutkimista ja saa ”tietoa”, joka tässä on uuden asian havaitsemista, tunnustelua, maistamista ja nimeämistä – ja samalla **being-doing**-ulottuvuuden hyvinvointia. Teemoiksi nimeän ”**ennenkuulumattomaan**” ja ”**autonomiaan**”. Teemat olen tarkoituksellisesti nimennyt illatiivi-muodossaan, sillä satujen toiminnallisuus ja muutos kohti uutta tilannetta näkyvät silloin teemojen nimessä: ”ennenkuulumaton” ja ”autonomia” kuvaisi vain staattista osaa sadun hyvinvoinnin teemasta.

Satu nro 6: Enää se ei halunnut ilmapalloa, koska se tajusi, ettei korkeat paikat ole sitä varten. Kun pieni punainen härkä kasvoi isoksi, se meni kaupunkiin ja sai ihmislapsia ystäviksi. *Lopulta* se päättyi kauppiaan sonniksi tai häräksi. Lopu.

TULKINTA: Sadun alussa erilaisena ilmeisesti syrjitty ja tehtävänsä ja onnistumista etsivä päähenkilö saa lopulta ystävien lisäksi vielä oman paikan maailmassa oman toiminnan kautta. Vastaavia tapauksia aineistossa on useita.

Satu nro 4: Otsikko: Koira hukassa --Sitten Mari ihmetteli missä Tessu on. Hän lähti myös Kanariansaarille. Hän etsi ja etsi ja etsi paljon ja joka paikasta kunnes hän *vihdoin ja viimein* löysi Tessun. Lopu!

TULKINTA: Vihdoin ja viimein päähenkilötyttö löytää koiransa, mikä päättää odotuksen hyvinvointiin. Viimein löytämisen hyvinvointia korostaa myös *toisto* ”etsi ja etsi ja etsi paljon ja jokapaikasta kunnes”. Hyvinvointia saadaan having-ulottuvuuden **turvallisuus**-teemassa ja **loving**-ulottuvuuden yhteisessä jälleen näkemisessä, **kadonneen löytymisessä**, sadun lopun hyvinvoivassa **yhdessä** olossa. Vastaavia tapauksia aineistossa on useita, jossa toiminnan kautta löydetään itselleen rakasta.

11.3 Sankaruuden avulla saatuja tuloksia: ”Repsu oli nopee koira”

Tässä luvussa esittelen, miten löysin sankaruutta ja antisankaruutta tarkastelemalla samoja, jo löydettyjä ja uusia hyvinvointiteemoja. Seuraavat Being-Doing-ulottuvuuksien hyvinvointiteemat tulivat esiin sankaruuden ja antisankaruuden tuntomerkkejä seuraamalla: Sankarin hyvinvointiin liittyi taidon harjoittelu niin, että oppii ja tulee mestariksi, toisten auttaminen selviytymään hengissä (useissa saduissa), toisten parantaminen, maanjäristyksen estäminen, kuussa käyminen, aarteen hankkiminen perheelle, jonka elintaso näin nousi merkittävästi ja perustarpeet (being) tulivat tyydytetyiksi ja koko maailman elon pelastaminen sekä poikien saduissa sotasankaruus. Roistokin saattoi olla menestyvänä sankarina, ”yksi meistä”. Mikä tahansa toiminta ei kuitenkaan liittynyt hyvinvointiin. Antisankarien toiminta sai yleensä onnettoman lopun, sairastumisen tai kuoleman. Antisankarit olivat ulkoiselta olemukseltaan erilaisia kuin toiset: suuria, eivät pieniä, toista sukupuolta kuin kertoja. He toimivat hassusti eli rikkoivat normeja, saattoivat varastaa, olla ”känniläisiä” tai hohottaa äänekkäästi. Heidän yrityksensä olla neuvokas ei onnistunut, kuten sankareilla onnistui. Toimissaan onnistuva sankari sen sijaan toi hyvinvointia joko sankarille tai lisäksi sadun muille henkilöille tai koko satumaailmalle. Esimerkiksi Repsu-koira oli sankari, joka ei herättänyt liiemmin huomiota, mutta oli silti sankari. Se pujahti kuurakettiin ja luopui lopuksi lempikengästään, jota aina kuljetteli kaikkialle. Sankarillisesta toiminnasta tiesi vain kaikkietävä sadun kertoja. Kuuraketin miehistö ei voinut estää sankarin toimintaa. Koirasta käytettiin sadun alussa adjektiivia ”viisas”, ja toiminnasta kuvastui itsenäisyys ja nopeus.

--Sillä aikaa astronautit oli pystyttänyt sinne semmosen viirin, jossa luki niitten nimet ja mistä maasta se raketti oli tullu. Astronautit lähti sitten käveleen sinne raketille. Repsu oli nopee koira ja viskas sen tennarin sinne viirin päälle roikkumaan. Repsu lähti astronauttien mukaan rakettiin ja vasta raketissa ne astronautit huomas Repsun. Sitten ne lähti kotia päin ja jostain kuvista huomas että siellä roikku semmonen tennari siellä viirin päällä. Mutt ne ei voinu lähtee heti takas kun se oli liian kallista. Repsu palasi kotiinsa kerrostaloon ja oman isän-

*tänsä luo, joka oli ollut kovin huolissaan. Repsun tennari on vieläkin siellä, elleivät hurjat punaiset avaruusmadot ole käyny syömässä sitä.*³⁹

Antisankaruus erottui tekstistä mm. huumorilla, jota oli käytetty arvottavaan tapaan.

*--Ja sitten siellä ylhäällä oli toiset portaat, joidenka päässä seisoivat kuningatar. Ja sitten otti paljon vauhtia ja hypähti ja sai taas juuri ja juuri kiinni. Sen takia hän hypähti, koska hän pelkäsi, että portaat romahtavat taas ja hän tippuu. Mutta kun hän oli saanut kiinni, hän heitti kuningattaren suuhunsa ja tippui ja jätti kuoli. Ja kun jätti ei ollut muistanut pureskella, kuningatar ja kuningas—*⁴⁰

*Olipa kerran Espanjan puheenjohtaja. Hänen paras kaverinsa oli herra Hattunen. Oikea nimi Hölmö Hattunen. Mutta kerran kun he kävelivät torilla herra Hattunen liukastui banaanin kuoreen ja he löivät päänsä yhteen. Ja kummastakin tuli höpsöjä.*⁴¹

11.4 Onnellisuuden mainintojen SWB ”Ja he elivät elämänsä onnellisina”

Tyttöjen 2000-luvun saduissa (N=83) onnellisuus mainittiin kuudessa eri sadussa. Näissä onnellisuus mainittiin yhteensä 8 kertaa. Tyttöjen 1990-luvun saduissa (N=159) onnellisuus mainittiin 13 eri sadussa ja näissä yhteensä 15 kertaa. Poikien 1990-luvun saduissa (N=121) onnellisuus mainittiin kahdessa eri sadussa ja yhteensä kaksi kertaa. Poikien 2000-luvun saduissa (N=46) onnellisuus mainittiin kahdessa sadussa ja yht. kaksi kertaa eli suhteellisesti harvemmin.

Onnellisuusmainintoja oli määrällisesti eniten tyttöjen 1990-luvulla kertomissa saduissa. (N=159). Tässä tyttöjen aineiston osassa päästiin tutkimaan sisällöllisesti tarkemmin ja keskinäisin vertailuin, mitä teemoja onnellisuuden mainintoihin liittyi ja mihin hyvinvoinnin ulottuvuuksiin teemat liittyivät. Tyttöjen 1990-luvun saduissa (N=159) onnellisuus on mainittu seuraavissa ulottuvuuksissa: Se on mainittu eniten loving-ulottuvuudessa, seuraavaksi eniten being- ja doing

³⁹ 27. Fi-fi_y_20011027_1_091_1_00_0_0_s_1000_tyttö

⁴⁰ Fi-fi_x_20051030_1_091_2_1k_0_0_s_0800_poika

⁴¹ fi-fi_y_20001029_1_091_1_hp_0_0_s_0900_tyttö

-ulottuvuuksissa, joissa having- ja belonging -hyvinvointiulottuvuudet ovat mukana.

Onnellisuus mainittiin liitteen 2 saduissa, joissa kaikissa hyvinvointia saavuttivat päähenkilö tai päähenkilöt. Sadussa 91 Kultainen lumihiutale hyvinvointia toivottiin sadun ulkopuolellekin, nimittäin saduttajalle ja sadun kuulijoille (vrt. Allardt 1998b, 34).

Onnellisuus lasten saduissa (N = 23)⁴², jotka mainitsevat onnellisuuden, liittyi omaehtoiseen, leikilliseen toimintaan, kun sadussa lisäksi on mukana ystäviä tai läheisiä. Onnellisuutta laajempaa hyvinvointia tarkastellessa saduissa (N = 483) omaehtoinen toiminta oli hyvinvoinnin oleellisimpana teemana. Odotusanalyysin keinot toivat esiin lasten omaa näkökulmaa hyvinvointiin lasten omin sanoin. Lasten hyvinvoinnin teemat, omana itsenä oleminen, leikillisuus, omaehtoisen ja siten ilmeisesti motivoituneen toiminnan mielekkyys, uuden luomisen ilo, onnellisuuteen liittyvä yhteisyyssuhteiden vuorovaikutus ja läheisyys, osallisuus luontoon ja kauneuteen, huumori, turvallisuus sekä fyysisessä että psyykkisessä mielessä olivat tärkeitä tuloksia. Nämä hyvinvoinnin teemat sopisivat mielestäni kaikenikäisten yhteisen maailman hyvinvoinnin tavoitteiksi ja samalla perustarve- ja ihmisoikeusluetteloiden sisällöiksi. Aineiston subjektiivista hyvinvointia Allardtin teorian ulottuvuuksilla tarkasteltuna oli laajemmin ja vaihtelevammin kuin onnellisuutta. Onnellisuus yhdistyi kaikkiin hyvinvoinnin ulottuvuuksiin, mutta tytöt mainitsivat onnellisuuden poikia useammin.

Päätuloksena oli omaa sukupuolta edustavan päähenkilön saavuttama tai kokemaa hyvinvointi, joka liittyi itsenäiseen toimintaan. Koko aineistolle (N = 483) oli yhteistä yleisesti omaehtoisen toiminnan teema, josta yleisimmäksi toiminnaksi erottui leikki (Karimäki 2003, tämän s. 18 - 19).

Hyvinvointia tuovan leikin sisällöt olivat pojilla ja tytöillä osittain erilaisia. Myös monenlainen muu hyvinvointia tuottava, omaehtoinen toiminta oli eritavoin kuvattuna tai nimettynä ja yksityiskohtineen laajasti esillä. Aineiston yleisimmän

⁴² Liitteessä 2 on esimerkkejä tulkinnoista, miten onnellisuuden maininnejä satuja jaettiin ulottuvuuksiin.

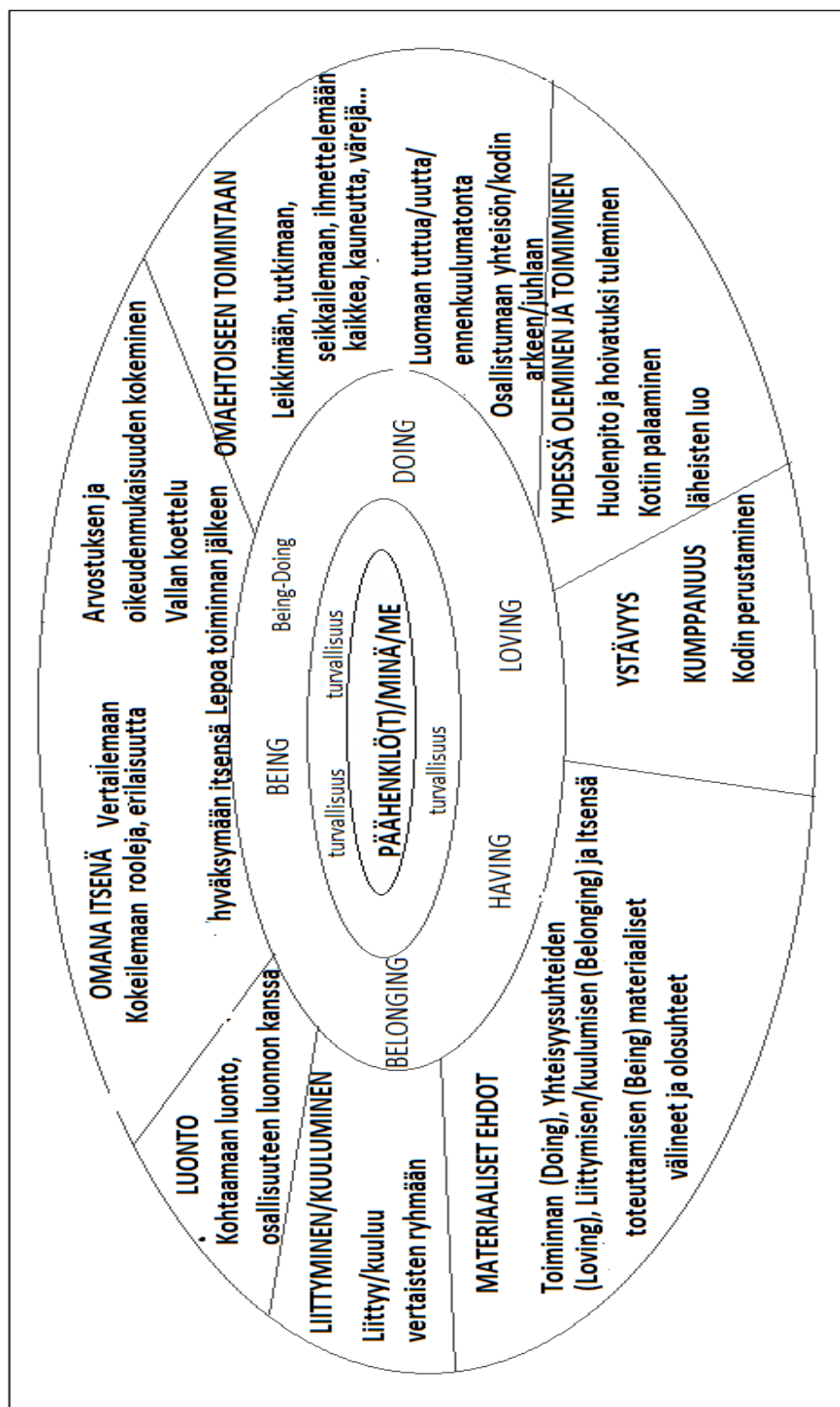
teeman, toiminnan, vastapoolina näytti olevan turvallisuus. Turvallisuutta kuvaavana yleisimpänä teemana oli satujen loppuun kerrottu teema ”takaisin kotiin”. Allardt esittää turvallisuuden merkitystä sekä olemisen being että omistamisen having -ulottuvuuksissa (Allardt 1975). Aineistossa being- ja having-ulottuvuuksien turvallisuus on tulkintani mukaan luettavissa kaikkien ulottuvuuksien hyvinvointiteemoista tavalla, joka vaatisi tärkeänä ja ajankohtaisena lasten maailman aiheena lisätutkimuksia ja niiden myötä moniulotteisen lähikuvan.

Taulukossa 1 ja kuviossa 2 näkyvät lasten kertomat SWB-teemat ja kuvassa teemojen kokonaisuus hyvinvoinnin ulottuvuuksissa. Aineistona on käytetty tutkimuksen koko satuaineistoa (N = 483, ks. s. 2). Teemat on yhdistetty alateemoista. Turvallisuus liittyi kaikkiin hyvinvoinnin ulottuvuuksiin. Turvallisuus ajatellaan tässä fyysisenä, sosiaalisena ja psyykkisenä turvallisuutena. Olemisen being-ulottuvuus jakautui arvostuksen, oikeudenmukaisuuden ja vallan koettelun teemoihin sekä omana itsenä olemisen teemoihin. Being-ulottuvuuteen liittyi kiinteästi toiminta ja toisaalta lepo. Omistamisen having-ulottuvuudessa tärkeintä oli fyysinen turvallisuus ja materiaaliset välineet ja olosuhteet, joiden kautta kokonaisvaltainen hyvinvointi muissa ulottuvuuksissa tuli mahdolliseksi. Tekemisen ja toiminnan doing-ulottuvuuden leikkimiseen sisältyi taidon harjoittelua, urheilemista, taistelemista, rakentamista ja muuta omaehtoista leikillistä toimintaa. Leikkiminen sisältyi myös muiden ulottuvuuksien kuvitteluun ja leikilliseen toimintaan. Päähenkilöinä toimivat luonnonkappaleet, eläimet, kasvit, luonnon ilmiöt (kuten tuli ja sateenkaari), ihmisen luomat esineet tms., fiktiiviset hahmot ja toisinaan minä ja minälle läheiset toimijat tai ryhmät. Hyvinvoinnin teemat toivat hyvinvointia omaehtoisesti toimivalle päähenkilö(i)lle, minälle, meille ja toisinaan lisäksi muillekin sadun henkilöille eri ulottuvuuksien kautta. Onnellisuus liittyi kaikkiin ulottuvuuksiin, erityisesti yhteisyyssuhteiden eli loving-ulottuvuuden yhdessä olemisen ja toimimisen teemaan.

Taulukko 1 Tuloksia: hyvinvoinnin (SWB) pääteemat saduissa (N = 483)

SWB-ulottuvuus	Teemat
BEING: Itsensä toteuttaminen ja ympäristön koetut hyvinvoinnin ehdot perustarpeiden osalta	Turvaan: hengissä selviytymiseen: vaaroista selviytyminen (samalla usein takaisin kotiin: päähenkilön eksymisen vaarasta selviytyminen, eksyneen löytyminen) Omana itsenä pysymiseen, muuttumisen (roolien) kokeiluun: erilaisena, samanlaisena Elämykset kauneudesta, tuntemattoman ja jännittävän kokemisesta nauttimiseen: esim. värit ja kuun koskettaminen Luontosuhde luonnon kohtaaminen, osallisuus luontoon, luonto ystäväenä, vuodenajoista nauttiminen, eläinlasten syntyminen, omat tai lähipiirin lemmikit, tytöillä hevoset Ihmeiden kokeminen ja ihmettely Omat lelut henkilökohtaiset välineet ja pehmolelut, kuten nalle Lepo: nukkuminen toiminnan jälkeen Asumisolot perustarpeena Oikeudenmukaisuus ja arvostus vertaisten ja muiden taholta, esim. äidin, opettajan toisen, ei päähenkilön, koettavaksi kerrottuna Terveys ("kipeä" ei voi leikkiä, kaveri ei saa olla sairaana, päähenkilö hoitaa toisia) Koulutus
DOING: Toiminta	Omaehtoiseen toimintaan leikitellen yksin ja yhdessä Kävelylle usein aluksi yksin, Vertaisten kohtaamisiin, retkelle (ja eväsretkelle) yhdessä, Luomaan uutta ja tekemään ennenkuulumatonta, auttamaan ystävää ja muita, kilpailemaan, sotimaan, uimaan, tutkimaan lähelle ja kauas, avaruuteen asti arjen kotitöihin ja kodin juhliin (tärkeään jouluun, omille syntymäpäiville, pääsiäiseen, kotiin palaamisen juhlaan) ruoan hankintaan ja maanviljelyyn luonnon leikkipaikoille, huvipuistoon, tekemään yhdessä (oma Linnanmäki)
LOVING: Yhteisyyssuhteet	Ystävyys , ainakin yksi ystävä riidan sopiminen hahmojen välillä Läheisyys: Kodin henkilöhahmot: äiti, isä, mummo, vaari, sisarukset, tai eläinhahmon hoitaja, kuningas ja kuningatar yhteistoiminnassa ja monenlaisessa vuorovaikutuksessa Kotiin palaaminen, kun kotona jo odotettiin, kotoa karkaamiset, tyytyväiset palaamiset Yhdessä oleminen, tekeminen, syöminen. sadun kuunteleminen jne.
BELONGING: vertaisiin kuuluminen (Being-Doing: toiminnallisina): arvostetuksi tuleminen ja oik.mukaisuuden kokeminen	Minä ja vertaiset -kohtaamiset Me ja muut vertaiset -kohtaamiset Huumori yhdistävänä, mm. kepposet Hyväksyttynä omana itsenä vaikkakin toiminnassa jonkun/joidenkin mielestä epäonnistuneena Sopivaksi koetut odotukset toisten, esim. aikuisten tai vertaisten taholta x) Kuulluksi tuleminen: äiti ja ystävät kuuntelivat Itsensä toteuttamisen valinnat: lempileikit, lempilaulut Mestaruuteen taidossa
HAVING: materiaaliset ehdot kuten elintaso sekä koettu turvallisuus	Turvallisuus: Takaisin kotiin (kotimaahan, kotikoloon jne.) Raha, Aarteet Ruoka yhdessä syöden Herkut vs. tavallisuus, kohtuus hauskaa Muut materiaaliset hyvinvoinnin teemat toisenlaisessa merkityksessä kuin BEING-ulottuvuuden hengissä selviytyminen: lelut, lahjat

Kuvio 2. Lasten kertomat SWB-teemat hyvinvoinnin ulottuvuuksissaan



11.5 Lasten kertomia hyvinvoinnin yllätyksiä tuloksina

11.5.1 Mahdollinen ja ennenkuulumaton maailma

Toiminta ei ollut lasten tavanomaista toimintaa, vaan aikuisten maailmaan mieltämään työtä, maanviljelyä ja lääkärinä, äitinä jne. toimimista. Se oli työtä, mutta mielekästä työtä, kuten talon rakentamista, ruoan keräämistä, sirkustyötä ja taikomista. Työ ei ollut ulkoa ohjautuvaa eikä kaavamaista, vaikka olisi tiskaamista ja siivoamista. Esimerkiksi tiskaaminen ja siivoaminen kissojen työnä yhdistyi onnellisuuteen, kun ensin oli eletty vapaata roskiskissan elämää. Lukijana ja tulkitsijana itseäni ilahduttivat nämä lasten tuomat yllätykset, vaikka vastavista olin jo lukenut aiemmista sadutuksella saaduista tutkimustuloksista (Karimäki 2004b). Itsenäinen toiminta näytti saduissa aluksi niin päivänselvältä ja satujen kaavan mukaiselta, totutulta ajatukselta, että en heti oivaltanut yksinkertaisesti omaehtoista, lähes joka sadussa ilmenevää, pienen toimintaa oleelliseksi hyvinvoinnin teemaksi. Saduissa, kuten omaehtoisessa leikissäkin, toiminta on oma-aloitteista ja itsenäistä, vaikka samalla yhteisöllistä. Mahdottomuudessaan mahdollinen, toinen maailma, jossa on lähes kaikki aikuisenkin elämän puolet, paljastui saduissa.

Saduissa tuli esiin hyvinvoinnin maailma, jota ei ole ennen ollut, toisaalta myös tavanomainen, aikuisen näkökulmasta lapsen maailmaksi mielletty maailma. Miltähän sellainen maailma näyttäisi, jossa jokaisen sadun mahdollinen maailma olisi todellista ja mahdollista? Pahoinvoinniksi tulkittavaa, jota oli vain vähemmistö saduissa, lienee todellisuudessaakin: on eksymisiä ja lelujen katoamisia. Voi olla lapsi, jonka humalainen vie ja erilainen lapsi, jota ei oteta leikkiin. Saattaa olla lapsi, jolta vaaditaan suorituksia, joihin tämä ei vielä pysty, kuten norsu, josta vasta sadun onnellisessa lopussa huomattiin, että tämä on vain lapsi. Toisaalta todellisuudessaakin on onnistuneita kotiin palaamisia ja onnistuneita uuteen paikkaan asettumisia. Sadut tuovat aidon tunnelman siitä, mitä kotiin palaamisen hyvinvointi ja uuteen paikkaan kotiutuminen lapselle on.

Sadun mahdollisessa maailmassa mahdoton on mahdollista. Sadussa pöllö⁴³ voi yllättäen soittaa marsista. Merkitseeköhän se sadun maailmassa tutkimuksellista saavuttamista, maailmankuvan laajenemista, hyvinvointia pitkän odotuksen jälkeen vai ystävyyttä tai ehkä jotain ihan muuta? Merkitseekö tällainen ennenkuulumaton hyvinvointia?

11.5.2 Ihmettelyn hyvinvointi

Lasten tapa ihmetellä⁴⁴ saduissa yllätti myös, vaikka sadutuksen menetelmän kehittäjät Riihelä ja Karlsson ovat asiasta kirjoittaneet (Riihelä 2005). Ihmettely on myös Csikzentmihalyin ja luovuustutkijoiden mukaan lapsille ja luoville aikuisille ominaista. Aineiston saduissa onkin verbiä ihmetellä käytetty tilanteissa, joissa ihmettely johtaa ratkaisemaan älyllistä ongelmaa. Huumori⁴⁵ ja kepposet omalaatuisuudessaan toivat sellaista väriä hyvinvointiin, jota en osannut juuri sellaisenaan odottaa: Ennen satuihin ja sadutukseen liittyvään kirjallisuuteen (Riihelä, Karimäki, Karlsson, Kemppainen & Rutanen 2001; Karlsson 2005) perehtymistä en arvannut, että huumori olisi näin runsaana ja omalaatuisuudessaan yllättävänä esillä lasten kertomuksissa. Tutkimuksen aineistoa tarkasti luukiessa ymmärsin, miksi Korvaan päin -kirjan (Riihelä, Karlsson, Karimäki & Lastikka) monet sadut saivat lukijana itseni hyvälle tuulelle. Aineisto ja sekä satujen että leikin tutkijoiden tulkinnot johdattivat lasten maailman hyvinvoinnin mielikuviin. Ehkä meidän aikuistenkin kannattaisi ottaa mukaan hyvinvointikeskusteluun aina mukaan seuraavat lasten esittelemät teemat: huumori, leikillisuus, ja omana itsenään oleminen sekä samanlaisena että erilaisena kuin toiset ihmiset.

11.5.3 Huumorin ja leikillisyyden hyvinvointi

”Lapsen ajattelua innostaa leikillisuus eri tavalla kuin aikuista, jonka ajattelu saattaa olla tulkintatottumusten ja totuttujen toimintatapojen vietävissä. Mikäli ei

⁴³ 22. Fi-fi-y_20011027_1_091_2_00_0_0_s_0800_tyttö

⁴⁴ Tyttöjen saduissa sanaa ihmetellä on käytetty useammin kuin poikien saduissa, vaikka poikienkin saduissa ihmetellään ja hämmästyään. Pojilla on vain tapana kertoa ihmettely muilla tavoin, esim. ”--kun aamun koitteessa oli herännyt, niin hän olikin vedessä. Niin hän hihkaisi: ”Olen taas vedessä!” Fi-fi_x_20001112_1_091_am_0_0_s_0700_poika

⁴⁵ Paul McGhee (1989) on tarkastellut lasten huumoria kognitiivisen kehityksen teorian ja Kohlberg moraalisen kehitysteorian lähtökohdista. Erikson psykoanalyttisesta teoriasta käsin ja Vygotsky kulttuurishistoriallisesta teoriastaan käsin. Amelia J Klein (2003) on koonnut näistä kehityksen näkökulmasta seuraavan päätelmän: Huumori on tärkeä tekijä lapsen sosiaalisessa, emotionaalisessa ja älyllisessä kehityksessä

oteta huomioon lapsille ominaisia tapoja toimia ja ilmaista itseään, asettuvat he käytännöissä sivustakatsojan rooliin.” (Karlsson 2009)

Nämä oivallukset päästivät lähemmäs lasten maailman hyvinvoinnin mielikuvia, sillä sadut ovat sanallista leikkiä ja huumori sisältyy leikkiin.

Huumorin aikuiset asiantuntijat ovat päättelleet, että ns. positiivisella huumorilla on potentiaalia lisätä lasten hyvinvointia (Klein 2003, 117). Amelia J. Klein (2003) on määritellyt lapsen kognitiivisen kehityksen näkökulmasta huumorin energian tuottamisena ja käyttämisenä, joka lisää terveyden kasvua, kehitystä ja sopeutumista kaikenikäisissä lapsissa: ”--an infusion of energy that promotes healthy growth, development and adjustment in children of all ages” (Klein 2003, xi). Hänen mukaansa huumori kannattaa siksi ottaa vakavasti (Klein 2003, 3). Myös Paul McGhee (1980) on todennut, että huumori kannattaa monesta syystä ottaa vakavasti: Huumori toimii lapsilla selviytymiskeinona stressistä ja vapauttaa tunteita. Huumori saattaa tarjota välineen toimivalle vuorovaikutukselle, myös jonkin verran aikuiselle pääsyä ymmärtämään lapsen maailmaa. On olemassa tutkijoiden ja kasvattajien kokemuksia siitä, että jos ympäristö luodaan tietoisesti sellaiseksi, että siinä on tilaa ilolle ja lasten omalle positiiviselle huumorille, toisinaan myös sarkastiselle, huumori luo ja ylläpitää myönteisiä kokemuksia, elämän mielekkyyden kokemista ja hyvinvointia. Huumori auttaa toisinaan lasta säilyttämään arvokkuutensa huolimatta asemastaan, joka on asetettu aikuisia alemmaksi. (Bergen 1998a, 5, 69 - 84.) Huumori siis liittyy aikuisten teoreettisissa tarkasteluissa hyvinvointiin. Sadut yllättivät tällä hyvinvoinnin teemallaan ja johtivat etsimään kirjallisuuden pohdintaa huumorista.

Ehkä hyvinvoinnin keskusteluun pitäisi ottaa lasten sadutettujen satujen malliin huumori enemmän esille. Vaikeissa olosuhteissakin lapsen oman tarinankerronnan tai kerronnan kautta tuottama huumori lisää lapsen hyvinvoinnin kokemusta. Esimerkiksi vakava ja krooninen sairaus tai oppimisen haasteiden aiheuttama stressi voivat aikaansaada olosuhteita, joissa huumori vähentää pahoinvointia (Klein 2003.) Jos lapset ja aikuiset voivat ilmaista vapaasti ja jakaa huumorintajuaan, silloin nimenomaan em. positiivinen huumori tuo myönteisiä kokemuksia: Positiivinen huumori on kunnioittavaa, ei yleensä sarkastista ja kohottaa mielialaa. Se sulkee ihmisiä ryhmän sisään pikemminkin kuin sulkee ulkopuolelle. (Struthers 2003, 105.)

11.5.4 Omana itsenä, erilaisena ja samanlaisena omassa ympäristössä

Being-ulottuvuuden luonnon osallisuuden teema hyvinvointia tuottavana läpi koko aineiston toi uutta omaan ajatteluuni lapsen maailmasta. Sen tärkeys, että henkilöhahmo haluaa olla oma itsensä ja samalla kuulua vertaisiin näkyi sadun hyvinvointiteemoissa. Being-ulottuvuuden muuttumisen kuvitteluiden ja vertaisten vertailun teemojen kirjon ja runsauden olisi voinut arvata tämän ikäkauden satuihin kuuluviksi jo kirjallisuudenkin pohjalta (Salmivalli 2005, 2006): oleminen – being kuuluu samanlaisena tai erilaisena oleminen, mutta samalla hyväksyttynä oleminen sellaisten kanssa, joiden kanssa asioita tehdään yhdessä tai asutaan yhdessä. Voin arvailla, että ehkä päähenkilön kokemukseen kuviteltava läheisyys omassa yhteisössä (communality) ja monesti samalla myös vertaisiin vaikuttamisen mahdollisuus (agency) mahdollistui satujen hyvinvointia ilmentävässä lopputilanteessa, jossa toisista poikkeavaan olomuotoon joutunut, pieni päähenkilö, pääseekin taas samanlaiseksi kuin toiset: Muumipeikko ei enää olekaan kala, Hannu Hanheksi muuttunut pääsee taas ihmiseksi jne. Salmivalli päättelee, että lapsi haluaa kokea itsensä sosiaalisesti kompetentiksi, selviytyjäksi (Salmivalli 2005, 30) ja tässä todennäköisesti vertaisilta saadut vihjeet ovat tärkeitä, mikä liittyy päähenkilölle kerrottuun toimijuuteen ja vaikuttamismahdollisuuksiin (agency) ja tuttuun toimintaympäristöön: joutsen pääsee takaisin veteen. Toimijuuteen saduissa liittyy toisinaan pääseminen itselle sopivaan ympäristöön. Omanlaistensa lähellä riittävän samanlaisena päähenkilö voi hyvin ja pääsee koettuun arvostukseen: joulukuusen ei tarvitse olla kellarissa, vaan saa entiset koristeensa. Läheisyys ja toimijuus liittyvät saduissa usein yhteen. Toisaalta pelkkä läheisyys on joillekin päähenkilöille tulkittavissa tärkeäksi: Vastaavasti Salmivallin mukaan joillekin lapsille sosiaalisissa tilanteissa riittää tyytyväisyyteen se, ettei joudu naurunalaiseksi ja saa olla huomaamattomana (Salmivalli 2006). Useissa saduissa vain takaisin toisten, vertaisten, luo palaaminen on kerrottu hyvinvointia tuottavaksi tapahtumaksi eikä sadusta ole pääteltävissä, mikä palaamisessa tuntui päähenkilöstä niin hyvältä: koiranpennulla on ikävä toisia, ja tämä pääsee takaisin. Toisaalta kotiin palaamiset voitaisiin tulkita

osallisuuden voimavaroihin (Kiili 2006) liittyväksi turvallisuudeksi. Henkinen ja fyysinen turvallisuus, luottamus ja toivo voidaan olettaa toimijuuden edellytyksiksi. Toiminta päättyy usein kotiin palaamiseen, mutta ei aina. Toisinaan muualla käydään toimimassa, kuten em. Repsu-koira kävi avaruusaluksella kuussa. Toisinaan toiminta, esim. leikki, jatkuu loputtomiin: ”Siellä he leikkivät vielä tänäkin päivänä”. Toimijuus rakentuu satujen kirjossa, kuten se rakentuu lapsen arkielämässään, moniulotteisena prosessina” (ks. Rainio 2012, 149). Hyvinvointia toimijuudessa tuovat monet keskenään erilaiset sisällöt.

11.6 Onnellisuuden asema lasten kerronnassa

Lapset näyttävät kertovan aineistossa onnellisuuden sivutuotteena, ei pääasiana. ”Ja he elivät onnellisina” -fraasi on voitu lisätä sadun loppuun niin, että aikuisena lukijana sitä on vaikea liittää sadun sisältöön. Kaiken kaikkiaan Allardtin ulottuvuuksien kehyksissä teemat näyttävät olevan sellaisia, jotka aikuisten laatiman kirjallisuudenkin perusteella sopivat aikuisten maailmaan hyvinvoinnin mielikuviksi, vaikka nämä teemat ovat lasten kertomia ja lisäksi suurelta osin ilmeisesti fiktiivisille hahmoille kerrottuja. Allardtin kehyksiin sopivia hyvinvoinnin teemoja oli lähes joka sadussa ilman adjektiivein tai attribuutein eksplikoitua, kerrottua kehystä eli ilman mainintoja tyytyväisyydestä, iloisuudesta tai yleensäkään mistään hyvinvointiin liittyvästä. Aikuisten kirjoittamassa, tämän tutkimuksen lähdeluettelon kirjallisuudessa onnellisuus oli toisinaan kerrottu päämääräksi, toisinaan onnellisuus arveltiin sellaiseksi, jota ei voi saavuttaa tavoittelemalla. Hyvinvoinnista satujen perusteella voi kertoa paljon ja perustellusti, mutta onnellisuudesta vain vähän, sillä onnellisuuden määritelmät ovat satujen tulkinnan avuksi liian väljä. Aikuistenkaan onnellisuudesta ei ole kirjoitettua eikä kirjoittamatonta sopimusta, ei edes siitä, onko onnellisuus nähtävissä tavoiteltavana asiana (Perttula 2001, 160; Ojanen 2006, 77). Aikuisten onnellisuutta pohtineen Juha Perttulan (2001, 100) mukaan 4-vuotias ja 40-vuotias ratkovat onnellisuuden suhteen perustaltaan samanlaisia asioita. Iästä riippumatta ihmissuhteet ja luova toiminta ovat onnellisuudessa tärkeitä. Niinpä voisi olettaa, että aikuisen on mahdollista tulkita lasten saduista edes onnellisuuden, hyvinvointia suppeamman käsitteen, teemoja. Perttula kuitenkin huomaa, että joku voi olla onnellinen sopeutumalla, joku toinen taas tavoittelemalla vastuksista huolimatta

hyvinvoinnin erilaisia päämääriä. Vastaavan tavoitteiden erilaisuuden Salmivalli (2005) tuo esiin sosiaalisissa tilanteissa nuorten ja lasten maailmassa. Aineisto vastaa kirjavuudessaan ja vastakkaisuudessaan tätä erilaisuutta ja samanlaisuutta. Niin onnellisuus kuin hyvinvointikin käsitteinä ovat laajoja. Siksi teemat ovat etsittävässä lukemattomista näkökulmista ja luokiteltavissa monin eri tavoin. Abstraktiotaso on hankala valinta: Yleisen tason luokittelua voisi olla esim. satujen jakaminen sen mukaan, vaikuttaa sadussa olevan tasapainottelua esim. turvallisuuden ja seikkailuun lähdön välillä, dynaamista muutosten ja tapahtumien kertomista vai staattisen, tyytyväisyyttä huokuvan hetken kuvailua. Tarkemmasta analyysistäkin voi aloittaa: ATLAS TI -ohjelma on tekninen väline irrotella yksittäisiä sanoja tai yksittäisten lauseiden yhteisiä merkityksiä, niputtaa niitä yhteen, mutta tarvitaan yleisempien käsitteiden määrittelyjä, joilla nidotaan yhteen nämä yksittäiset poiminnot. Millä perusteella näitä poimintoja tehdään? Kannattaako niitä tehdä aikuisten laatimien hyvinvointikäsitteiden varassa, kuten Al-lardtin hyvinvointiulottuvuuksien? Ilman valmista lasten omasta näkökulmasta laadittua hyvinvointimittaria on vaikea kertoa hyvinvoinnista ja ilman onnellisuusmittaria onnellisuudesta.

12 Yhteenveto tuloksista

12.1 Hyvinvoinnin kokonaisvaltaisuutta ja kirjoa

Lasten dynaamisesta satuaineistosta tuli päätulokseksi pienen lähtö itsenäisesti tutusta paikastaan työhön, leikkiin, tutkimaan, luomaan uutta tai kokemaan elämyksiä tuttuihin ja uusiin paikkoihin. Takaisin kotiin palaaminen oli yleinen hyvinvoinnin teema. Materiaalinen hyvinvointi, esim. lelun löytäminen, hankinta tai omistaminen, oli välineenä toiminnan ulottuvuuden hyvinvointiin ja vertaisiin kuulumisen hyvinvointiin. Aineellinen hyvinvointi mahdollisti muut hyvinvoinnin ulottuvuudet: ystävien ja perheen yhdessä asumisen, viihtymisen sekä toiminnan ja itsensä toteuttamisen ulottuvuuksien hyvinvoinnin. Aineellinen, sosiaalinen ja psyykinen turvallisuus mahdollistivat hyvinvointia kaikissa ulottuvuuksissa. Oli tärkeää saada olla oma itsensä. Vertaisten ryhmään päästiin muuttamalla toisenlaiseksi tai jäämällä erilaiseksi. Luonto oli SWB-teema selviytymisen ja toisaalta leikin ympäristönä. Luonto oli ystävänä ja elämysten lähteenä osa hyvinvointia. Koko aineiston (N=483) teemojen esittely näkyy kuviossa 2.

Aikuisten laatiman subjektiivisen hyvinvointikäsitteen antamaa taustaa vasten lasten sadut toivat tärkeitä hyvinvoinnin teemoja esille. Ne kannattaisi ottaa huomioon aikuisten käymässä hyvinvointikeskustelussa tasavertaisina teemoina aikuisten valitseminen teemojen joukossa. Niitä ovat seuraavat lasten ilmaisemat teemat: huumori, leikillisuus ja omana itsenä oleminen sekä samanalaisena että erilaisena kuin toiset ihmiset.

Lasten satuaineistossa hyvinvointia saavutettiin yhdessä, vaikka se voitiin nähdä subjektiivisena hyvinvointina: ”He elivät onnellisina” sen jälkeen, kun pieni kertojan sukupuolta olevan oli toiminut yksin tai toisten kanssa hyvinvoinnin saavuttamiseksi. Toisaalta poikkeuksiakin oli, omaa tai toisten aikaansaamaa hyvinvointia nautti päähenkilö. Hyvinvointia saavutettiin toisinaan toimijalle, toisinaan lähipiirille, perheelle, yhteisölle tai koko maailmalle.

12.2 Onnellisuus lasten kertomana

Loving ja belonging sekä being-doing olivat ulottuvuuksia, joihin löysin enemmän mielestäni hyvinvoinnille ja erityisesti onnellisuudelle merkittäviä teemoja kuin having-ulottuvuuden teemoista. Having oli kuitenkin silloinkin joukossa huomaamattomana lähes kaikessa taustalla mukana. Kirjallisuuden perusteellahan (Allardt 1975; Diener 2006) loving-ulottuvuuden yhteissuhteet (Allardt 1975) ja vastaavasti subjektiivisen hyvinvoinnin sosiaaliset suhteet (Diener 2006) eli suhteet ystäviin ja läheisiin, ovat erittäin keskeisiä hyvinvoinnin subjektiiviselle kokemiselle. Tämän aineiston satumaailmassa näytti olevan sama painotus. Onnellisuus oli aktiivista onnea, johon kuului leikki ja yhdessä olo ystävien ja perheen kanssa. Pojat kertoivat hyvinvoinnista tyttöjä useammin mainitsematta onnellisuutta.

13 Tulokset hyvinvoinnin ulottuvuuksissaan

Edellä tulokset on esitetty teemälähtöisesti. Tässä kappaleessa tarkastellaan lasten kertomia teemoja hyvinvoinnin ulottuvuuksien teoreettisissa kehyksissä; tässä tarkastellaan, mitä lapset kertovat hyvinvoinnista olemisena, tekemisenä, toimimisena, omistamisena ja yhteisyyssuhteina eli rakastamisena ja rakastetuksi tulemisena (kuvio 2 s. 59).

13.1 Olemisen hyvinvointi

13.1.1 Turvallisuus kotiin palaamisena

Turvallisuuden (being) ja seikkailun (being-doing) tasapainottelu näkyi tiheästi aineistossa (ks. Mayall 2002, 135).

Lähdöt olivat useimmiten sadun alussa, ja loppuun kerrottiin hyväntuuliseen sävyyn tai ratkaistujen haasteiden ja ongelmien jälkeen palaamisesta takaisin kotiin. Poikkeuksiakin oli, sillä jollekin harvalle lähtö tuotti pelkkää hyvinvoinnin vähenemistä ja vain palaaminen hyvinvointia. Pelkkä kävelyllä lähtö näytti olevan tärkeä, kertomisen arvoiseksi valittu teema. Pia Christensen on lapsuudentutkijana pohtinut elämänlaatua ja samalla kotoa lähtemisen ja liikkumisen tilan laajentamisen merkitystä mm. muistelemalla oman lapsuutensa kokemuksia. Oman liikkumatilan laajentaminen ja uusiin paikkoihin joko todellisuudessa tai mielikuvituksessa lähteminen saattaa olla asia, jota aikuisuudesta käsin ei tulla asiaan paneutumatta ajatelleeksi (Christensen 2002).

13.1.2. Turvallisuus hengissä pysymisenä

Perustavaa laatua olevaa hyvinvointia oli hengissä pysyminen. Ruoan löytäminen itsenäisen seikkailun saduissa merkitsi yllättävän usein hengissä selviämistä eli aivan perustarpeiden tyydyttämistä. Yleensä tämän aineiston being-ulottuvuus sisälsi perustarpeiden tyydyttämisen hyvinvointia muihin ulottuvuuksiin kietoutuneena, varsinkin, jos turvallisen kodin, suojan, ruoan ja vaatteiden (ja muun peitteen, kuten turkin ja hännän) lisäksi leikki luettaisiin myös perustarpeisiin. Lasten perustarpeisiin heidän omien sanojensa perusteella ilmeisesti

kuuluvat henkilökohtaiset, tärkeimmät lelut, kuten nalle aivan being-ulottuvuuden merkityksessä. Leikin sijoitin kuitenkin being-ulottuvuuteen ja Doing -ulottuvuuteen. Leikkien jälkeenkin tietyllä tai tietyillä omilla leluilla lienee vielä suurta merkitystä.

13.1.3. Turvallisuus terveytenä

Tässä tutkielmassa Allardtin hyvinvointimalliin sisältyvä terveys on lasten saduissa vähän esillä ehkä siksi, että aineiston satujen kertojat kenties ovat suhteellisen terveitä. Toisenlaisessa ympäristössä, esim. sairaalassa, satujen hyvinvointisisältöjen painotus olisi voinut muodostua erilaiseksi. Jos halusi saada leikkikaverin, tämä ei saanut olla ”kipeänä”. Terveyttä hankittiin aktiivisella toiminnalla, kuten parantamalla metsäyhteisön väkeä. Sairaaloista saduissa ei puhuttu, hoivaamisesta kyllä.

13.1.4 Turvallisuus suojassa olemisena ja rakastetuksi tulemisena

Seuraavan, vain kahden lauseen sadun ryhmittelin turvallisuuden teemalla being-ulottuvuuteen:

*Humalainen vei lapsen. Hän vei lapsen majalleen.*⁴⁶

Vastaavasti seuraava satu yllätti kertomalla aineistosta poiketen elämätarinan. Aikuisten elämäntarinoita tutkineen McAdamsin (1993, tämän s. 31 - 31) teksteistä voin päätellä, ettei tämänikäisiltä⁴⁷ odoteta seuraavanlaista, johdonmukaista, tärkeitä elämänvaiheita kokoavaa ja elämäkertatylistä kerrontaa:

Tarina minusta (otsikko)

Minun äiti ei voinut pitää minua, koska hänellä ei ollut varaa. Sitten Lauri ja Liisa, jotka eivät saaneet lasta, saivat tiedon että he saisivat pienen thaimaalaisen Arthit⁴⁸-pojan. Sitten he saivat minut. Ja kun minä olin hotellissa, koko huone täytyi peittää sanomalehdillä, koska minä viskelin kurkkuja sinne tänne. Sitten he saivat

minun pienen tytön, jonka nimi oli Durudee. Sitten me mentiin hotelliin, ja sitten yhtäkkiä Alisa puri minua. Sitten Alisa pantiin päiväunille. Sitten me mentiin eläintarhaan, jossa oli krokotiileja, joita me syötettiin lihanpaloilla. Ne luunpalat narskuivat inhottavalta. Sitten siellä oli pieni norsu. Sitten siellä oli isoja norsuja, joille me syötettiin bambua. Sitte me mentiin Helsinkiin lentokoneella. Sitten me

⁴⁶ 2. Fi-fi_x_20001030_1_091_1_mi_0_0_s_0700_poika

⁴⁷ Ihmistä voidaankin määrittää myös persoonallisella ja sosiaalisella iällä. Vaikka tarkastelisimmekin ihmisiä kehitysvaiheajattelun mukaan, ympäristön haasteet asettavat ihmiset erilaisten haasteiden eteen (Perttula 2001, 172 -177).

⁴⁸ Kertoja ilmeisesti mainitsee oman alkuperäisen nimensä, joka on käyttöehtosopimuksen mukaisesti muutettu.

*nähtiin ensimmäistä kertaa oma kotimme. Ja kun minä aina halusin isän ja äidin sänkyyn, minä aina huusin niin kauan, että minä pääsin.*⁴⁹

Molemmissa saduissa oli being-ulottuvuuden turvallisuuden teemaa hyvin erilaisista näkökulmista. Jälkimmäinen puhuu hyvinvoinnista myös loving-ulottuvuudessa ja edellisestä puuttuvat hyvinvoinnin teemat. Turvallisuus oli lähes joka sadussa niin monitahoisena, että se oli monitulkintaisesti sovellettavissa kaikkiin ulottuvuuksiin.

13.1.5 Arvostetuksi, nähdyksi ja kuulluksi tuleminen sekä koettu oikeudenmukaisuus

Turvallisuus oli mukana monessa teemassa taustalla juonen keskittyessä tulkintani mukaan toimintaan. Turvallisuuden puuttumisesta sadut kertoivat selvillä kuvauksilla, esim. eksyminen tai isän ja äidin puuttuminen tai katoaminen olivat teemoina. Henkilöhahmoille saduissa kuulluksi tuleminen erottui selvänä ja tärkeänä hyvinvoinnin teemana. Kuulluksi tultiin kotiin palatessa. Ystäville kertominen näyttäytyy joissakin saduissa arvostuksen saamisen merkityksessä (being). Pari koulukokemuksista kertovaa satua kertoivat oikeudenmukaisuuden teemasta, sillä aikuisen taholta oli vallan käytön alueella koettu epäoikeudenmukaisuutta. Äidille ja ystäville kertomisen voi tulkita liittyvän myös loving-ulottuvuuteen. Lasten kertomissa saduissa painotuksesta riippuen arvostus ja oikeudenmukaisuus kokemuksena oli tulkittavissa belonging-ulottuvuuteen, jota Allardt (1974, 1975) ei käyttänyt.

13.1.6 Omana itsenä -teema

Being-ulottuvuudessa erottuu usein toistuvana teema, jolle annoin nimen ”Omana itsenä”. Seuraavassa on esimerkki:

Naamiaiset (otsikko)

Olipa kerran pieni nalle nimeltä Nappisilmä. Eräänä päivänä hän sai joltakulta kirjeen, jossa luki: "Tervetuloa Sinivuokkojen puutarhaan naamiaisiini. Juhlat alkavat kello 14. Terveisin ystäväsi Jussi." "Naamiaiset", Nappisilmä mietti mielessään. "mitäköhän minä laittaisin päälleni?", Nappisilmä kysyi itseltään. Hän päätti lähteä etsimään naamiaisasua ullakolta. Hän löysi vanhan arkun, joka oli täynnä vanhoja vaatteita. Nappisilmä kokeili kokin vaatteita, lentäjän vaatteita, merirosvon vaatteita ja monia muita asuja mutta ei löytänyt sopivaa. Lopulta

⁴⁹ 44. fi-fi_x_20001029_1_091_1_kt_0_0_s_1000_poika

*hän päätti lähteä naamiaisiin omana itsenään. Naamiaisissa Nappisilmä voitti pukukilpailun. Loppu.*⁵⁰

Sadussa on sekä olemisen ja tekemisen hyvinvointia että kuulumisen hyvinvointia. Teemaksi tuli Omana itsenä ja Vertaisten ryhmään liittyminen ja kuuluminen. Omana itsenä oleminen ja samalla sellaisenaan ryhmässä hyväksytyksi ja toisaalta tulkintani mukaan perheessä rakastetuksi tuleminen ilmenevät tärkeiksi hyvinvoinnin teemoiksi sellaisissakin saduissa, joissa ei ole onnellista tai taspainoa kuvaavaa loppua eikä onnellisuuden tai tyytyväisyyden eksplisiittisiä mainintoja.

Eräs laji being-satuja olivat sadut, joissa päähenkilö muuttui tarkoituksella toiseksi hahmoksi, esim. ihmisestä eläimeksi tai sarjakuvahenkilöksi ja sitten jälleen helpotukseksi takaisin samanlaiseksi. Jos muututtiin erilaiseksi ja jäätiin sellaiseksi, jotta päästiin ryhmän hyväksytyksi jäseneksi, samanlaiseksi kuin toiset, ryhmittelin sadun being-ulottuvuuden sijasta belonging-ulottuvuuteen. Lasten kuvitteluleikkien tapaan satu sanallisena leikkinä toi esiin hyvinvoinnin kertomuksia, joista kokosin Omana itsenä -teemoja.

Henkilöhahmot olivat omana itsenään usein pieniä. Samalla olemisen hyvinvoinnin eli being-hyvinvoinnin teemat liittyvät hyvin usein kertojan kanssa samaa sukupuolta edustavaan päähenkilöön. Pahoinvoivat eivät ole pieniä eivätkä muutenkaan samanlaisia kuin kertoja ulkoisilta ominaisuuksiltaan. Lisäksi huonosti voivan ominaisuudet ovat negatiivisesti sävyttyneitä myös luonteen ja käytöksen suhteen. Esim. pojilla 2000-luvulla huonosti voivat tekstin suorasta maininnasta päätellen ilkeä jättiläinen, Rauho (satu 28) ja känniläinen (satu 35), jotka lopuksi kuolivat. Hyvinvoivista päähenkilöistä useimmat ovat yksiselitteisesti oman sukupuolen edustajia, kuten poikien Muumipeikko, Matti, Eeki-etana, Ritariperhonen ja Aku Hupun kanssa.

Yksilön ominaisuuksia vertailevat sadut olivat useimmiten satuja, jotka muistutivat mielestäni perinteisiä keskenään puhuvista eläimistä kertovia kansansatu-

⁵⁰ Fi_fi_y_20011026_1_091_2_00_0_2_s_1000_tyttö

ja, eläinsatuja eli faabeleita. Sijoitin nämä vertailevat sadut olemiseen eli being-ulottuvuuteen. Eräänä vertailun aiheena oli viisaus, joka oli enimmäkseen käytännön elämän asiantuntemukseen liittyvää viisautta. Samoissa saduissa toisen kustannuksella onnelliseen loppuunsa päätyvä päähenkilö ei välittänyt toisen kohtalosta tätä huijatessaan. Ts. kertojat eivät kertoneet päähenkilölle sosiaali-psykologian nimeämää ”sosiomoraalista ymmärrystä” (Helkama 2007). Lapsen ”viisaaksi” tai nokkelaksi kuvailema hyötyi tyhmän kustannuksella. (ks. Helkama 2007, 115 - 117).

13.1.7 Suhde luontoon

Allardt esittelee luontosuhteen olemisen (being) ulottuvuudessa, jolloin luontosuhde henkilökohtaisena kuuluu ihmisen tarpeisiin. Myös lasten satujen aineistossani suhde luontoon oli tulkintani mukaan erittäin keskeinen teema. Luonto liittyi mm. leikkipaikkojen kuvaukseen. Leikkipaikka luonnossa oli monen tyytyväisyyttä huokuvan sadun ympäristö läpi koko tämän tutkimuksen aineiston. Vastaavan huomion lasten leikin lempipaikoista ovat tehneet Hyvönen ja Juujärvi (2004a; 2005) sekä Karimäki (2005a) omissa tutkimuksissaan. Elämyksistä luonnossa kerrottiin värikkäästi. Luonnon kappaleet olivat usein henkilö-hahmoja ja eräässä sadussa ystäviä yksinäiselle. Lumihutaleen matkaa seurattiin 7-vuotiaan tytön sadussa pilvestä maahan asti. Satu kertoi lumihutaleen kokemuksellisesta ja elämyksellisestä näkökulmasta sadussa ”Pieni lumihutale”. Hutaleelle oli sijoitettu satuun toiveita, odotuksia ja ilon tunnetta. Retkeily ja säiden vaihtuminen oli usein kerronnan keskipisteessä. Erätaidot olivat arvossa sekä tyttöjen että poikien saduissa. Luonnossa selviytyttiin kylmällä ja sateisellakin säällä saduissa, joissa oli seikkailun tuntua. Nuotio laitettiin yhdessä ja kotia otettuja eväitä ei aina ollut. Silloin being-ulottuvuuteen sisältyvä selviytyminen oli tulkittavissa elämykseksi, nautinnoksi ja yhdessä tekemiseksi. Se ei ollut vain perustarpeista selviytymistä. Ts. näissä saduissa loving ja being ovat hyvinvoinnin ulottuvuuksia, eikä selviytyminen merkitse vain aineellisia elinehtoja. Myös aktiivinen being-doing -ulottuvuuden toiminta yhdistyi satujen luontoelämyksiin.

13.1.8 Lepo

Toimintaan liittyi tyttöjen sadussa yllättävän usein lepo, mutta sekin tavallaan toiminnallisena siirtymänä, nukkumaan menemisenä. Pojat eivät maininneet nukkumaan menemistä yhtä usein kuin tytöt, mutta toisaalta pojat eivät yleensä kertonut järjestelmällisesti siirtymiä nimeltä mainiten kuten tytöt. Nukkumaan meneminen mainittiin usein hyvinvointia ilmentävänä kotiin palaamisen ja ruoan yhteydessä. Poikkeuksena olivat leikin lopettavat nukkumaan siirtymiset ja se, että pakotetaan nukkumaan. Liitin nukkumaan menemiset tilanteesta ja sadun kokonaisuudesta sekä odotuksista ja osoittimista riippuen being-ulottuvuuteen.

Odotetusti oli satuja, joissa lapsi saa olla tai ei olla lapsi, vaan suorittaja (ks. tämän tutkimuksen sivu 8). Osaamisesta ja osaamattomuudesta kerrottiin koulussa ja muualla.

Sitten lavalle tuli se kuuluttaja. Hän kuulutti että tervetuloa sirkukseen kaikki lapset ja aikuiset. Ensin esiintyi pelle joka koulutti leijonaa. Sitten tuli norsun ystävä hylje. Ja hylkeen jälkeen tuli se tiikeri. Sitten viimeisenä tuli norsu. Mutta sitten tapahtuikin paha juttu. Norsu epäonnistui sillä nukke tippui pallon päältä. Sitten saatiin selville että norsu olikin eksynyt viidakkoon. Koska hän oli vielä pentu. Sitten hän sai potkut koska hän epäonnistui hänen tehtävässään.⁵¹

Yo. 7-vuotiaan tytön syksyllä kertomassa sadussa päähenkilöllä oli onnea, sillä vanhemmat ottivat päähenkilöpennun hyväksyen vastaan ja veivät kotiin. Markku Ojanen esittää onnellisuutta käsittävän teoksensa (Ojanen 2006) alkulehdellä ”Suurin onni elämässä on tulla rakastetuksi omana itsenään - tai pikemminkin siitä huolimatta”. Ainakin suorituksista riippumatta tämä norsu pääsi vanhempinsa kanssa jatkamaan elämäänsä.

13.2 Tekeminen ja toimijuus

13.2.1 Omaehtoiseen toimintaan

Aktiivinen toimija löytyi lähes joka sadusta koko aineistossa ja samalla dynaamisuutta ja muutosta staattisuudesta toimintaan, esim. yksinäisyydestä ystäväyteen, ei tekemistä -tilanteesta leikkiin. Oma käsitykseni lasten toimijuudesta laajeni satuaineiston ja toimijuuskäsitteen (agency) (Karlsson 2012) lapsinäkökul-

⁵¹ 2_Fi-fi_y_20011026_1_091_2_00_0_0_s_0700_tyttö

maisen, teoreettisen tarkastelun myötä käsittämään toimijuus laajasti niin, että ytimessä on toimijan tunne siitä, että omilla teoilla on vaikutusta. Tällöin toimijuus avaa toimijan pääsyn yhteisön toimijuuden piiriin (Rainio 2012, 124.) Saduissa tapahtui usein muutos toimijuudessa, ja muutoksen aikaansaajana oli useimmiten päähenkilö(t) avustajineen. Muutoksesta seurasi hyvinvointia päähenkilölle tai kaikille, joskus ryhmälle tai jopa kahdelle ryhmälle, yksittäisissä saduissa koko maailmallekin. Toimijana esiteltiin lyhyesti alussa ”pieni” toimija, omaa sukupuolta. Omaehtoista ja mielekästä⁵² toimijuutta ja hyvinvoinnin ilmaisuja sisältävistä saduista oli aktiivisen onnen hyvinvointia silloinkin, kun sadussa kerrottiin vain eri roolien kuvittelusta: päähenkilö saattoi kuvitella olevansa vaikkapa Hannu Hanhi ja palata sitten kuvittelussaan omaksi itsekseen.

13.2.2 Kotoa lähdöt

Kotoa lähdöt olivat aineistossa esitetty myönteiseen sävyyn ja tavalla, josta voi päätellä niiden liittyvän hyvinvointiin. Päähenkilön kotoa lähdön yhteyteen asetetaan motivoituneeseen toimintaan sanoja kuten ”haluta” ja sisäsyntyisesti motivoituneita (Deci & Ryan 1985) tavoitteita. Lähdetään retkelle, seikkailuun, leikkiin kokemaan elämyksiä ja ihmisiä, eläimiä tai mitä yllättävimpiä eläväksi kerrottuja kohteita kohtaamaan.

13.2.3 Työhön

Työ toi subjektiivista hyvinvointia toimijalle ja yhteisölle toimijana. Tutkimuksen taustaksi valittu kirjallisuuskin kuitenkin nostaa tekemisen ja toimimisen merkitystä esiin. Erikson on kirjoittanut oikeaan työhön osallisuuden hyvinvoinnista ja Karimäki ja Kalliala kuvitteluleikeistä, joissa aikuisten maailma edustaa suurta osaa (ks. tämän luku 3.3.1). Kovaankin työhön voi liittyä ”ilon ja mielihyvän elementit”, minkä luovuuteen perehtyneet jo tietävät (esim. Uusikylä & Piirto 1999, 53). Hyvinvoinnin tunne tässä liittyy ilmeisesti motivoituneeseen toimintaan (Deci & Ryan 1985; Csikzentmihalyi 2005, 2006). Karimäki (2004b) on havainnut, että mitä vanhemmista lapsista on kyse, sen selvemmin lapset kertovat

perheeseen ja kotiin liittyvissä kertomuksissaan perheen kytköksistä muuhun yhteiskuntaan, kuten esim. työhön. Aineistossani työstä, kuten maanviljelystä, kerrottiin onnellisen lopun tekemisen hyvinvointina eli doing-hyvinvointina. Kun monet, varsinkin aikuisten odotusten perinteisen, aristotelisen tyylin sadut päättyvät ongelman ratkaisuun ja monet tämänkin aineiston sadut kotiin palaamiseen, syömiseen ja nukkumiseen tai leikin jatkumiseen, oli yllättävää, että joukossa oli tällainenkin lopetus seikkailun päätteeksi: *"Kun kaikki olivat kuivilla, he lähtivät mökille viljelemään maata niin kuin he aina tekevät."* Lapset eivät käytä tämän tutkimuksen aineistossa päähenkilön toimintana sanaa "työ" paitsi yhdessä tyttöjen sadussa: *"Olen sirkusheppa Hyppy, minä olen sirkustaitelija. Osaan tehdä mitä vain. Minun täytyy aina olla sirkustöissä."* Sitä ei kerrota, ko-keeko heppa työn mielekkääksi ja omaehtoiseksi, vaikka kerrotaankin, että Heppa menee joka ilta tähän tehtäväänsä. Työ on kerrottu kuitenkin osaavalle päähenkilölle, joten on oletettavaa, että asia kerrotaan positiiviseen sävyyn. Poikien saduissa mennään ongelle, soditaan ja kilpaillaan, ollaan kapteenina suuressa aluksessa, tutkimusmatkailijana, formulakuljettajana tai junanveturina. Itsenäinen selviytyminen näyttää olevan useimmissa saduissa esillä. Työ-sana on mainittu käsitöiden kohdalla, sillä taitavasta koulupojasta, Ritariperhosta on "kivaa" tehdä koulussa käsitöitä. Samanlaisten kanssa näyttää olevan tärkeää tehdä samanlaisia asioita. Tyttöjen saduissa päähenkilö tai usea päähenkilö ka- lastaa, hoitaa lampaita, poimii marjoja, sienestää, kylvää porkkanoita ja varjelee porkkanamaata variksilta, istuttaa omenapuun, etsii ruokaa lapsille metsästä, metsästä, "pyydystää hunajaa", rakentaa hellan tai oikeastaan *"lämpöhökötys- tä"*, tekee mineraalikaivauksia, huonekaluja ja kuuraketin, tekee avaruudesta tutkimusraporttia, kerää taivaalta revontulet omaan reppuunsa ja tekee taikoja, esim. sään luomista ja on toimittajana televisiossa. Ruokaa tehdään ja kaupas- sa käydään niin tyttöjen kuin poikienkin saduissa. Erityisesti tyttöjen saduissa päähenkilö tai päähenkilöt myös siivoavat. Tekeminen vaikuttaa näissä kaikissa toimissa olevan jollakin tavalla hyödyllistä, lisäksi omaehtoista ja itselle ja yhtei- sölle tarkoituksellista, vaikka saduissa ei erikseen kerrota tunteista toiminnan yhteydessä. Eräässä sadussa kiltti tyttö pääsee prinsessaksi ja tuhma tämän palvelijaksi. Työsana mainitaan toisten tekemisenä. Työ mainitaan sanana esim. sadussa, jossa merirosvot, eivät päähenkilöt, lastaavat tavaraa öisessä viidakon sateessa. *Kirahvi sanoi: "Minua ei enää kiinnosta teidän hommat. Eikö*

*minullakin olisi lomaa?” Silloin kirahvi sanoi: ”Gorilla, etkö tajua, tämä on työtä.” Näyttää olevan tärkeää valita, mitä ja miten tekee vastakohtana ulkoa ohjautuvalle toiminnalle eikä työ itsessään ole itsetarkoitus. Se saduissa näyttäytyy hyvinvoinnin esteenä, ettei päähenkilöllä tai -henkilöillä ole ”mitään tekemistä”. *Menninkäisten metsässä on rauhallista ja mukavaa. Liian rauhallista. -- Lähdetään Linnanmäelle. --Sitten ne tekee oman linnanmäen. Ne rakensi sinne—**

13.2.4 Osaamisen iloon

Toiminnassa näkyi myös mm. Csikzentmihalyin (2005, 2006) kuvailemaa taitamisen iloa⁵³. Oppiminen liittyi sadun kontekstista - kertomisen yhteydestä ja ”kokonaishahmosta” - päätellen monenkirjaviin positiiviseksi tulkitsemiini asioihin, kuten lentämiseen, taikomiseen, porkkanoiden kasvattamiseen ja sen tietämiseen, että vesi on hyväksi maalle. Yksityiskohdat kuvasivat oppimisen merkityksellisyyttä. On eri asia, oppiiko pingviini lentämään sen jälkeen, kun muut ovat jo oppineet vai yleensä vain lentämään oppiminen.

*”Olipa kerran pikku pilvi. --Kun äiti osasi tehdä kuumia helteitä, isä osasi tehdä isoja sateita ja toinen isosisko osasi tehdä pikku varjoja ja toinen isosisko osasi tehdä isoja varjoja. Isoveli osasi tehdä isoja sateita, mutta pikku pilvi ei osannut tehdä mitään. Ja kaikki muut pilvet pilkkasivat sitä, kun se ei osannut tehdä mitään. Loppu.”*⁵⁴

Tässä sadussa taikomaan oppiminen olisi tärkeää, sillä taidon oppiminen liittyy – kuten monessa muussakin sadussa - belonging-ulottuvuuden hyvinvointiin. Kun lintu oppii lentämään, se oppii taidon, jonka muutkin oman ryhmän jäsenet osaavat. Arvostuksen saaminen being-ulottuvuuden hyvinvointina liittyyneen asiaan.

Olipa kerran lintu, jonka nimi oli Kalle. Se asui veljen ja siskojen kanssa. Hän ei vielä osannut lentää-- Orava nauroi: ”Ja sehän on maailman helpoin asia!” Kalle sanoi: ”Et osaa itsekään lentää.” Orava lähti pois. Kalle lensi kotiin. Hänen sis-

⁵³ Ks. tekemisen, leikin ja luovuuden ilosta s. 10, 15 ja

⁵⁴ 111. fi-fi_y:19961106_1_205_3_tr_1_2_s_0703_tyttö

*kot ja veljet olivat iloisia, kun Kalle oli oppinut lentämään. ja kaikki elivät elämänsä onnellisena loppuun asti. Sen pituinen se.*⁵⁵

Oppiminen koulun puitteissa ei tule poikien saduissa esiin. Koulu yleensäkin tulee esille vain kahdessa sadussa: ”koulussa on hyvää ruokaa” (Att ha) ja sadussa, jossa mainitaan, mitä kotona eläinten kesken tapahtuu ennen kouluun lähtöä ja kouluun lähdön jälkeen. Tyttöjen 160 sadusta koulu mainitaan 9 sadussa, joissakin hyvinvointia lisäävänä ja joissakin vähentävänä.

13.2.5 Tutkimaan seikkailemalla

Tutkiminen oli yleinen teema. Seikkailulliset tutkimukset suuntautuivat moneen, maan alle, meren alle, avaruuteen. Mutta aina palattiin kotiin takaisin, mihin liittyi toisinaan turvallisuus. Aineistosta löytyi monenlaista hyvinvoivaa sankaruutta, itsenäisiä selviytyjiä ja yhteisöllisiä tai muuten yhteistoiminnassa tavoitteisiin päätyneitä. Tavoitteena ei aina ollut vallata lähiympäristöä ja maailmaa tai koetella omia⁵⁶ vahvuuksia sosiaalisessa ympäristössä (vrt. Juujärvi 2004), vaan toisinaan leikin ilo riittää tavoitteeksi ja turvalliseen kotiin palaaminen joko perustarpeiden, kuten nälän tms. tyydytyksen jälkeen, uteliaisuudesta tutkimisen jälkeen tai luonnon elämyksistä nauttimisen jälkeen. Kertomukset tuovat esiin hyvin monia itsensä pelastavia metsän, kaukomaiden, avaruuden vaaroista tai nälästä, kummituksista ja usein hengenvaarasta selviytyjiä ja kodin turvallisuuden palaajia. Tutkimuksellisten seikkailujen yhteydessä kerrottiin sekä yksilöllisestä hyvinvoinnista että monelle tuottavasta hyvinvoinnista: Oli monia toisista ja rohkeita äitejä, sisaruksia ja ystäviä, koko lähipiirin altruistisia parantajia. Oli muutama harva sotasankarikin ja yksi maanjäristysten estäjä. Esimerkki aikuisten ulottuvuuksien ylittämisestä ja laajasta seikkailun hyvinvoinnin nauttijajoukosta oli satu, jossa tutkinnan ja seikkailun saavutettu tavoite oli saada jälleen kaikki elo koko maailmaan.

13.2.6 Leikkimään

⁵⁵19 FI_FI_Y_19960213_1_272_1_EB_1_9_S_0711_tyttö. Kaikki elivät ”elämänsä onnellisesti”, kun pikkuvelikin oppi lentämään. Taitoa oli suhteellisen kauan harjoiteltu ja oppimista kovasti odotettu.

⁵⁶ Lisäksi sadun toiminnassa ilmeisesti koeteltiin oman ryhmän vahvuuksia ja kahden kaveruksen vahvuuksia vertaisten ryhmässä asetelmalla me-he: esim. tytön sadussa kaksi tyttöahmoa ja muut vertaiset tai pojan sadussa suomalaiset ja muut maat.

Tytöillä päähenkilön hyvin voimiseen liittyvästä toiminnasta erikseen nimeltä mainitaan useimmiten leikki. Pojat kertovat leikin sisällöstä, mutta eivät nimeä leikkiä leikki- tai leikkiminen -sanoilla. Tytöt mainitsivat useammin ystävyys ja leikin samassa sadussa. Leikkitaisteluja, sotaa ja räjähtelyjä oli enemmän poikien saduissa (vrt. Kalliala 1999, 287; ks. tämän tutkimuksen sivu 17 - 18).

Tytöillä, esim. 1990-luvun saduissa, hyvinvointia tuova leikki voi keskeytyä, jos leikkiväline katoaa, tulee vaarallinen hai ja syö, mutta useammin leikitään väsyksiin asti tai siihen asti, kun tulee nälkä tai ruoka-aika ja ”pitää” mennä syömään. Leikin päättyminen saduissa merkitsee hyvinvoinnin käännekohtaa, hyvinvoinnin yhden teeman käsittelyn päättymistä, vaikka ei aina pahoinvointiin kääntymistä.

Karimäen tutkimusten leikkikäsité (Karimäki 2005a; 2005b; 2006) osoittautui toimivaksi leikin hyvinvoinnin näkemisessä tämän tutkimuksen aineistosta. Lapset puhuvat vain oma-aloitteisista, vapaaehtoisista leikeistään, jotka Leena Helenius ja Vähänen (2004) erittelivät omaksi leikin lajikseen. Kuten Karimäen (2006) helsinkiläiset ja tallinnalaiset koululaisten koko asuinympäristö on leikki- aluetta, samoin tämän aineiston hyvinvoinnin leikki löytyi usein kävelymatkan päästä kotoa. Kuten näille leikintutkijan koululaisille, myös tämän aineiston satuhahmoille leikkipaikat luonnossa ovat tärkeitä. Tyttöjen saduissa kauniit niityt mainittiin usein, samoin metsä, kävelyt metsään ja majan rakentamiset. Valmiit leikkipaikatkin ovat toisinaan hyvinvointiteemojen kerronnassa mukana, mutta jopa Linnanmäen huvipuistoon jäämisen sijasta lapset päättivät eräässä tytön sadussa rakentaa yhdessä oman Linnanmäen. Osan vastaavista luokittelin being -ulottuvuuden elämykselliseen luovuuden iloon nimeltä Ennenkuulumatomaan. Rakentamisen teema, lumiukkojen, linnojen, majojen jne. ja tämän mukana tulkittava omaehtoisen luomisen ilo näkyvät sekä tyttöjen että poikien saduissa.

Kallialan (2008) haastattelujen mukaan poikien taisteluleikeissä hyvälaiset voitavat pahalaiset, aina. Hän päättelee, että pojat kertovat leikissä itselleen tarinaa, joka auttaa heitä kasvamaan rohkeiksi ja toiveikkaiksi. Leikkijän näkökulmasta maailman valloittaminen hyvänä sankarina on tarinan ydin ja sivujuonteena kulkee pahan roolin tunnistaminen ja kokeileminen. Ilmeisesti tämän tut-

kimuksen satuaineistossa tämä sivujuonne, pahan roolin tunnistaminen ja ko-
keilu saa olla poikkeuksellisesti pääjuonena muutamassa sadussa, sillä pahik-
set saavat voittaa hyvikset ja hyvinvointi saa jäädä pahoinvoinnin alle ehkä ko-
keilumielessä. Sanallisessa leikissä on ehkä laajempi mahdollisuus, vapaus ja
rohkeus kokeiluihin, miltä onneton loppu tuntuu.

Karimäen (2006) havaintojen mukaan lapsilla on sellainen kuva, että vanhempi-
en on vaikea arvostaa leikkiä. Saduissa samaa tulee esiin, kuten seuraavassa
7-vuotiaan kertomassa Koirasen perheessä:

*Pikku-koira inisi: En tahdo mennä nukkumaan. Äiti pakotti sen nukkumaan. Sit-
ten pikku-koira inisi: tahdon kaverin luokse leikkimään. Äiti oli niin rasittunut, et-
tä oli pakko antaa .*⁵⁷

Leikki teemana yhdistää kaikkia hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Leikki merkitsee
being-doing -hyvinvointia, sillä aktiivinen toimija, joka lähtee kotoa, löytää leikin,
ellei leiki jo kotona. Hyvinvoivaan olemukseen näyttää liittyvän leikki eri muo-
doissaan (ks. Karimäki 2004; 2006), pelatessa, urheillessa, kilpaillen piirtäessä,
rakentaessa majoja, linnoja, kaikenlaista uutta ja toisinaan ennenkuulumatonta
kuten oma Linnanmäki tai tassuilla tehty lämpöhökötys:

*Possu ja leijona leikkivät aina yhdessä.--Sitten niin leijona sano että kyllä minä
sen hellan osaan tehdä, jos vain on peltiä maalia ja rautaa. Mutta kyllä he tarvit-
sivat hellanlämpönappuloitakin ja ritilää sisälle. Sitte nii he hankkivat kaiken mi-
tä he tarvitsivat. Silleen se leijona vaan teki ne kaikki näppärin sormin. Vaikka
sillä olikin aika tylsäteräiset tassut. Kyllä siitä jonkin näkönen lämpöhökötys tu-
li.*⁵⁸

Leikki on tutkimukseni aineistossa niin tärkeä hyvinvoinnin teema, että vaikka
ystävyysskin on tärkeä ja usein toistettu teema. Vaikka yksinäisyyteen on liitetty
pahoinvointia, leikkimisestä kerrotaan ⁵⁹kyllä myös yksin leikkimisenä positiivi-
seen sävyyn. Tämän tutkimuksen aineistossa leikitään yksin, jos ei ole kaveria,
mutta silti leikitään. Toisinaan leikitään ja toimitaan yksin, toisinaan toisten, ver-
taisten, yhteisön, ystävien tai perheen kanssa. Leikkiin ei liitetä pahoinvointia.
Leikistä ulkopuolelle jääminen sen sijaan estää hyvinvointia, mikä liittyy belon-
ging-ulottuvuuden pahoinvointiin. Sosiaalinen ja nimenomaan spontaani leikki
helpottaa vuorovaikutusta ja siteitä leikkijöiden välillä. (Bergen 1998a, 4, 17 -

⁵⁷ 63.fi.fi_y_19961106_1_205_3_tk_1_1_s_0708_tyttö

⁵⁸

⁵⁹ 1990-luvun tyttöjen saduissa yksin leikittiin viidessä sadussa.

32), joten omaehtoinen leikki on sekä kirjallisuuden että aineiston leikkiteemojen yleisyydestä ja vaihtelevuudesta päätellen erittäin tärkeä hyvinvoinnin teema.

”Leikkiin yhdessä” liitetään onnellisuus Word-ohjelman sanahaun onnell* sekä Atlas TI:n tekstipankkitutkielmien ja muiden analyysikeinojen tuloksena pääteltyä. Leikkiteeman vastakohtana on mm. tylsistyminen, josta Csikzentmihalyi (2005) kirjoittaa kaikenikäisten pahoinvointina ja joka mielestäni liittyy myös Allardtin käsitteeseen vieraantuminen. (Allardt 1975, 205 - 333). Esim. 7-vuotiaan tytön satu⁶⁰ merihevosien tarmokkaasta toiminnasta leikin estävää noitaa ja noidan tuulimyräkkää vastaan osoittavat, miten leikki voi kuulua kiinteästi onnellisuuteen. Being-doing -ulottuvuuden yhdistäminen sopi mielestäni aineiston perusteella erityisesti leikkikuvauksiin.

Toiminnan oleellisena osana monessa sadussa oli huumori. Toisaalta satu itessään saattoi olla muodoltaan ja tyyliltään tulkittavissa vitsiksi. Huumorin osuutta selvitän lisää tulosten tarkastelussa.

13.2.7 Ongelmia ja haasteita ratkomaan

Aluksi kuvattiin usein pientä päähenkilöä, samanlaista kuin toiset toimijat sadussa, ja sitten kuvattiin hyvin monivaiheisesti varsinkin poikien saduissa itse leikin vauhdikasta ja arvaamatonta sisältöä. Sekä tyttöjen että poikien saduista ongelmakohtineen sai sen käsityksen, että Csikzentmihalyin (2005, 2006) kuvaama kompleksinen toiminta tuottaa enemmän mielihyvää kuin passiivinen toiminta. Sadun maailmassa ongelmien omaehtoinen ratkaisu toi hyvinvointia, vaikka aikuisen apu, esim. prinssille kuninkaan ja laivassa seikkailijalle kapteenin saattoi myös kelvata. Lapset ilmeisesti rakastavat sopivasti haasteellisia ongelmia (esim. Uusikylä & Piirto 1999, 53). Csikzentmihalyi nimittää loismee-meiksi iloa ja mielihyvää jäljittelevää mielen valtaajaa, esim. passiivisia ajanvietteitä (Csikzentmihalyi 2006, 181 - 182; 258 - 264). Videoiden katsominen on mainittu seuraavalla tavalla 7-vuotiaan pojan sadussa:

Ja meni sitten lumiukon tekemään. Ja sitten se meni kattomaan videoita ja peliä pelaamaan. Ja sitten se meni tekemään lumiukkoja. Sitten se teki uuden lumiukon ja sitten se meni sisälle lämmittelemään. Sitte se meni ulos taas—⁶¹

⁶⁰ Liitteen ...satu.fi_y_20001015_1_091_1_hp_0_0_s_0707_tyttö
53.fi.fi_y_19960308_1_153_5_f_0_8_s_0700_jasmin

⁶¹ Fi.fi_x_19960112_1_491_1_sk_0_2_s_0700_poika

Lopuksi päähenkilö meni ”heittelemään kivillä harakkaa”. On otettava huomioon, että otsikkona ja päähenkilönä oli harakka. Voi olla, että tekemisen luettelointi kuvasi tekemistä, joka ei ollut kiinnostavaa. Iloa, hauskuutta, tyytyväisyyttä ei mainittu eikä kavereista tai muustakaan yhdessä olemisesta puhuttu. Tulkin-tani kuitenkin perustuu intuitiiviseen oletukseen tyylistä, kun vertaan sitä aineiston muun kerronnan tyyliin.

Suurin osa aineiston tekemistä oli jotain muuta kuin Csikzentmihalyin (2005, 2006) kuvaamaa passiivisuutta. Csikzentmihalyi arvelee, että lapsilla on enemmän kaipausta kompleksisuuteen ja taipumusta kiinnostua haasteista niiden itsensä takia. Tämän käsityksen sain myös satuaineiston tunnelmista (Csikzentmihalyi 2005, 262 - 263).

13.2.8 Kilpailemaan

Pojat kertovat toiminnan yhteydessä toisin kuin tytöt silloin tällöin voittamisesta. He eivät kuitenkaan aineistossa liitä voittamissatuihin sanoja iloinen tai onnellinen. Neljässä poikien 50 sadusta mainitaan voittaminen. Yhdessä huumorisadussa suomalainen voittaa hassulla tavalla muita pohjoismaalaisia. Taivaankappaleet, jotka kilpailivat korkeudesta, saivat nolon lopun, kuten antisan-karit aineistossa yleensäkin. Yhdessä kateellinen varas voitetaan aseilla, taidolla ja nopeudella. Formulakuljettajat voittavat vuorollaan, mutta toisaalta Mika Häkkinen ”aina”. Satu eri maiden välisestä sodasta päättyi kuvaukseen Suomesta, jonka voin tulkita ”päähenkilöksi”: ”Lopulta syttyi maailmansota, jossa ei hirveästi maiden rajat muuttuneet. Maiden rajat muuttuivat vain sen verran, että Suomi valloitti Ruotsin ja Tanskan, Latvian, Viron, Liettuan ja Islannin ja Norjan. Lopulta kaikki muuttui normaaliksi ja mitään muuta ei tapahtunut.” Gyrados voittaa Pokemon-pallon, mutta kumpaakaan ei painoteta päähenkilönä.

Sekä tytöt että pojat kertovat myös elämyksissään värien ilosta being-doing ulottuvuudessa, kuten messusaduista kansikuvaan poimittu Vivianin prinsessa. Leikilliseen toimintaan sisältyvät toisinaan huumori ja kepposet, mutta kepposet sovitaan ja normaalius palaa, kuten vain kolmeen väriinsä kahlitulla ja otsikossa

laiskaksi nimetyllä liikennevalolla. Kai ulkoinen kontrolli tekee ns. laiskaksi? Se palasi ihmisten hätäännyttyä takaisin kolmeen:

--Liikennevalo oli kyllästynyt, kun hänen piti aina käyttää samoja värejä. Eräänä päivänä hän päätti tehdä kepposen. Kepponen oli sellanen, hän päätti näyttää kaikkia värejä, jotka ovat olemassa. Sitten ihmiset olivat ihan hädissään--⁶²

13.3 Omistamiseen

13.3.1 Riittävällä omistamisella muiden ulottuvuuksien hyvinvointiin

Sain sen intuitiivisen vaikutelman satujen teemoista, että sadun hahmojen maailma vastaa samaa käsitystä kuin subjektiivisen hyvinvoinnin tutkija sanoo todellisuudesta: ”Suurin osa ihmisistä on onnellisia (happy) ja tämä on melkein riippumatonta heidän elämänympäristöstään” (Diener & Diener 1996). Myös Allardt pääsi siihen johtopäätökseen, että materiaalistien elinehtojen vaikutus subjektiiviseen hyvinvointiin on siinä, miten sen subjektiivisesti kokee. Väitettä on tosin vaikea todistaa tarkasti todeksi kaikkialla ja kaikille. Sadun tekstin maailmassa todenperäisyydellä ei ole merkitystä, mutta sadut kertovat tulkintani mukaan aikuisten pohdintoja vastaavasti ja niitä yllättävästi ylittäen ja sekoittaen having-ulottuvuudesta riippumattomista teemoista. Toisaalta having-teemat, tärkeimpänä turvallisuus, on yhdistetty kiinteästi muihin ulottuvuuksiin.

Helppoa satuhahmojen elämä ei saduissa useinkaan ole paitsi onnellisessa lopussa. Pelkkä hengissä pysyminen vaati nokkeluutta ja toimintaa, monet olivat vähällä tulla syödyiksi ja monet tulivat syödyiksi tai muilla tavoin kuolivat. Ruoan hankkiminen vaati pienen päähenkilön, aikuisen tai muiden toimintaa ja ongelmien ratkaisuja ja onnistuminen ja toisinaan sopeutuminen, tyytyminen vähempään toi hyvää mieltä, hyvinvointia tai näitä molempia. (vrt. Allardt tämän tutkimuksen sivu 22 – 23.) Allardtın having-ulottuvuus viittasi materiaaliin hyvinvoinnin ehtoihin, jolla voidaan välttää pahoinvointi ja joita tarvitaan hengissä pysymiseen: ruokaan, veteen, ilmaan, terveyteen, ympäristöön jne. Vastaavat teemat löytyvät saduista. Joutsen pääsee takaisin veteen, tuntematon mies kertoo ihmeestä, jolla voi parantua ja pieni päähenkilö hoitaa koko yhteisön saira-

⁶² 3. fi-fi_x_19960109_1_837_1_la_2_4_s_0700_poika

uksia itse laatimillaan lääkkeillä. Allardtin mukaan materiaaliset ehdot merkitseivät Pohjoismaissa tuloja ja varallisuutta, asumisen olosuhteita, työllisyyttä, työolosuhteita, terveyttä ja koulutusta. (Allardt 1975, 27 – 30; 88 - 91.) Kaikista näistä myös lapset kertoivat.

Takaisin kotiin oli aineistoni teema, joka toistui usein, mutta mitä siitä voi päätellä? Voisinhan tulkita niinkin, että koti on materiaalisia ehtoja käsittävä asia, mutta aineiston satujen kokonaiskäsitys viittasi siihen, että loving-ulottuvuuteen kuuluvat ihmissuhteet ovat tärkeitä hyvinvoinnin teemoissa. Ehkä tulos olisi erilainen, jos tutkielma olisi tehty materiaalisesti todella köyhissä oloissa, joissa kertojilta itseltään materiaaliset perustarpeet jäivät tyydyttämättä, kuten esim. veden saanti. Ehkä silloin niitä satuja, jotka alkavat näin, olisi enemmän: *”Minun äiti ei voinut pitää minua, koska hänellä ei ollut varaa --”*⁶³ Toisaalta ehkä satuihinkaan ei kerrota ajankohtaisia, vaikeita asioita sellaisenaan, suoraan eikä minä-kertomuksen muodossa.

13.3.2 Liika on liikaa: sopeutumiseen ja tavoittelemiseen

Saduista löytyi myös hyvinvoinnin teema ”Liika on liikaa”, mikä sopi moneenkin ulottuvuuteen. Yllätyin siitä, että vastaava hyvinvoinnin teema kuin von Wrightin mainitsema onni siitä, että kuuseen kurkottaja vain kapsahtaisi katajaan (ks. tämän tutkimuksen s. 8 - 9), löytyi lastenkin hyvinvoinnin teemana. Being- ja doing -ulottuvuuteen liittyen pojan sadun kuu ja aurinko kilpailivat korkeudesta. Molemmat kilpailijat lopuksi jäätyivät. *”Siinä oli kahden kilpailijan loppu.”*⁶⁴

Tavallisuutta pidettiin joissakin saduissa hyvänä asiana ja liiallisen ahnehtimista muutamissa hieman paheksuttiin satujen hyvinvointikerronnan yhteydessä. Liika karkin syönti estää vain naurun ja leikin:

*Olipa kerran keiju. Lapset eivät enää nauraneet eikä leikkineet. Sitten kaikki yrittivät kertoa mikä oli hätänä. Sitten sieltä kuulu niitten kaikkien takaa pieni yskähdys. Siellä oli pieni keiju, ja kertoi että lapset oli syöneet liikaa karkkia. Sitten kaikki luulivat että se oli totta. Ja se oli totta.*⁶⁵

⁶³ fi-fi_x_20001029_1_091_1_kt_0_0_s_1000_poika. Ks. tämän tutkielman sivulta 65 koko satu.

⁶⁴ Fi-fi_x_20011026_1_091_2_00_0_0_s_0800_poika. (Pojat monissa saduissa nauttivat kilpailuista. Tässä sadussa liika oli liikaa kuten karkin syönnissäkin, mutta toisaalta tässä sadussa saatettiin arvostella turhaa kilpailua ja mieletöntä suorittamista (ks. Uusikylä s.8)

⁶⁵ Fi-fi_y_20011028_1_091_2_00_0_0_s_0800_tyttö

Aikuisten maailmassa onkin hyvinvoinnin tutkijoiden piirissä pohdittu, ”miksi kolmas hampurilainen ei tee onnelliseksi” – tosin aikuisten maailman ja kansantalouden näkökulmasta (Hirvonen & Mangeloja 1986). Ensimmäinen voi vielä tehdä onnelliseksi, mutta tietyn elintason rajan ylittäminen merkitsee, että kuuluisa Maslowin tarvehierarkian järjestys ei ole enää niin tärkeä. Allardt käyttää sanaa ”riittävä” puhuessaan having-ulottuvuuden hyvinvoinnista, elintasosta, turvallisuudesta, terveydestä ja koulutuksesta (Allardt 1975). Toisaalta hyvinvointiin perustarpeiden kannalta kuuluu fyysinen hyvä olo, jota karkkien liiallinen syönti estää.

13.3.3 Materiaaliseen hyvinvointiin – muun hyvinvoinnin tueksi

Joku raja elintason huonouden sietämisessä on satujenkin maailmassa. Lisäksi materiaallinen hyvinvointi ratkaisee muita ongelmia: asunnon löytyminen saa vaikkapa perheen taas yhteen (ks. Allardt 1975, 27 - 30, 38 tämän luvussa 3.7).

Ja sitte se ensimmäinen, se vanhin tyttö niistä lapsista, ni se sitte rupes ihmeteleen että asutaanks me puussa ja minkä takia äiti ja isä ei ole täällä. Sit se toisiks vanhin tyttö sano, että minä lähden etsimään nyt meidän isää ja äitiä—

Vastaavasti Allardt huomauttaa, että joidenkin ihmisryhmien kohdalla on niin, että objektiiviset olosuhteet elintasossa ovat välttämättömiä, mutteivät riittäviä ehtoja, kun yritetään selittää syitä negatiivisille asenteille eli subjektiivisen hyvinvoinnin kokemisen puuttumiselle tai vähäisyydelle (Allardt 1975, 142). Olipa asia miten vain, joka tapauksessa aineistosta voi havaita, että lapset osallistuvat rikkaalla satuaineistollaan moneen, aikuistenkin näkökulman kannalta materiaalisesti merkittävään kysymykseen. Sekä lapset että aikuiset ratkaisevat sadun maailmassa yhdessä materiaalisenkin hyvinvoinnin kysymyksiä.

Having-ulottuvuuden satuteemat nostavat esiin kirjallisuudesta havaittavan vastakkaisuuden selvemmin kuin muiden ulottuvuuksien satuteemat, vaikka niissäkin seuraava on näkyvissä: Onko hyvinvointi sopeutumista vai tavoittelemista? Allardtin mukaan subjektiivisen hyvinvoinnin kokemuksessa on olennaista oma asennoituminen, jolloin having-ympäristön tuoma pahoinvointikaan ei liiemmin vaikuta kokemukseen. Vastaavasti Salmela-Aro tuo tavoittelemisen rinnalle sopeutumisen vaihtoehdon (Salmela-Aro 2002). Kolmas vaihtoehto on, ettei hy-

vinvointi ole merkittävästi sidoksissa sen enempää sopeutumisiin kuin tavoittelemisiinkaan, jos nämä ovat ulkoa ohjautuvia eikä aktiiviselle toimijalle nähdä luovia ja yllättäviä vaihtoehtoja ja valintoja (ks. Uusikylä 2008 ja tämän tutkimuksen sivu 9; ks. Perttula 2001, 100). Vastaava ilmiö on myös loving-, being-doing ja belonging-ulottuvuuksissa. Salmivallin (2005) mukaan lapsilla on yksilöllisiä eroja siinä, mitä he ryhmässä tavoittelevat ja tämä tulee esiin myös aineistossa. Joku tulee possujen mestariksi hankkimansa mopon avulla (Erikson 1968; Karpoe & Onley 1983), ja joku toinen kertoo ryhmässä leikkimisestä ilman mestarin asemaa, sillä tavoittelun tavat ja kohteet ryhmissä ovat yksilöllisiä (ks. Salmela-Aro 2002, 2008; Kiuru ym. 2008). Having-ulottuvuuden merkityksestä liitettynä muihin ulottuvuuksiin tuntuu kertovan myös satu, jossa päähenkilö päättää viettää aivan tavallisen, mutta hauskan joulun. Joulun on aineistossa yleensä kerrottu myönteisesti hyvinvoinnin merkityksessä ja saanut loving-ulottuvuuden yhdessä olemisen teemoja. Saan kyllä tulkintani mukaan käsityksen, että tavallisuus eli puolikkaan hampurilaistähteen syöminen aineiston muunlaisten herkkujen sijasta johtui olosuhteiden pakosta. Vangittuna jäniksenä ei varmaankaan ollut being-ulottuvuuden hyvinvointia ja vapaata valintaa. Jäniksen toimintaa oli rajoitettu, ja tämä erottui hyvinvoivien toimijoiden vapaudesta. Jäniksen tyytyväisyydessä oli kysymys joko kehityspsykologisesta sopeutumisesta, sosiologi Allardtin pohdinnan mukaisesta uudelleen asennoitumisesta, Wrightin filosofian tapaisesta askeettisuuden onnesta jne. tai ehkä jostain, jonka vain lapset itse tietävät vaikeaselkoisen huumorinsa takana:

*Olipa kerran jänis, jonka nimi oli Nuppe. Nuppe ei ollut tavallinen jänis, sillä hän halusi viettää kunnon joulun. Nuppe mietti miten hän viettäisi joulunsa. Vihdoin hän keksi, hän teeskenteli olevansa hirveän nälkäinen, jotta saisi kunnon jouluaterian. Hän odotti ja odotti, että joku tulisi katsomaan häntä. Nupella oli kokonainen oma huone. Vihdoin ovi aukesi, sisään astui pikkuveli. Pikkuveli tunki Nupen häkkiin puoliksi syödyn sämpylän ja nauraa hohotti. Siitä lähtien Nuppe on viettänyt ihan tavallisen, mutta hauskan joulun.*⁶⁶

Lahjat näyttävät olevan mieluinen hyvinvoinnin teema kertojille. Hyvösen ja Juujärven havainnon mukaan varsinkin tytöt kertovat lahjoista ja juhlista (Hyvönen & Juujärvi 2004a). Ruoka ja juoma muistettiin kertoa having-ulottuvuuden merkityksessä ruokalajina erikseen mainiten tai vain ”iltapalana”, ”syömään” siirtymisellä tms. viittauksella. Itse hankitusta ruoasta kerrottiin usein, ja tämä tapah-

⁶⁶ 3. fi-fi_x_19951220_1_895_2_ia_0_1_s_0905_eero

tuma tuotti hyvinvointia, mutta myös kotoa saadusta ruoasta kotiin palaamisen yhteydessä tai leikin lomassa myönteiseen sävyyn eikä ainakaan hyvinvointia häiritsevänä, ellei se keskeyttänyt leikkiä. Hyvin usein having-sanan ulottuvuuden materia keskittyi luonnosta saataviin asioihin, luonnon leikkipaikkoihin, itse tehtyyn Linnanmäkeen luonnossa. Sama ilmiö näkyi ruoan suhteen: Päähenkilön onkima kala oli kaikkien mielestä hyvää, olihan se päähenkilön onkimaa. Samoin sadussa ”Tyttö metsässä” nautitaan luonnon antimista yhdessä ja nyt Having liittyy tulkintani mukaan kiinteästi ulottuvuuksiin loving ja being-doing.

*”--Hän ei löytänyt yhtään sientä, vaan hän löysi hirveästi mustikoita. Hän ajatteli kerätä äitille mustikoita. Hän kun oli saanut korin täyteen mustikoita, niin hän meni kotiin kori täynnä marjoja. Loppu*⁶⁷

Herkuttelua mainittavia ruokailuhetkiä mainittiin päähenkilön being-doing-hyvinvoinnin yhteydessä eli silloin, kun ruokailun hyvinvointiin liitettiin päähenkilön olemisen ja tekemisen hyvinvoinnin teemoja.⁶⁸

Lelut ja tavarat, esineet kuten urheiluvälineet ja kulkuvälineet jotka liittyvät leikkimiseen ja toimimiseen, vaikkapa tutkimiseen ja seikkailuun, esiintyivät tiheästi having-ulottuvuuden hyvinvointina. Bränditavarat eivät esiinny yhtä usein kuin kirjallisuuden ja mediasta yleisen saamani intuitiivisen käsityksen perusteella voisin päätellä. Toki lelu hyvinvointia kerrottaessa oli laadukas, kuten pallo pehmeä jalkapallo, ”juuri sopiva”. Lelulla saattoi olla laajempi merkitys, jota tutkijan on vaikea tulkita (ks. tämän tutkimuksen s. 19).

13.3.4 Raha, ja aarteet ja taikavälineet sankareiden hyvinvointina

Raha ja aarteet toistuivat having-hyvinvoinnin teemoina. Kaikille raha suurina määrinä ei tuonut pysyvää having-hyvinvointia: Tyttöjen ja poikien yhdessä kertomassa sadussa seppä voittaa lotossa, ostaa uudet sepän vaatteet, uuden auton, vaatteita, karkkeja ja ruokaa, kunnes rahat loppuvat. Toisinaan raha tuo jatkuvuutta having-ulottuvuudessa: Pelle Pompponen saa rahaa kaaleja myymällä ja ostaa Nöf Nöf -sian. Satu päättyy ilmeisesti tärkeään mainintaan: Sian kanssa Pompponen elää elämänsä loppuun asti. Sankarien rahan käyttö hyö-

⁶⁷ 86 fi-fi_y_19960528_1_153_5_sl_15_6_s_0700_tyttö

⁶⁸ . Ruoasta on lähiaikoina luettavissa lapsinäkökulmaista tietoa :Karlsson, L. (2012). Lasten ja aikuisten tavat käsitellä elämän ilmiöitä esimerkkinä syöminen ja ruoka. Teoksessa Karlsson & Karimäki (toim.): Sukelluksia lapsinäkökulmaan tutkimukseen ja toimintaan.

dyttää, mutta antisankareita rahakaan ei auta. Esim. antisankari käyttää rahsumman, jossa on useita nollia, raketin oston, mutta siltikään ei pelasta maailmaa ufoilta. Rahalla hankitaan usein juuri päähenkilön olemukseen (being) sopivia ja mieluisia, aineellisia asioita (having): Tyttöjen yhdessä kertoma lohikäärme on tarkka ruoan mausta. Sen etunimi on Keitto ja sukunimi Pinaatti. Se rakastaa juustonaksuja, joita muutkin suostuvat syömään yhdessä Keiton kanssa. Keitto Pinaatti hankkii rahalla juustonaksuja. Päähenkilöt, joita ei ilmeisesti arvosteta ja joihin ei samastuta, varastavat rahaa ilman, että rahan käytön tarkoitusta kerrotaan. Känniläinen jänis ryöstää pankin saadakseen viinaan rahaa, mutta hänet pidätetään lopuksi. Tytön sadussa ”Sata koiraa” koirien vapaus ja itsenäisyys (being-doing) on vaarantua, sillä omistajaemäntä ”on ahne ja ajattelee vain rahaa”. Mutta koirat saavat tietää emännän myymisaikeista ja pakenevat vapauteen. Useimmissa ostamis-sanaa käyttävissä saduissa ostetaan ruokaa (having).

Myös kattavammin perustarpeista saatetaan kertoa, kuten tytön sadussa⁶⁹, jossa perhe on niin köyhä, että asuu puussa. Perheen isä sanoo: ”Me haluaisimme asustaa onnellisesti, että meillä olisi hyvä talo ja lapset olisivat koulussa ja meillä olisi työpaikka ja riittävästi rahaa.” Kultainen lumihutale taikakeinona järjestää asian. Samaan tapaan taikakeinoilla saavutetaan hyvinvointia suomalaisissa, perinteisissä ihmesaduissa (Apo 1986). Tämän tutkimuksen sadussa kertoja toivoo kuitenkin tavallisista ihmesaduista poiketen tekstistä ulos lukijallekin hyvinvoinnin jatkuvaa taikalähdettä: ”Ehkä teillekin saattaa vielä tulla kultainen lumihutale pihaan.” Onnellisuuden ja positiivisen psykologian tutkijan, Markku Ojasen mukaan länsimaiset ihmiset eivät pysty pitämään kiinni positiivisesta ajattelusta, mikä alentaa heidän hyvinvointiaan (Ojanen 2006, 90 – 91). Myönteiset tunnetilat liittyvät länsimaissa minään, muualla enemmän ihmissuhteisiin. Tässä tytön sadussa positiivinen ajattelu ja mahdollisten maailmojen hyvinvointi liittyi kuviteltuun perheeseen ja vielä sadun kuulijoidenkin elämään.

9-vuotiaan pojan sadusta löytyy mielestäni erityisen selkeästi muusta aineistosta poiketen Having- ja loving -ulottuvuuksien ristiriita (ks. Myyry & Helkama

⁶⁹ Ks. liite 1 s. 124; FI_FI_Y_19970404_1_205_3_NP_0_0_S_0700_tyttö

2007): Pieni kerjäläispoika joutuu valitsemaan oman aasinsa ja ruoan välillä. ”Minun on pakko sinut vaihtaa, muuten en saa ikinä ruokaa”. Poika löytää kuitenkin lopuksi taikalampun.⁷⁰ Aineistosta nousee esiin yllättävänä, odotusanalyysin sanoin sanottuna odotuksia rikkoen, myös kertomus, jossa varallisuus on kohtalokkaan tärkeässä asemassa sekä loving- että having -ulottuvuuden hyvinvoinnin kannalta: 10-vuotiaan pojan satu kertoo, ettei äidillä ollut ”*varaa pitää minua*”.⁷¹

Aristoteles kuvaili omana aikanaan (384 - 322 eKr.) ”Eräiden mielestä rikkauden hankkiminen on taloudenhoidonkin tehtävä. He pitävät kiinni ajatuksesta, että rahavaroja on suojeltava tai kartutettava rajattomasti. Syynä tähän on se, että näiden ihmisten pyrkimyksenä on pelkkä elämä, mutta ei hyvä elämä.” (Aristoteles 1991, 21.) Mielestäni näytti siltä, että satuaineistossa pelkän elämän säilyttäminen liittyi siihen, että sai syödä tai ettei tullut syödyksi (being ja having), mutta hyvän elämän hankkimiseen kuuluivat perustarpeiden ja yleensä tarpeiden sekä mukavien asioiden haluaminen ja saaminen ja vielä lisäksi rajattomankin aineellisen hyvinvoinnin hankkiminen. Painopiste oli hankkimisen jännittävyudessa aineellisen saavuttamisen ohella. Aineellinen hyvinvointi harvoin esiintyi sellaisenaan yksinään ilman kiinnekohtia muihin hyvinvoinnin ulottuvuuksiin.

13.4 Liittyminen, kuuluminen ja osallisuus

13.4.1 Pieni liittymään ja kuulumaan vertaisiin

Pieneen toimijaan ja toimintaan kiinteästi liittyvissä teemoissa korostuu belonging, vertaisiin liittyminen ja kuuluminen (ks. tämän tutkimuksen luku 4.5). Kuulumista oli lähes mahdotonta erottaa toimimisesta, sillä saduissa useimmiten kuulutaan mukaan toimimalla. Suurin osa saduista kertoo monen lapsen yhdessä leikkimisen hyvinvoinnista, jonka sijoitin belonging-ulottuvuuteen. Luin useita peräkkäisiä satuja yhdessä olemisen hyvinvoinnista. Tämä loi lukijana minulle odotuksia⁷² hyvinvointisatujen jatkuvuudesta. Silloin ne sadut, joista puuttui em. hyvinvointi, yllättivät ja koskettivat.

⁷⁰ Fi_fix_20001031_1_091_1_mt_0_0_s_0700_poika

⁷¹ fi_fix_x_20001029_1_091_1_kt_0_0_s_1000_poika (10 v.)

⁷² Ks. odotusanalyysi s. 40

*Olipa kerran tyttö, jonka nimi oli Juulia. Se oli tosi ujo. Kun se meni kouluun, välitunnilla se ei leikkinyt muiden lasten kanssa. Koska muut lapset haukkuivat silmälasipääksi. Sen pituinen se.*⁷³

Sekä omasta olemuksesta että liittymisestä kertovat sadut merkitsin sekä että anti-belonging-merkinnällä, kuten em. otteen. Salmivallin (2005) mukaan lasten todellisuudessa torjutuksi tuleminen ennustaa sekä kiusatuksi joutumista että ystävän puuttumista jatkossa. Torjutuksi tuleminen tai kiusatuksi joutuminen saattavat aiheuttaa itsesyytöksiä tai tunteen siitä, että ansaitseekin huonoa kohtelua. Vahvemmin kiusatuksi joutuminen vaikuttaa kuitenkin lapsen käsitykseen muista ihmisistä kuin hänen käsitykseensä itsestään. Pitkällä aikavälillä kiusatuksi joutuminen saattaa vaikeuttaa luottamista toisiin ihmisiin Salmivalli 2005, 43 - 57). Onnellisuustutkija Ojasen mukaan liittymiseen kuuluvat kysymykset, mihin kuulun, saanko rakkautta (loving) ja olenko vastuullinen (Ojanen 2009, 18). Lapsen torjutuksi joutuminen belonging-ulottuvuudessa on siis vakava asia, joka liittyy muihin ulottuvuuksiin. Siksi tälle henkilöhahmolle kerrotut kokemukset pysäyttivät miettimään. Lapsi kertoo joko toiselle tapahtuneesta, jostakin lukemastaan tai kuulemastaan tai ehkä omakohtaisesta tapahtumasta. Sitä tulkitsematta tämäntyyppiset sadut aineistossa kuitenkin kertovat, että lapsille on tärkeänä hyvinvoinnin ja pahoinvoinnin teemana saada liittyä ja kuulua vertaisten ryhmään.

Hyvinvoinnin teemat belonging-ulottuvuudessa olivat kuitenkin pahoinvoinnin teemoja tavallisempia koko aineistossa, kuten 7-vuotiaan tytön sadussa, jossa päähenkilönä seikkailee Tuli:

*Sieltä pursusi laavaa, tulen serkkuja ja osa maailmaa. Hän hyppäsi mukaan ystäviensä ja eli elämänsä onnellisena.*⁷⁴

Itselleni, omaan ajatteluuni, kuulumisen teeman käsitteen laatu sai saduista uusia ulottuvuuksia siinä, että henkilöhahmoista kerrottiin asetelmassa, johon muodostui kaksi hyvää ystäväystä ja muut: me ja he. Vertaisten kohtaamiseen ja toisinaan lisäksi leikkiin ja leikissä ehkä lisäksi yhteiseen kilpailuun osallistuttiin kahdestaan. Ystävyysparin suhdetta belonging-ulottuvuudessa muihin kannattaisi tarkentaa lapsinäkökulmaisilla tutkimuksilla.

⁷³ Fi_fi_y_20011027_1_091_1_00_0_0_s_0700_tyttö

⁷⁴ 65.fi_fi_y_19970000_1_205_3_f_0_0_s_0700_tyttö

13.5 Rakastaminen ja rakastetuksi tuleminen

13.5.1 Lähipiiri henkilöt, äiti ja muut

Tähän ulottuvuuteen tulkitsin kotiin ja sen ihmissuhteisiin sekä ystäviin liittyviä teemoja. Äiti kuuntelijana ja aktiivisena toimijana, isä, sisarukset, etenkin tyttöjen saduissa siskot, mummot ja vaarit olivat mukana yhdessä olossa. Tyttöillä ja pojilla oli kodin ulkopuolisia seikkailuja, joihin ilmaantui henkilöhahmoiksi myös isä ja/tai äiti. Isän tai vaarin kanssa saatettiin lähteä varta vasten kotoa kalastamaan tai tytön kanssa isä pääsi jopa kuuhun avaruuteen asti. Kotiin takaisin palaaminen myös merkityksessä loving, jolloin kotona odotettiin palaajaa, oli hyvinvoinnin teemana oleellinen määrällisesti ja laadullisesti arvioituna. Kotiin-paluun juhlat olivat tärkeitä.

Äiti näytti olevan tärkeä henkilö kuten myös aiempien sadutustutkimusten ja leikintutkimusten mukaan sekä tyttöillä että pojilla. Myös aiemmin on havaittu, että kettu ja karhukin olivat olleet isää useammin henkilöinä mukana sadussa (Kari-mäki 2004; Karlsson 2003.) Tässä aineistossa äiti oli isää useammin mukana toiminnassa ja äiti saa roolin konkreettisesti lähempää päähenkilöä ja toiminnallisemman kuin isä: Äiti oli useimmiten mukana sadun lopussa ottamassa vastaan kotiin palaavaa päähenkilöä. Äiti oli muutamassa aktiivisessa roolissa päähenkilön ja hänen vertaistensa ja ystävien ongelmanratkaisussa, ts. auttamassa selviytymään hengissä, selvittämässä riitatilanteita, kuunteli, korjasi lelun, ompelee, ottaa vastaan pienen päähenkilön tuliaisia, esim. porkkanoita tai mustikoita, on rasittunut, iloinen jne. äiti ompelee nallen pudonneen ja lapsen itse ystäviensä kanssa etsimän ja löytämän nenän takaisin. Äiti tuli iloiseksi esim. tytön ”kiltteydestä” ja ”reippaudesta”. Isästäkin kerrottiin, mutta hänelle ei mainittu yhtä paljon attribuutteja kuten iloinen tai väsynyt. Isää ei mainittu yhtä usein kuin äitiä. Ehkä isä henkilönä oli piilotettu kuningas-rooliin tai muihin fiktiivisiin hahmoihin? Tytöt mainitsivat sisarukset useammin kuin pojat. Luetteloin 7-vuotiaille oppilailleni eläimiä ja kysyin, kumpia ne satumaailmassa olisivat, tyttöjä ja poikia. Yllätyin siitä, että lapsista tietyt eläimet ovat ilman muuta poikia, kuten tiikeri, karhu ja leijona, puput ja kissat ovat tyttöjä. Koira voi olla kumpi vain. Saman äidin luo kotiin saapuvat eläimet olisi siis voinut päätellä sisaruksiksi,

ehkä siskoiksi tai veljiksi. Joka tapauksessa kodin yhteisyyssuhteet Allardtin loving-ulottuvuudessa ovat saduissa tärkeitä..

13.5.2 Ystävyys

Ystävyys on hyvinvoinnille erittäin merkittävää. Siitä esimerkkinä on Epun kokemus:

Eräänä päivänä Eppu ei tahtonut nousta sängystä ollenkaan. Hän ei tahtonut nousta vuoteesta sen takia, koska hänellä ei ollut ystävää. Yhtäkkiä hän huomasi että puu täräsi ja keinui--⁷⁵

Salmivalli (2005) päätteli, että lasten horisontaaliset suhteet ovat tärkeämpiä kuin suhteet aikuisiin (Salmivalli 2005, 15 - 22). Tätä väitettä tämän tutkimuksen puitteissa ei päästy tutkimaan vertailemalla sen enempää satuhenkilöiden kuin kertojienkaan maailmassa. Sen havainnon satuaineistosta voi tehdä kuitenkin, että ystävästä ja vertaisten luo kodin ulkopuolelle lähdistä kerrotaan enemmän kuin sisaruksista (ks. Dunn 2006, 6 - 9; 99 - 118).

Tässä aineistoissa ei teemojen esiintymisiä laskemallakaan pääse luotettavasti vertailemaan teemojen tärkeyttä kertojille. Ei olisi ollut mielekästä laittaa kertomuksen tekstissä hyvinvointiin liitettyjä teemoja esiintymistiheyden mukaan tärkeysjärjestykseen. Esim. joulusadut esiintyivät useasti niissä aineistoissa, jotka oli koottu joulun seutuvilla.

Ystävien auttamisen teema esiintyi niin tyttöjen kuin poikienkin saduissa. Myös koulussa hyvinvointiin liitettiin joissakin saduissa välitunnin ystävät ja leikit. Onnellisuuteen yhdistettynä ystävyys tuli hyvin vahvasti esiin. Samaan tulokseen tulivat omassa sadutusaineistossaan Hyvönen ja Juujärvi (2004b): Kaveruus oli sekä heidän että tässä aineistossa toiminnallista: yhdessä tekemistä, seikkailua, auttamista ja leikkimistä. Juujärven ja Hyvösen huomion mukaan kaverit myös pelkäävät, suuttuvat ja sairastuvat – eivät kuitenkaan kuole. Tämänkään saduissa kaverit eivät kuolleet, vaikka monet henkilöhahmot kuolivatkin. Hyvinvoinnin vähenemiseen riitti jo se ajatus, ettei kaveri ”voinut olla”, kun oli ”kipeänä”. Lapset toisinaan kertoivat myös aikuisten maailmaan ulottuvasta päähenkilöön liittyvästä, elinikäisestä kumppanuudesta, joka aina liittyi hyvinvointiin.

⁷⁵ 47 fi-fi_y_19960219_1_097_1_KU_0_1_s_0700-tyttö

14 Pohdinta

14.1 Sadututettu aineisto oven avaajana lasten hyvinvoinnin maailmaan

Satujen kautta pääsin sellaisten hyvinvoinnin mielikuvien äärelle, joissa lasten hyvinvoinnin maailma levittäytyi runsaana ja moniselitteisenä ilman aikuisia varten rakennettua suojamuuria. Muuri olisi saattanut tulla eteen suorien kysymysten haastattelututkimuksessa. Käsitykseni on, että kysymällä muutamalla kysymyksellä hyvinvoinnin irrallisista osa-alueista, esim. kiusaamisesta tai yksinäisyydestä, en olisi päässyt ns. aitoon tietoon (Mäkelä 1995, 50; tämän tutkimuksen s. 36). Aikuinenkaan ei osaisi vastata suoraan ja omia kokemuksiaan vastaavasti kysymykseen, mitkä ovat hänen käsityksensä hyvinvoinnista tai mitä hyvinvointi hänelle merkitsee. Lapsella saattaa olla monia syitä olla vältellä vastaamasta vieraalle aikuiselle kysymykseen: ”Kiusataanko sinua koulussa?” tai ”Onko sinulla ystäviä?” Vielä hankalampaa olisi vastata kysymyksiin: ”Millä tavoin ystävyys on lasten maailman hyvinvoinnille tärkeää?” ”Mitä kaikkea hyvinvointi merkitsee lasten näkökulmasta?” Silti juuri näinkin vaikeisiin kysymyksiin sadut tuovat omalla tavallaan rikkaita vastauksia. Tämän tutkimukseni ja muiden lapsinäkökulmaisesti toteutettujen tutkimusten johdosta päättelen, että lasten hyvinvointi-indikaattoreiden laatimisessa (ks. Aula 2011b, 38, 45, 47, 75) sadutus ja muut lapsinäkökulmaiset menetelmät voivat tarjota kyselyjen rinnalle tai tilalle lapsinäkökulmaisen menetelmän, jolla voi avata näköalaa lasten maailmaan. Lasten omat, spontaanit aihevalinnat ohjasivat tässä tutkielmassa huomiota lasten omaan näkökulmaan.

14.1.1 Värikkääseen maailmaan ja kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin

Suuri haaste hyvinvointiteemojen erottamiselle tekstin joukosta oli se, että lapset kertoivat sadun maailman elämästä sellaisena kuin elämä yleensäkin arjessa ja toiminnassa on. He kertoivat monimuotoisesta ja värikkäästä sekä yllätyksellisestä maailmasta. Hyvinvointi on heille kokonaisvaltaista, ei teorioin paloiteltua. Ulottuvuuksia ei erotella ajallisesti eikä paikallisesti eikä myöskään ihmisiä, joita elämän ja sadun arjessa ja juhlassa kohdataan. Vastaavasti Christen-

sen (2002b) päättelee, että lapset eivät erottele yhteistä aikaa siten, että osa ajasta vietetään vanhempien, osa lasten kanssa tai osa ystävien ja osa perheen kanssa eikä myöskään koulu-aikaa ja vapaa-aikaa. Tämän tutkimuksen saduissa loving, rakastaminen, ei ollut joko perheen ja lähipiirin yhteisyyssuhteita tai vertaisten kanssa yhdessäoloa, vaan se saattoi olla yhtä aikaa molempia. Ei ollut vain kahden tai useamman lapsen välistä ystävyyttä. Oli lapsiryhmien ystävyystymistä. Oli ulottuvuuksia Allardtin (1974, 1975) ja Kiilin (2006) ulottuvuuksia rikkovaa ystävyyttä suorilla ja yksinkertaisilla ilmaisuilla: *”Juhon ja Aleksin vanhemmat ovat todella hyviä kavereita, niin kuin Juho ja Aleksikin.”* Tutkielmassa oma teoreettinen kehikko joutui jatkuvasti koetukselle. Hyvinvointi saduissa ei ollut valmiina hyvinvointisiivuina, kuten Allardtin mallissa. Tärkeä tulos oli sekin, että ulottuvuudet menivät päällekkäin ja toisaalta jotkut ulottuvuudet rikkoivat mallin rajat. Se kertoi lasten tavasta nähdä hyvinvointi. Se hyvinvointi, mitä sadussa saavutettiin, saattoi ylittää ulottuvuuksien rajat. Sadun hyvinvoinnin ulottuvuus saattoi ulottua mahdollisiin maailmoihin, joita aikuisena tutkijana en olisi voinut teorioista käsin ennalta arvata. Varsinkin onnellisuuteen liittyvissä teemoissa hyvinvointiin kuului monien perustarveluetteloiden tapaan mahdollisuus olla läheisten ja ystävien kanssa yhdessä. Sitä, miten nämä asiat toteutuvat, kannattaisi tutkia lapsinäkökulmaisesti. Jos hyvinvointi merkitsee ”kaikkea eloa maailmaan”, mitähän se käytännössä mahtaa merkitä? Sitäkin pitäisi kysyä lapsilta itseltään, ja asia vaatisi jatko.

Olipa kerran nuori heppa. Sen nimi oli tähti. Eräänä iltana Tähti vaistosi jotain kummallista ilmassa ja hän seurasi hajua, kunnes hän saapui luolalle. Häntä pelotti kovin mennä pimeään luolaan yksin. Hän meni kuiteskin. Hän tapasi matkalla monta ilkeän näköistä asiaa, kunnes hän saapui pitkään, inhottavan pimeeseen huoneeseen. Siellä istui peikko. Ja sitten Tähti tunsu itsensä hyvin rohkeaksi. Pieni Tähti alkoi puskea Peikkoa, hän puski ja puski. Peikko häipyi ja silloin Tähti toi taas kaiken elon maailmaan.⁷⁶

7 - 10 -vuotiaiden on arveltu näkevän asioita mustavalkoisina, mutta aineistossa sama teemakin saattoi kuvata värikästä hyvinvoinnin arkea ja juhlaa ja samalla pahoinvointia. Ts. lasten kertomat asiat eivät olleet yksiselitteisesti ”hyviä” tai ”pahoja”, vaan samassa teemassa saattoi olla monta puolta, sekä hyvinvointia

⁷⁶ 56. fi-fi_y_20001015_1_091_1_kr_0_0_s_0700_tyttö

että pahoinvointia. Vastaavasti Helavirta (2011) on mm. sadutuksen perustuvassa tutkimuksessaan esittänyt, että lapselle hyvä päivä kotona, hyvä elämä tai hyvä arki voi olla samaan aikaan sekä myönteistä että kielteistä. Satujen viestiä ei siis kannattanut yksinkertaistaa eikä viestittäjien kykyä aliarvioida. Satujen ilmentämää hyvinvointia ei voinut rajoittaa vain onnellisuuteen (ks. Perttula 2001) eikä laajemmin käsitettyä hyvinvointia vain aikuisten teorioiden ulottuvuuskehyksiin. Samalla lasten viestejä oli silti pelkistettävä, jotta teorian kannalta oleellinen tulisi näkyviin.

14.1.2 Pienen hyvinvoivaan toimintaan

Vaikka oli yksiselitteistä poimia hyvinvointiteemoja joistakin saduista, tuon tuostakin haasteeksi tuli kohdata sanallinen leikki (Riihelä 2006), jota lasten kertoma satu on. Satujen monitulkintaisen huumorin edessä oli pitkään ymmälläni. Totesin todeksi Reeli Karimäen väitteen, että yleensäkin lapset tuntuvat asettavan aikuisille näkymättömän mutta vankan ”pääsy kielletty” -ovensä kiinni (Karimäki 2004a), kun nämä yrittävät päästä sisään lasten leikin maailmaan. Sadutuksen menetelmä, leikin aiemmat havainnot ja lapsinäkökulmaisen näkökulma mielestäni yhdistettyinä tarjosivat menetelmän, jolla saatoinkin alkaa raottaa ovea nähdäkseni sanallisen leikin hyvinvointiteemoja. Usein analyysin prosessissa oli otettava se riski, että ensimmäiset arvaukseni sadun viestistä osoittautuvat tarkemmassa tutkimuksessani vääriksi arvauksiksi. Jokin teema saattoi olla lähes joka sadussa ja silti pitkään havaitsematta. Eräs tällainen teema oli Doing-ulottuvuuden toiminta. Se, että päähenkilö sadun alussa lähtee kotoa tai kotimaastaan, tekee ja toimii, oli niin itsestään selvä perinteisteinkin satujen kaavaan kuuluva asia, että en huomannut sitä aluksi lainkaan. Kansansaduisahan on tyypillisesti miespuolinen sankari, joka toimii aktiivisesti (Apo 1986, 200 – 201). Kasvatustieteen näkökulmasta olisi pitänyt heti huomata, että saduissa puhutaan motivoituneesta toiminnasta, mistä kasvatustiede on pitkään puhunut (ks. esim. Dewey 1957). Oli kiinnostavaa tarkastella, miten henkilöhahmot tekivät juuri itselleen mielekkäitä asioita. Sitäkään en heti havainnut, että päähenkilö on pieni. Jos pienuutta ei muuten mainittu, toimija oli suhteellisen pienen kokoinen eläin tai muu hahmo. Muut henkilöhahmot saattoivat yleensä olla suurempiakin. Lopulta juuri pienen motivoitunut, omaehtoinen toiminta

osoittautui päätulokseksi, johon vasta jälkeenpäin huomasin myös teoriavalintojeni sisällön viittaavan. Sivistynyt teorioiden hallinta ei taannut sitä, että analyysi lasten satujen sanallisen leikin edessä onnistuu. Oli otettava se riski, että hyvinvointia ja onnellisuutta etsiessäni joutuisin aika ajoin tuntemaan itsensä lapsen sadun Tyhmeliykseksi tai isoksi, kauneutta keräileväksi Mömmöksi:

--Sitten tuli Mr Tyhmeliys. Hän kysyi: "Mitäsh sinä teet?" "Kerään kauneutta", sanoi iso Mömmö. Samassa hän myös huomasi, että hän oli unohtanut tikapuut. Siinä samassa hän keksi sen. Iso Mömmö sanoi: "Tule sinäkin." "Tulensh minä." Ja hums, iso Mömmö oli kiivennyt Mr Tyhmeliyksen selkää pitkin ylös ja sanoi: "Karkota sinä ne oliot sieltä pois". Mr Tyhmeliys ei pannut vastaan, koska sivistynyt kun oli ja tyhmä.⁷⁷

14.2 Tutkimuksen tiedon ja merkityksen arviointia

Mitä hyötyä tämän tutkimuksen tuloksista on? Omaehtoinen toiminta, työ ja leikki, omana itsenään oleminen, läheisten ja ystävien kanssa yhdessä oleminen ja näihin kaikkiin yhdistettynä turvallisuus eivät luettelona kuulosta uudelta ja ihmeelliseltä. Muuttaako tällaisen subjektiivisen hyvinvoinnin teemaluettelon esittäminen meidän aikuisten käsitystä lasten maailmasta? Muuttaako se asennettamme lasten näkökulmaan tai oletuksiamme lapsista ja heidän maailmaansa?

Meillä on jo valmiita käsityksiä lasten tarpeista ja lasten oikeuksista. Tuovatko tällaiset tavanomaisilta kuulostavat luettelot mitään hyödyllistä tai ainakaan uutta ajankohtaiseen hyvinvointikeskusteluun?

Lasten tarpeita on jo luetteloitu valmiina ja totuttuina perustarveluetteloina on useissa kasvatustieteen ja psykologian teoksessa ja lasten maailmaa käsittelevissä julkaisuissa. Lasten oikeuksista on tehty luetteloita. Turvallisuus on – syystäkin – useimmissa luetteloissa. Turvallisuuden havaitsinkin tärkeäksi teemaksi jo ensimmäisten teemojen joukkoon. Turvallisuuden liittyminen lähes kaikkeen, niin toimintaan kuin yhdessä oloon, omana itsenään olemiseen kuten myös vertaisiin kuulumiseen, huomasin vasta pitkän tutkimisen jälkeen. Aineisto

⁷⁷ 58. fi-fi_x_19961115_1_895_2_ja_0_1_s_0906_poika

laajensi käsityksiäni käsitteistä, kuten psyykkisestä, fyysisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Perustarpeet, kuten turvallisuus, ovat mielestäni edelleen ajankohtaisia lasten elämässä ja olemisessa.

Ehkä lapsen oikeuksien ja perustarpeiden luetteloihin pitäisi lisätä lasten omien mielikuvien (Sugarman 2006), mahdollisten maailmojen (Bruner 1986) hyvinvointiteemoja. Millaisia lisäyksiä ne toisivat entisiin? Luovuus eli uuden luominen ja samalla itsensä toteuttaminen on mainittu niin aikuisten kuin lasten perustarpeena mm. Uusikylän teoksissa (Uusikylä & Piirto 1999; Uusikylä 2002, 2005). Tämän aineiston satujen leikillinen toiminta oli täynnä uuden luomista. Tämän tutkimuksen hyvinvointiteematulos ”leikki” on ymmärretty lapsille tärkeäksi leikintutkijoiden esittelyissä. Tämän tutkimuksen tulokset osoittivat samaa. Leikki on myös mainittu lapsen oikeuksien luettelossa. Karimäki (2006) on huomionut huumorin leikin yhtenä osana. Huumori on tärkeänä seikkana huumorintutkijoiden esittelyissä ja sisällöllisissä valinnoissa, ei kuitenkaan välttämättä muiden. Onnellisuudesta on alettu laajenevasti puhua, mutta lasten aineistossa käyttämää sanaa ”ilo” olen havainnut nykykirjallisuudessa harvemmin. Yleisimmissä kasvatustieteen, lapsuustutkimusten ja kehityspsykologian luetteloissa ja mediassa luovuus ja tähän liittyen leikki ja leikillisuus ovat esillä vaihtelevasti. Arjen käytännöissä ja lasten elämässä aikojen kuluessa kulttuurista ja lapsen asuinpaikasta riippuen silloin tällöin nousseet ansaitsemaansa arvoon (ks. tämän tutkimuksen s. 26). YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa lapsen oikeus vapaa-aikaan ja leikkiin on kyllä mainittu. Tämän tutkimuksen beingulottuvuuden tulokset, omana itsenään oleminen ja samalla juuri sellaisenaan arvostuksen saaminen ovat ehkä harvemmin näkyvissä lapsuutta koskevissa lausunnoissa ja kirjallisuudessa.

Lapsinäkökulmaisilla tutkimuksilla, kuten tällä tutkielmalla omalta pieneltä osaltaan, lapset saavat puheenvuoron ajankohtaiseen hyvinvointikeskusteluun itselle tärkeine hyvinvointiaiheineen. Käsittääkseni lasten puheenvuoron arvoa tässä tutkielmassa ei vähennä se, että hyvinvoinnin teemat on poimittu satujen maailmasta ja tulokset on nostettu aikuisten hyvinvointipuheenvuorojen rinnalle. Saduissa tuli mielestäni esiin lapsen narratiivinen ajattelu, joka Brunerin (1990) mukaan sisältää lapsen aktiivista pyrkimystä ymmärtää omaa kokemusta. Sadut

toivat myös hyvinvointia aikuisille odottamattomilla ulottuvuuksilla tai ainakin painotuksilla. Lapsilla narratiivinen ajattelutavan on arveltu olevan ensisijaista verrattuna loogis-rationaaliseen, pragmaattiseen ajattelutapaan. Kertomus, tarina ja lapsen kertoma satu eivät vastaa hyvin muotoiltua paradigmaattista argumenttia, perustelua, jota perinteinen tieto painottaa (Lipponen 1999, Bruner 1990). Paljon riippuu siis tiedon määritelmästä. Sadusta ei voi yrittää kausaalisesti johtaa ns. totuutta (Ihanus 1999, 55; Bruner 1996; 1997) eikä varsinkaan universaalia ja kaikkiin lasten hyvinvoinnin teemoihin yleistettävää tietoa. Mutta mikä totuus on? Brunerin huomio siitä, että lasten narratiivista tietoa ei tarvitse ajatella vähemmän kehittyneenä kuin aikuisten tietoa eikä narratiivista tietoa vähempiarvoisena kuin paradigmaattista tietoa, on mielestäni perusteltavissa satuaineistosta (Bruner 1996, ks. tiedonintressi s. 5). Lapset tulkitsevat Brunerin mukaan tarinaa eli rakentavat siitä narratiivia painottamalla juonta, nimittäin motiivia ja siitä seuraavaa toimintaa. Aineiston kertojat olivat 7 – 10 -vuotiaita, ja on päätelty, että vasta murrosiässä draamallisen elementin, esim. ahdistuksen – tai onnellisuuden – tai jonkun muun hyvinvoinnin abstraktin osan ympärille saatettaisiin alkaa rakentaa merkitystä. Bruner arvelee, että vasta aikuiset keskittyvät tulkinnoissaan päämääriin (Bruner 1993). Kirjallisuuden subjektiivinen hyvinvointi oli usein liitetty pyrkimyksiin ja tavoitteisiin (Ojanen 2002, 158 - 178, Ojanen 2007, 158 - 178). Olikin aluksi haastavaa yhdistää teoreettista, aikuisten maailmaan yleistettyä ja teoreettisiin malleja esittelevää kirjallisuutta lasten yksilöllisiin ja hyvinvointiteemoiltaan vaihteleviin satuihin.

14.2.1 Tyttöjen ja poikien hyvinvointia samanlaisena ja erilaisena

Eräs aineiston tulkinnassa haastava seikka kirjallisuuden perusteella oli tyttöjen ja poikien kertomien satujen luennassa omien ennakkoasenteideni tiedostaminen. Jo kirjallisuuden valinnassa kunkin tutkijan tai kirjailijan tapa puhua tyttöjen ja poikien subjektiivisen hyvinvoinnin eroista oli syytä tarkistaa ja lisäksi ottaa huomioon, puhutaanko sosiologian ja filosofian kirjallisuudessa tyttöjen vai poikien hyvinvoinnista, kun puhutaan hyvinvoinnista (ks. Lempiäinen 2003). Kehityopsykologian kirjallisuudessa erot oli mielestäni useimmiten huomioitu. Ennen kaikkea puhuttiin aikuisten hyvinvoinnista, Aristotelen kohdalla poikkeuksellisesti tunnustettiin suoraan, että puhutaan vain aikuisten miesten hyvinvoinnista.

Taustalla on Lempiäisen mukaan kysymys siitä, näkevätkö kirjallisuuden kirjoittajat ja näenkö itse sukupuolen olemuksena, roolina vai tapana. Etsinkö tyttöjen saduista huomaamattani erilaista hyvinvointiin liittyvää toimijuutta kuin poikien saduista?

Naistutkimuksessa on alettu puhua sukupuolisesta toimijuudesta (Lempiäinen 2003). Naistutkimus on havainnut, että naisten ja tyttöjen toimijuutta pidetään välineellisenä, pojat toimivat välineen avulla mutta tytöt ja naiset enemmän ilmaisunsa avulla. Mutta Allardt ilmeisesti on nähnyt sukupuolen roolin laadullisena tekijänä, ei joidenkin muiden tapaan roolina. Lahelma puhuu kulttuurisista odotuksista: pojat ja tytöt oletetaan erilaisiksi seikoissa, joissa he tosiasiaassa eivät olisikaan erilaisia. Tyttöjen ja poikien toimijuus ja toimijuuden mahdollisuudet nähdään ennakoluuloisesti erilaisina ja usein vastakkaisina (Lahelma 2009). Toimijuudella Gordon tarkoittaa yksilöiden kykyä tehdä päätöksiä ja toteuttaa niitä. (Lahelma 2009, 154; Gordon 2005). Tutkielmassani olen pyrkinyt olemaan mahdollisimman tietoinen omista ennako-oletuksistani.

14.2.2 Satujen mallikasta motivaatiota ja aktiivista onnea

Motivaation merkityksen ymmärtäminen hyvinvoinnille lienee tärkeä asia. Ilman aineiston toiminnallista luonnetta en olisi lähtenyt tutkimaan uusia tavoitemotivaatioteorioita. Toisaalta aineisto osoitti, että motivaatioteoriaan kannatti perehtyä, jotta hyvinvoinnin omaehtoinen toiminta satujen teksteistä tulisi hyvinvointiin vaikuttavana tekijänä huomatuksi. Vasta lasten kertomien satujen selailu osoitti, että Allardtin hyvinvointimalli (1974, 1975) sinänsä kattavana teoriana ei riitä sellaisenaan lasten hyvinvoinnin ymmärtämiseen. Tarvitaan lapsinäkökulmaisuuksia (Karlsson 2012).

Aktiivinen käsitys ihmisestä pitää tavoitemotivaatiokäsitysten tapaan oleellisena yksilön ja ympäristön vuorovaikutusta motiivien kehityksessä. Keskilapsuuttaan elävä lapsi mielletään tässä tutkielmassa ihmiseksi. Hänen tulisi mielestäni voida olla elämän kokonaisuudessaan motivoitunut arkiseen toimintaan. Satujen hahmot ovat mielekkäässä ja omaehtoisessa toiminnassa. Satujen onnikin oli

lopulta aktiivista onnea. Motiivi ymmärrettiin silloin ihmisen ja häntä ympäröivän maailman suhteena ja lapsi aktiivisena toimijana.

14.2.3 Tarvitsemista, haluamista ja viihtymistä

Samalla hyvinvointi oli havaittavissa von Wrightin (1985) ihmisen "viihtymisen" tai Allardtin elämänlaadun merkityksessä muuksikin kuin henkilökohtaiseksi haluamiseksi. Samaa osoittivat lasten satujen hyvinvoinnin teemat asiayhteyksissään monen kertomuksen kokonaisuudessa. Esim. satumaiseksi tulkittavaa hyvinvointia ihmeellisen lumihiihtäleen avulla toivotettiin yhdessä sadussa jopa tekstistä ulos kuulijoille tai lukijoille asti: "Ehkä teillekin saattaa tulla vielä kultainen lumihiihtäle pihaan". Hyvinvoinnin teemoista kerrottiin useassa sadussa niin, että sitä saavutettiin "kaikille", vaikka "kaikki" merkitsivätkin useimmiten muutamaa henkilöä tai yhtä samanlaisten yhteisöä. Myös kahden yhteisön rauhan tekemisen ja yhteisen kuningasparin löytymisestä kerrottiin eräässä sadussa ja näin hyvinvoinnin ystävyysteema ylitettiin vain yhden yhteisön hyvinvoinnin rajan. Haluamisen hyvinvoinnin moittimisesta saan käsityksen, että perustarpeiden tyydytystä vain henkilökohtaisena on pidetty vähempiarvoisena kuin koko yhteisön tai laajemman joukon tarpeiden tyydytystä. Toki haluaa-sadut useimmiten koskivat aineistossa päähenkilön henkilökohtaisia tarpeita ja haluja ja päähenkilö oli sukupuoleltaan ja olemukseltaan kertojan kaltainen, esim. "pieni tyttö". Haluaminen näissä Wrightin ja Allardtin 1970 ja 1980 -luvun teksteissä liitettiin omien etujen maksimoimiseen, keskimääräisiksi nimitettyihin halun kohteisiin ja tavanomaisiksi leimattuihin "tarpeentyydytyksen instrumentteihin". Wrightin (1985) mukaan tarvetta korvaavat käsitteet kaventavat hyvinvoinnin käsitteen alaa. Subjektiiivinen hyvinvointi näytti liittyvän saduissa aiemman esittelyni ⁷⁸mukaan motivaatioon

Olipa saduissa tavoitteellista motivaatiota ja haluamista kohti enemmän tai vähemmän jaloja tavoitteita yhdelle tai monelle, joka tapauksessa hyvinvoinnin

⁷⁸ . Ks. tämän luvut 4.1 ja 4.3. Motivaatioon liitetyt teoriat ovat monesta syystä entistä enemmän painotuneet tarpeen ja halun sijasta tavoitteisiin. Tämän hetken motivaatioteoriat ovat alkaneet painottua tarveperustaisesta push-työntövoimasta kohti pull-vetovoimaa ja tavoitemotivaatiota. Ihmisen luontaista aktiivisuutta korostava näkemys painottaa sitä, että jotkut ulkomaailman kohteet motivoivat ihmistä (Salmela-Aro ja Nurmi 2002, 89; A. Leontjev 1977; J. Nuttin 1984). Allardtin hyvinvointiteorian perustalla vaikutti sen sijaan tarvedynaaminen käsitys vietteineen ja tarpeineen.

ulottuvuuksien teemat olivat yleensä yhdessäkin sadussa niin yhteen kietoutu-neita, etteivät teemat erottuneet yksipuolisina yhden henkilön ”edun maksimoimisena” tai vastaavana itsekkäänä pyrkimyksenä ja toimintana. Perustarpeen tyydytykseksi lienee luokiteltavaa esim. se, ettei sadun perheen tarvitsisi asua enää puussa. Tässä tytön sadussa oli lisäksi selvää perheen sisäistä toinen toisistaan välittämistä ja huolehtimista. Näin having-ulottuvuuden aineelliset hyvinvointiteemat kietoutuivat having-ulottuvuuden ei-aineellisen turvallisuuden kautta myös loving-ulottuvuuteen. Turvallisuus laajasti ymmärrettynä onkin omalla tavallaan läsnä useimmissa saduissa. Siksi se on tulokuviossa (kuvio 2 s. 59) suurempana renkaana ympäröimässä päähenkilön ja -henkilöiden olemista ja tekemistä. Vastaavasti monessa sadussa having-ulottuvuuden teema merkitsi hyvinvointia myös muissa ulottuvuuksissa. Having saattoi merkitä lapselle hyvin tärkeää leikin onnistumista. Yhteisen pallon tai oman pehmolelun katoaminen ja löytyminen merkitsee muutakin kuin lelua materiaana. Having oli yleensä erottamaton osa joko loving- tai being-doing-ulottuvuuksia. Näin lasten kerronta todellakin eheyttää meidän aikuisten käsitystä hyvinvoinnin teemoista (ks. Karlsson 2008; tämän tutkimuksen sivut 6, 52, 64). Vastaavasti päähenkilö pääsi possumestariksi nimenomaan hankkimalla mopon ja kypärän. Eriksonin mukaan nimenomaan pojat kokevat voivansa välineen avulla saavuttaa ryhmään kuulumista (Erikson 1968, ks. Karpoe & Onley 1983).

Sika, joka tahtoi mopon (otsikko)

Elipä kerran maalla sika nimeltä Sika. Sika tahtoi mopon. Hän asui ihan yksin ja hän ehkä uskaltaisi käydä ostamassa mopon. Ja hän osti löytöpörssistä kypärän, joka oli oikein turvallinen ja näyttävä. Hän otti kypärän mukaan ja lähti polvet tutisten moottoripyöräkauppaan. Hän osti sieltä tosi hienon mopon, jossa oli viisi ja puoli hevosvoimaa. Sika ei siitä lähtien enää kauan mopoja pelännyt, vaan hänestä tuli possumestari.⁷⁹

Belonging-ulottuvuuden hyvinvointi saattoi kuulua yhtälailla perustarpeisiin kuin having-ulottuvuuden väline, jolla saavutettiin belonging-hyvinvointi. Tässä saavutettiin possuihin kuulumisen ja roolin saaminen mestarina (ks. Erikson 1982). Poikien maailmaa on jonkin verran tunnettava, jotta voi käsittää, että mopo liittyy hyvinvointiin nimenomaan belonging-ulottuvuudessa. Sadun kertomus viesti siitä omin sanoin selvästi, mutta tulkinnan ja havainnoin varmuus näyttää ole-

⁷⁹ fi_xx_19960327_2_895_2_ia_0_0_s_0905_0907_kaksi poikaa

van riippuvainen siitä, miten paljon lasten maailmaa tuntee. Ts. jos en tutkijana tunne lapsille olennaisia hyvinvoinnin teemoja heidän arkitodellisuudestaan käsin, en myöskään ehkä lainkaan havainnoi joitakin teemoja tai ainakaan käsitä teemojen syvällistä merkitystä lapsen hyvinvointimielikuvien maailmassa.

Tässä tutkielmassa otin mukaan hyvinvoinnin ulottuvuuksiin kirjallisuuden (Salmivalli 2005) aineiston selailun perusteella vertaisten ryhmään kuulumisen ja liittymisen. Loving-ulottuvuus kannatti erotella belonging-ulottuvuudesta, koska aineistosta selvisi, että lapsille belonging merkitsee ennen kaikkea vertaisten ryhmään kuulumisen teemoja. Allardtin tavoin loving erittelemättä vertaisten ystävyydestä vertaisten ryhmään kuulumista ei olisi ollut toimivaa, sillä esim. Kristiina Salmivallin kehityspsykologian näkökulmaisilla tutkimuksilla suositulla lapsella ei välttämättä ole ystävää. Myös aineistosta selviää, että loving-ulottuvuuden ystävyys samoin kuin kodin ihmissuhteiden loving-ulottuvuus teemoineen on eri asia kuin vertaisiin kuulumisen määrällisesti monet ja laadullisesti moninaiset teemat, joista lapset kertovat paljon. Belonging-ulottuvuuden hyvinvoinnista kerrotaan aineiston saduissa tulkintani mukaan enimmäkseen vertaisiin liittymisen teemoilla. Muu kulttuurinen osallistuminen kannatti erotella eri tavoin, kun Kiili (2006) on tutkimuksessaan tehnyt.

Being-doing -ulottuvuuteen ja ympäristön sallima oikeudenmukaisuuden kokemus ja arvonto jätettiin puolestaan Allardtin perinteiseen being-ulottuvuuteen, ellei sadussa painotettu vertaisten asennoitumista ja kohtelua. Mielestäni aineiston vahvistama käsitys ”aktiivinen lapsi” ja ”toimiva lapsi”, kuten myös satujen ”toimiva” päähenkilö, soveltuvat paremmin yhteen sen näkökulman kanssa, että belonging ei ole pelkästään nähtävissä yhteiskunnasta ja sen palveluista käsin, vaan yksilöllisemmin toimijasta ja liittyjästä käsin.

Being-doing -ulottuvuus osoittautui tämän tutkimuksen aineistossa laajaksi, vaihtelevaksi ja lisätutkimusten arvoiseksi. Anne Konu (2002) on väitöskirjassaan jakanut doing-ulottuvuudesta becoming-ulottuvuuden peruskoulun oppilaiden hyvinvointimalliinsa ja ehdottanut laajentamista kasvatustieteen näkökulmasta. Becoming erottaisi henkilökohtaiset tavoitteet ja päämäärät omaksi hyvinvoinnin teemakseen ja mielestäni näitä voisi tutkia sadutuksen tai muun lap-

sinäkökulmaisen menetelmän avulla. Lasten satujen näkökulma siitä, mikä on se, miksi tullaan, olisi kuitenkin nähtävä lasten omasta näkökulmasta, ei kehityksellisestä ja aikuisten maailman tavoitteita painottavasta näkökulmasta.

14.2.4 Hyvinvoinnin satusilta jatkuu

Tutkimusprosessi on ollut merkityksellistä jo satujen kertomisen ja kokoamisen vuorovaikutushetkiin osallistuneille vuosina 1995 – 2005 arkisissa ja toiminnallisissa hetkissä päiväkodeissa ja kouluissa. Saduthan eivät syntyneet tutkimustarkoitukseen. Satujen viesti vaikutti syntyessään päiväkotien ja koulujen lasten ja aikuisten arjessa ja myöhemmin tutkijoiden pohdinnoissa. Viesti vaikuttaa edelleen mahdollisille lukijoille eteenpäin ja rakentaa näin uusia ”satusiltoja”. Kansansatujen merkitystä pohtinut Satu Apo (1986) kuvailee yleisellä tasolla satujen kertomisen ja kuulemisen laajaa merkitystä: ”Mielikuvituksellisten kertomusten, sepittäminen ja kuunteleminen on ollut monimerkityksistä toimintaa. Se on tuottanut esteettistä elämyksiä, iloa muodon hallinnasta ja muuntelusta, se on konkretisoinut kulttuurissa esiintyviä ongelmia ja ristiriitoja ja tarjonnut niille kuviteltuja ratkaisuja, se on kiteyttänyt kulttuurissa vallitsevia käsityksiä olennaisista ilmiöistä ja välittänyt nämä uusille sukupolville.” (Apo 1986, 15.) Valitettavasti yhtä vanhaa perinnettä lasten kertomien satujen arkistoinnissa ja kuuntelussa ei ole ollut kuin on ollut aikuisten satujen kokoamisessa. Joka tapauksessa Apon mainitseman monimerkityksisen tapahtuman aineksia on elämyksen, vuorovaikutuksen ilon ja hyödyn ja lasten oman kulttuurin kannalta myös tämän aineiston satujen tarkalla kuulemisella ja sadutusten jatkumisella. Lähi-vuosien lapsinäkökulmaiset tutkimukset voivat edelleen kiteyttää ja välittää lasten käsityksiä ilmiöistä, jotka kulloinkin ovat yhteiskunnassamme ajankohtaisia. Toivottavasti lasten hyvinvointi ja lasten oma näkökulma siihen tulee saamaan ansaitsemaansa tilaa ja huomiota kaikkialla, missä kohdataan lapsia sekä julkisessa keskustelussa ja päätöksenteossa.

Tutkimuksen tuloksilla on merkitystä myös itselleni, sillä tutkimuksen koko prosessin kaikki vaiheet, sadutuksen saaminen työvälineeksi työhöni, tutkijayhteisön ajatustapaan perehtyminen, lapsinäkökulmaiseen ajatteluun oppiminen, satujen maailmaan eläytyminen ja moni muu vaihe antoivat hyvät eväät kohdata

lapsia ja lasten maailmaan liittyviä kysymyksiä. Liisa Karlssonin väite, että ihminen yhtäikaa oppii, opettaa ja leikkii tietoa tuottaessaan, osoittautui todeksi. ”Tiedon tuottaminen synnyttää uusia oivalluksia, yllättäviä yhdistelmiä ja uusia näkökulmia. Siihen tarvitaan leikin elementtejä.” (Karlsson 2005, 28.) Tulkintaan ei voinut tuoda yhtä, objektiivista totuutta, vaan teemojen havainnoinnissa, teorioiden käytössä ja omassa ajattelussa oli käytettävä ehdottomuuden sijaan joustavuutta ja hyväksyttävä monien tulkintatapojen mahdollisuus (ks. de Bono 1991, 243, Bono 1991). Lasten sanallisen leikin kohtaaminen oli elementti, joka vapautti omaa ajatteluani, sen luovaa leikkiä.

14.3 Jatkotutkimusajatuksia

Yhteiskunnallisen tietoaarkiston (ks. s. 2) laaja aineisto olisi mielestäni monelle tieteenalalle ja tutkimuskohteelle kiinnostava lähde. Yksi mahdollisuus monista olisi käyttää spontaanisti kerrottuja satuja eli klassista sadutusta ja aihesadutusta (Karlsson 2005) projektiivisen testin tavoin. Psykologiassa on Helkaman (2007) mukaan havaittu, että ihminen heijastaa eli projisoi hyvinvoinnin tarpeita ja yleensä tarpeita valvemielikuviinsa – ei ainoastaan uniinsa – tilanteessa, jossa mielikuvituksen liikkeelle ei aseteta kovin tiukkoja rajoja. Helkama on kartoittanut sosiaalipsykologian tutkimuksia ja mainitsee, että tähän ajatukseen perustuen onkin kehitetty projektiivisia testejä, esim. temaattinen mielletesti. Menetelmällä on tutkittu eniten suoriutumismotivaatiota, mutta myös liittymis- ja valtamotivaatioita. Temaattisen mielletestin lisäksi on esim. tutkittu poikien kertomuksia tyypillisistä ja toistuvista unistaan. (Helkama 2007, 152 - 153.) Sadutus, jota käytetään Suomessa, ulkomailla ja kansainvälisesti hyvin monipuolisella tavalla, on kehitetty Suomessa alun perin lasten kohtaamisen ja kuulemisen välineeksi koulupsykologin työssä (ks. Riihelä 2006; tämän tutkimuksen s. 4). Monien eri tieteenalojen tutkijat ja ammattilaiset ovat käyttäneet laajenevasti kaikenikäisten sadutusta työvälineenään ja tutkimusmenetelmänä (ks. Lapset kertovat ja toimivat ry:n sivusto Internetissä). Tällainen projektiivisen testaamisen tyylinen käyttö olisi vain yksi tuhansista mahdollisuuksista hyödyntää sadutusta tutkimuksellisesti.

Subjektiiivinen hyvinvointi on laaja käsite ja lasten mahdolliset maailmat sisältävät sadutetuissa saduissa runsaasti tutkimatonta maastoa. Satuaineisto olisi mielestäni kiinnostava tutkimuskohde huumorinkin käyttöön. Vitsit ja hulluttelut olisivat rikas aineisto sekä vuorovaikutuksen, hyvinvoinnin että huumorin tutkijoille tai hyvinvoinnin ja huumorin yhteyden tutkijoille. Sekä sadut että huumori kannattaa ottaa vakavasti.

Lähteet

- Alanen, L. 2001. Lapsuus yhteiskunnallisena ilmiönä. Teoksessa Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen – iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino. 161-186.
- Allardt, E. 1974. About Dimensions of Welfare – Anexploratory analysis of a comparative Scandinavian survey. Helsinki: Helsingin yliopiston sosiologian laitos.
- Allardt, E. 1975. Att ha, att älska, att vara: om välfärd i Norden. Lund: Argos.
- Allardt, E. 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo: WSOY.
- Allardt, E. 1995. Sosiologia 1. Porvoo: WSOY.
- Allardt, E. 1998a. Dimensions of Welfare in a Comparative Scandinavian Study. Acta Sociologica Vol 19, 227.
- Allardt, E. 1998b. Hyvinvointitutkimus ja elämänpolitiikka. Teoksessa Elämänpolitiikka. J.P. Roos & Tommi Hoikkala (toim.) Helsinki: Gaudeamus, 34-53.
- Apo, S. 1986. Ihmesadun rakenne. Juonien tyypit, pääjaksot ja henkilöasetelmat satakuntalaisessa kansansatuaineistossa. Suomalaiset kirjallisuuden seuran toimituksia 446 Suomalaisen kirjallisuuden seura Mikkeli: Länsi-Savo Oy.
- Apo, S. 1995. Kertomuksen sisällön analyysi. Teoksessa Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Klaus Mäkelä (toim.) Helsinki: Gaudeamus, 62-79.
- Aristoteles 1991. VIII Poliitiikka. Helsinki: Gaudeamus.
- Aristoteles 2005. Nikomakhoksen etiikka. Luvut 1 - 5 Simo Knuutila (suom.) Helsinki: Gaudeamus.
- Aula, M. K. 2008. Lasten hyvinvoinnin tilastolliset ydinindikaattorit. Tietopohjafoorumin alustavat johtopäätökset. Maria Kaisa Aula 19.10.2008. www.minedu.fi/.../lapset.../Tietopohjafoorumi_6_10_johtopxtxkset. Ladattu 30.7.2008
- Aula, M. K. 2008. Lapsella on oikeus osallistua. Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2008. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä. Helsinki. <http://www.lapsiasia.fi/etusivu>. Ladattu 5.5.2009
- Aula, M. K. 2010. Lapset ja nuoret talouden taantumassa. Verkkojulkaisu nuorisoseminariesityksestä. http://vnk.fi/ajankohtaista/tapahtumat/2010/nuorisoseminaari/pdf/esitykset/Aula_Mariakaisa_Lapset_talouden_taanumassa_20012010.pdf. Ladattu 10.1.2012

Asher B.-A., McDonell, J. & Attar-Schwartz, S. 2009. Safety and Home–School Relations as Indicators of Children Well Being: Whose Perspective Counts? *Social Indicators Research* 2009/3, Vol. 90, 339-349.

Bahtin, M. 1986. *Speech Genres & Other Late Essays*. Caryl Emerson ja Michael Holquist (toim.) Vern W. McGee (käänt.) Austin: University of Texas Press.

Bardy, M. 1996. *Lapsuus ja aikuisuus – kohtauspaikkana Émile*. Helsinki: Stakes.

Bardy, M. 2001. Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Marjatta Bardy, Minna Salmi & Tarja Heino (toim.). Helsinki: Stakes.

Bardy, M. 2009. Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Lastensuojelun filosofia ja käytäntö. Lastensuojelun ytimessä Marjatta Bardy (toim.) Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/3e955ab5-14e4-4478-8b72-cfa482210151>.

Bergen, D. 1998a. Humor, Play, and Child Development. Teoksessa *Play from Birth to twelve and beyond. Contexts, perspectives and meanings*. Introduction. Doris Pronin Fromberg & Doris Bergen, D. (toim.). New York: Garland.

Bergen, D. 1998b. *Development of the sense of Humor*. Berlin: Walter de Gruyter.

Bono de, E. 1990. *Kuusi ajatteluhattua*. Marja-Liisa Kinturi (suom.) Mark Kustannus.

Bono de, E. 1991. *Minä olen oikeassa sinä väärässä*. Juva: WSOY.

Bowlby, J. 1957. Lasten hoivan ja hellyyden tarve. Maailman terveysjärjestön mietinnöstä *Material care and mental health*. Margery Fry (lyh.) L. Jokinen (käänt.). Porvoo: WSOY.

Bruner, J. 1983. *Child's talk. Learning to use language*. Rita Watson (avust.). Oxford: Oxford University Press.

Bruner, J. 1986. *Actual Minds, Possible Worlds*, Cambridge, MA: Harvard University Press.

Bruner, J. 1990. *Acts of Meaning*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Bruner, J. 1996. *The Culture of Education*. Cambridge, London: Harvard University Press.

Christensen, P. 2002a. Place, space and knowledge. Children in the village and the city. Julkaisussa *Children in the city. Home, neighbourhood and community*. Pia Christensen & Margaret O'Brien (toim.). 13-28.

<http://www.dawsonera.com/depp/reader/protected/external/EBookView/S9780203167236/S32>. Ladattu 2.2.2012

Christensen, P. 2002. Why more 'quality time' is not on the top of children's lists: the 'qualities of time' for children. *Children and society*. Vol. 16 (2), 77.

Christensen, P. & A. James Research (toim.) 2001. *Research with Children Perspectives and Practices*. London: Routledge Falmer.

Csikszentmihalyi M. 2005. *Flow – Elämän virta*. Helsinki: Rasalas.

Csikszentmihalyi, M. 2006. *Kehittyvä minuus: Visioita kolmannelle vuosituhannelle*. (The evolving self: A psychology for the third millenium, 1990.) Sari Hellsten (suom). Helsinki: Rasalas.

Deci, E.L. & Ryan, R.M. 1985. *Intrinsic Motivation and Self-determination in Human Behaviour*. New York: Plenum.

Dewey, J. 1957/1915. *Koulu ja yhteiskunta*. 2. p. Kalevi Kajava (suom.) Otavan filosofinen kirjasto 5. Helsinki: Otava.

Diener, E. 2006. Guidelines for national indicators of subjective wellbeing and ill-being. *Journal of Happiness Studies* 7, 397-404.

Diener, E. 2009. Subjective Well-being. Book Series Social Indicators Research Series. Vol 37. Netherlands: Springer, 11-58.

Diener, E. & Diener, C. 1996. Most people are happy. *Psychological Science* 7(3), 181-184.

Dunn, J. 2006. Children's friendships. The beginnings of intimacy. Series: Understanding Children's Worlds.

Ehnrooth, J. 1995. Intuitio ja analyysi. Teoksessa *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Klaus Mäkelä (toim.) Helsinki: Gaudeamus, 30-41.

Erikson, E. H. 1968. *Identity: youth and crisis*. (1968). New York: W.W. Norton.

Erikson, E. H. 1982. *Lapsuus ja yhteiskunta*. Jyväskylä: Gummerus.

Erikson, E. H. 1994/1959. *Identity and the life cycle*. New York: Norton.

Fromberg B. E. & Leong, D.J. 1998. Adult influences on play. The Vygotskian approach. Teoksessa *Play from Birth to twelve and beyond. Contexts, perspectives and meanings*. Fromberg, D.P. & Bergen, D. (toim). New York: Garland, 277-282.

FSD2104: 2006. *Lasten satuja ja tarinoita 1995 – 2005*. Elektroninen aineisto. FSD2104, versio 2 (2006-08-30). Monika Riihelä, STAKES ja Liisa Karlsson, STAKES. Helsingin yliopisto (tekijät). Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaristo (jakaja).

Goffman, E. 1971. Arkielämän roolit. Porvoo: WSOY.

Goffman, E. 1974. Frame Analysis. An Essay on the Organisation of Experience. Boston: Northeastern University Press.

Goldberg, P. 1985. Intuition voima. Helsinki: Rastor.

Gordon, T. 2005. Toimijuuden käsitteen dilemma (Dilemmas of the Concept of Agency). Teoksessa Ihmistieteet tänään (Human Sciences Today). Toim. Meurman-Solin, Anneli & Pyysiäinen, Ilkka. Helsinki: Gaudeamus, 114-130.

Habermas, J. 1976. Tieto ja intressi. Teoksessa Yhteiskuntatieteiden filosofiset perusteet. Osa I. Raimo Tuomela & Ilkka Patoluoto, I. (toim.) Helsinki: Gaudeamus, 118-141.

Helavirta, S. 2011. Lapset hyvinvointitiedon tuottajina. Väitöskirja. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Tampereen yliopisto: Tampereen yliopistopaino. <http://acta.uta.fi/pdf/978-951-44-8604-3.pdf>
Ladattu 11.4.2012

Helenius, A. & Vähänen, L. 2004. Leikki on totta. Teoksessa Leikistä totta. Omaehtoisien leikin merkitys. Maija Hintikka, Aili Helenius ja Leena Vähänen (toim.) Helsinki: Tammi, 34 – 57.

Helkama, K. 2007. Toiminta ja päätöksenteko Teoksessa Johdatus sosiaalipsykologiaan Klaus Helkama, Rauni Myllyniemi & Karmela Liebkind (toim.) (uud.p.) Helsinki: Edita, 147 – 163.

Hirsjärvi S, Remes P & Sajavaara P. 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hirvonen, T. & Mangeloja, E. 2006. Miksi kolmas hampurilainen ei tee onnelliseksi? Väitöskirja. Jyväskylä: Atena.

Hyvärinen, M. 2006. Kerronnallinen tutkimus. http://www.hyvarinen.info/material/Hyvarinen-Kerronnallinen_tutkimus.pdf. Ladattu 4.4.2010

Hyvönen, P & Juujärvi, M. 2004a. Representations in Playful Learning: Children's Views of Playful Environments. Proceedings of ED-MEDIA 2004. World Conference on Educational Multimedia, Hypermedia & Telecommunications. Julkaisussa L. Cantoni & C. McLoughlin (toim.), June 21 - 26. Switzerland: Lugano, 3591-3596.

Hyvönen, P. & Juujärvi, M. 2004b. Anssi Kelaa hampaankolosta? – tyttöjen ja poikien ideoita leikin ympäristöistä. Esitys Lapset-seminaarin teemaryhmässä 12.3.2004. Lapin yliopisto. Rovaniemi.

Juujärvi, M. & Hyvönen, P. 2005. Minäkin, minäkin teen metsän! – lasten toiveita leikkiympäristöksi. *Kide* 5, 12–13.

Hämäläinen, T. 2006. Kohti hyvinvoivaa ja kilpailukykyistä yhteiskuntaa. Kansallisen ennakkointiverkoston näkemyksiä Suomen tulevaisuudesta. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto, Sitra. Helsinki: Kirjapaino PicaSet.

Hänninen, V. 2000. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampereen yliopisto. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Ihanus, J. 1999. Minäkertomukset. Teoksessa *Kulttuuri ja psykologia*. Juhani Ihanus (toim.), 241–259. Helsinki: Yliopistopaino.

James, A. & James, A. 2008. Key concepts in childhood studies. CA: Thousand Oaks.

Kalliala, M. 1999. Enkeliprinsessa ja itsari liukumäessä. *Leikkikulttuuri ja yhteiskunnan muutos*. Tampere: Gaudeamus.

Kalliala, M. 2007. Onko paras lapsille liian hyvää? *Steinerkasvatus* STK 3.

Karimäki, R. 2003. Lasten leikkejä tutkimassa. Teoksessa *Tutkijat kentällä*. Pekka Laaksonen, Seppo Knuuttila ja Ulla Piela (toim.) Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki: SKS, 341-355.

Karimäki, R. 2004a. Tarinat lasten leikeissä. *Elore* 1. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry. Joensuu http://www.elore.fi/arkisto/1_04/kar104.html. Ladattu 1.6.2010.

Karimäki, R. 2004b. Leikki on lapsen maailma. Artikkeliteoksessa *Leikin pikkujättiläinen*. Liisa Piironen (toim.). WSOY, Helsinki, 256-269.

Karimäki, R. 2005a. Kuvitellut ja todelliset leikkipaikat. Helena Saarikoski (toim.) *Leikkikentiltä. Lastenperinteen tutkimuksia 2000-luvulta*. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Tietolipas 208. Helsinki: SKS.

Karimäki, R. 2005b. Leikkiä leikin vuoksi – kouluikäisten lasten leikkien tarkastelua. – Karppinen, Seija & Ruokonen, Inkeri & Uusikylä, Kari (2005). *Taidon ja taiteen luova voima. Kirjoituksia 9–12 -vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatuksesta*. Helsinki: Finn Lectura.

Karimäki, R. 2006. Koululaiset kertovat leikeillään. *Lapset kertovat...* Liisa Karlsson (toim.) *Stakes. Työpapereita* 9, 57-68. <http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/tyopaperit/Tp9-2006.pdf> . Ladattu 1.6.2010

Karimäki, R. 2012. Leikitäänkö yhdessä? Tyttöjen ja poikien yhteinen ja erillinen leikin maailma. Teoksessa *Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan*. Liisa Karlsson & Reeli Karimäki (toim.), 48-61.

Karlsson, L. 1999. Miten sadut syntyvät Satukeikka-projektissa? Sadun ja leikin lähteillä -seminaarin tuottamaa aineistoa Lasten ja nuorten taidekeskus Annantalo. Liisa Karlsson (toim.) Stakes. 31, 57-59 Helsinki: Stakesin monistamo.

Karlsson, L. 2003. Äitiys lapsen sanoin. Julkaisussa Löytöretki äitiyteen: lapsen oikeuksien päivän seminaari 2002. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto.

Karlsson, L. 2005. Sadutus. Avain osallistavaan toimintakulttuuriin. PS-Kustannus. Opetus 2000 -sarja. 2.p. Keuruu: Otava.

Karlsson, L. 2006. Lapsitiedosta lasten omaan kulttuuriin. Lapset kertovat... Liisa Karlsson (toim.) Stakes. Työpapereita 9, 8-17. Ladattu 30.6.2010.

Karlsson, L. 2008. Ajankohtaista: Lapset kertovat ja toimivat ry. Kehittäjä- ja tutkijaverkoston esittely". Elore. Vol. 15 (1) Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry. http://www.elore.fi/arkisto/1_08/kal1_08.pdf. Ladattu 15.3.2010.

Karlsson, L. 2009. Miten tarttua lasten näkökulmiin tutkimuksessa? Toukokuun kolumni. Valtakunnallinen lapsuudentutkimusverkosto. Jyväskylän yliopisto. <https://www.jyu.fi/edu/laitokset/lanka/lapsuuden-verkosto/kuukauden-kolumni-miten-tarttua-lasten-nakokulmiin-tutkimuksessa> Ladattu 2.2.2012

Karlsson, L. 2010. Lapsinäkökulmainen tutkimus ja aineiston tuottaminen. Teoksessa Missä lapsuutta tehdään? Kirsi-Paoliina Kallio, Aino Ritala-Koskinen & Niina Rutanen (toim.) Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 121-141.

Karlsson, L. 2012. Lapsinäkökulmaisen ja toiminnan poluilla. Teoksessa Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. Liisa Karlsson & Reeli Karimäki (toim.). Suomen kasvatustieteellinen seura. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 17-63.

Karlsson, L. & Karimäki, R. 2012. Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. Suomen kasvatustieteellinen seura. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Karlsson, L. & Stenius, T. 2005. Yhdessä lasten kanssa – seikkailu osallisuuteen. Mannerheimin lastensuojeluliitto.

Karlsson, L. & Riihelä, M. 2006. M. Tervetuloa lasten kuuntelun ja sadutuksen maailmaan – sadutus pähkinänkuoressa. Lapset kertovat... Liisa Karlsson (toim.) Stakes. Työpapereita 9, 19 - 21. www.edu.helsinki.fi/lapsetkertovat/Julkaisut/Stenius_Karlsson_Yhdessalastenkanssa.pdf. Ladattu 1.4.2011

Karpoe, P, & Onley R. L. 1983. The effect of boys' or girls' toys on sex-typed play in preadolescents. 9/4, 507-518.

Karppinen, S., Ruokonen I. & Uusikylä, K. 2008. Leikki muuttaa muotoaan. Nuoret ja taide - Ilolla ja innolla, uhmalla ja uholle - Kirjoituksia murrosikäisten taito- ja taidekasvatuksesta. Helsinki: Finn Lectura.

Kiili, J. 2006. Lasten osallistumisen voimavarat. Tutkimus ipanoiden osallistumisesta. Väitöskirja. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 283. Jyväskylä: University Printing House.

Kiuru, N., Aunola, K., Nurmi, J.-E., Leskinen, E. & Salmela-Aro, K. 2008. Peer group influence and selection in adolescents' school burnout: A longitudinal Study. *Merrill Palmer Quarterly*, 54, 23-55.

Kiviaho, M. 2002. Mielikuvat – vähän viljelty tutkimusalue. *Mielilehti* 1, 4-6.

Klein, A. J. 2003. Introduction: A Global Perspective of Humor Teoksessa *Humor in Children's Lives*. Amelia J. Klein (toim.). A Guidebook for Practitioners. Connecticut: Praeger Publishers, xi

Klein, A. J. 2003. A Course on Children's humor: A Model for Training Practitioners. Teoksessa *Humor in Children's Lives*. A Guidebook for Practitioners. Amelia J. Klein (toim.). Connecticut: Praeger Publishers, 113-126.

Konu, A. 2002. Oppilaiden hyvinvointi. Väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis; 887 Tampere: Tampereen yliopiston paino.

Koski, J. T. 2001. Luova hierre. Näkökulmia yksilöiden, ryhmien ja organisaatioiden luovuuteen. Helsinki: Gummerus.

Kraav, I. & Lahikainen, A.-R. 2000. Perheen turva ja turvattomuus. Teoksessa *Inhimillinen turvallisuus*. P. Niemelä ja Anja-Riitta Lahikainen (toim.). Gaudeamus, 91-119.

Labov, W. 1976. *Language in the Inner City*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Lahelma, E. 2009. Tytöt, pojat ja kysymys koulumenestyksestä Lahelma, Elina (2009). Tytöt, pojat ja kysymys koulumenestyksestä. Teoksessa Hanna Ojala, Tarja Palmu ja Jaana Saarinen (toim.) *Sukupuoli ja toimijuus*. Tampere: Vastapaino, 139-160.

Lahikainen, A. R. 2005. Kontekstualisoitu perhe: miten perheessä tapahtuva sosialisatio muuttuu informaation aikakaudella? Teoksessa *Arvot, moraalit ja yhteiskunta. Sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen* Anna-Maija Pirttilä-Backman, Marja Ahokas, Liisa Myyry ja Susanna Lähteenoja (toim.) Helsinki: Gaudeamus.

Laitinen, K. 2003. Turvallinen hyvinvointi? Teoksessa Satu Ranta-Tyrkkö & Arja Ropo (toim.) *Turvallista hyvinvointia*. Tampere University Press, 21-46.

Lapset kertovat ja toimivat ry. 2008. Helsingin kirjamessuilla lokakuussa sadutettut sadut, jotka kertojat halusivat julkaista. Messusadutus. http://www.edu.helsinki.fi/lapsetkertovat/Lasten_omaa/Sadut/Kirjamessu/Kirjamessusadut_10-2008.pdf. Ladattu 4.6.2010

Lehtimäki, M. 2009. Fiktiivisen kertomuksen analyysi ja tulkinta teoksessa Näkökulmia kertomuksen tutkimukseen. S. Hägg, M. Lehtimäki ja L. Steinby (toim.) Suomalaisen kirjallisuuden seura. Vantaa: Hansaprint direct Oy, 28-49.

Lehtonen, H. 1996. Sosiaalipolitiikka moraalitaloutena. Helsinki: Gaudeamus.

Lehtonen, M. 1996. Ongelmana identiteetti. Identiteetin käsite ja tekstuaalinen identiteetti. Teoksessa Mustat merkit muuttuvat merkityksiksi. Juhani Sipilä & Pirjo Lyytikäinen (toim.). KTSV 49:1. SKS, Helsinki, 88-98.

Lempiäinen, K. 2003. Sosiologian sukupuoli. Tutkimus Helsingin ja Tampereen yliopistojen sosiologian kurssikirjoista 1946–2000. Tampere: Vastapaino, 89-103.

Leontjev, A. N. 1977. Toiminta, tietoisuus ja persoonallisuus. Helsinki: Kansankulttuuri.

Lieblich, A. Tuval-Masiach, R. & Zilber, T. 1998. Narrative Research. Reading, Analysis and Interpretation. Applied Social Method Series. Vol. 47. London: Sage Publications.

Lipponen, L. 1999. Kertomus kulttuurisesti suuntautuneen psykologian ydinmetaforana. Teoksessa Kulttuuri ja psykologia. Juhani Ihanus (toim.) Helsinki: Yliopistopaino 49-74.

Lonkila, M. & Silvonen, J. 2002. Laadullinen tekstianalyysi Atlas ti 4.1 -ohjelmalla. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen opetusmonisteita 63.

Macklem, G. L. 2003. Bullying and teasing. Social power in children's groups. New York: Plenum Publisher.

Mayall, B. 2002. Towards a Sociology for Childhood thinking from children's lives. Buckingham: Open University Press.

McAdams, D. P. 2001. What Do We Know When We Know a Person? Review of General Psychology. The psychology of life stories. Educational Publishing Foundation. 5(2) 100-122.

Myrsky, L. & Helkama, K. 2007. Socio-cognitive conflict, emotions and complexity of thought in real-life morality. Scandinavian Journal of Psychology, 48(3), 247-259.

Mäkelä, K. 1995. Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet Teoksessa Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus, 42-59.

Nummelin, S. 2011. Kulttuurin hyvinvointivaikutukset. Onnea, elämyksiä, terveyttä. Tutkimuskatsauksia 1/2011. Kaupunkitutkimus- ja tietoyksikkö. www.turku.fi/kaupunkitutkimus/julkaisut/tutkimuskatsauksia/1_2011 Ladattu 1.2.2012

Nurmi J. E. & Salmela-Aro, K. 2002. (toim.) Mikä meitä liikuttaa – modernin motivaatiopsykologian perusteet PS-Kustannus.

Nuttin, J. 1984. Motivation, planning and action. Relational theory of behavior dynamics. Lawrence Erlbaum: Leuven University Press.

Ojanen, M. 2002. Elämän mieli ja merkitys. Jyväskylä: Gummerus.

Ojanen, M. 2006. Hyvä, paha ihminen. Hämeenlinna: Karisto.

Ojanen, M. 2007. Positiivinen psykologia. Helsinki: Edita.

Ojanen, M. 2009. Hyvinvoinnin käsikirja. Helsinki: Kirjapaja.

Palonen, K. 2007. Sadutus – ovi luottamukseen ja vuorovaikutukseen. Helsingin psykologiyhdistys ry:n jäsenlehti HEPSY 4, 28-29.

Perttula, J. 2001. Olenko onnellinen? Psykologista tunnustelua suomalaisen aikuisen onnellisuudesta. Jyväskylä: Gummerus.

Perttula, J. 2009. Persoonallisuus ihmiseksi tulemisena. Teoksessa R-L. Metsäpelto & Taru Feldt (toim.), Meitä on moneksi: persoonallisuuden psykologiset perusteet. Jyväskylä: PS-kustannus, 195 – 212.

Polanyi, M. 1958. Personal knowledge. Towards a post-critical philosophy. Chicago: The University of Chicago Press.

Prince, G. 1982. Narratology. The Form and Function of Narrative. Berlin–New York–Amsterdam: Mouton Publishers.

Rainio, A. P. 2012. Vastarinnasta osallisuuteen – toimijaksi juonellisessa leikki-pedagogiikassa. Teoksessa Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. Liisa Karlsson ja Reeli Karimäki (toim.) Suomen kasvatustieteellinen seura. Kasvatusalan tutkimuksia 57. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 79 - 139.

Reeve, J. 2005. Understanding Motivation and Emotion. 4. p. Hoboken, NJ: Wiley.

Riihelä, M. 1996. Mitä teemme lasten kysymyksille? Lasten ja ammattilaisten kohtaamisen merkitysulottuvuuksia lapsi-instituutioissa. Väitöskirja. Stakes. Tutkimuksia 66.

Riihelä, M. 2000. Leikkivät tutkijat. Tutkimus lasten keskinäisistä leikeistä, sosiaalisuudesta ja oivaltavasta oppimisesta. Videokirja. Helsinki: Filminova, Edita.

Riihelä, M. 2002. Children's play is the origin of social activity. European Early Childhood Education Research Journal 10 (1), 39-53.

Riihelä M., Karimäki R., Karlsson L., Kemppainen K. & Rutanen N. 2001. Lapsi oli lapsi niin kauan että äiti ja isä kuolivat - perhe lasten sanoin. Teoksessa *Publiziert im Jahrbuch für finnisch-deutsche Literaturbeziehungen* Nr. 33 2001. *Mitteilungen aus der deutschen Bibliotek*: Helsinki.

Riihelä, M. 2006. Suomalaisten pienten lasten ajatuksia heijastava erittäin laaja aineisto kaipaa tutkijoita!
http://www.edu.helsinki.fi/lapsetkertovat/lapset/Tutkimus/tutkimus_aineisto.htm.
 Ladattu 2.6.2010

Riihelä, M., Karlsson, L. Karimäki R. & Lastikka A.-L. (toim.) 2008. Korvaan päin. *Lapset kertovat -sarja*. Ykkös-Offset: Vaasa.

Rudrum, D. 2006. *Literature and philosophy: a guide to contemporary debates*. Basingstoke, Palgrave Macmillan.

Salmela-Aro. K. & Nurmi J. E. 2001. Teoksessa *Persoonallisuus, terveys ja hyvinvointi*. *Acta psychologica Fennica*. Suomen psykologinen seura. Vammala: Vammalan kirjapaino.

Salmela-Aro, K. 2008. "Motivaatio ja hyvinvointi elämän siirtymissä". *Psykologia* 5, 374-379.

Salmivalli, K. 2005. *Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys*. Opetus 2000. PS-Kustannus.

Satka, M. 2005. Lasten yhteiskunnallinen osallistuminen ja yhteisöllisyyteen kasvaminen *Artikkelisarja Sosiaalinen taitavuushanke 2005*. Opetus- ja kasvat-
 tus- ja koulutusalojen säätiön julkaisuja. Teoksessa *Lapsen kasvuympäristö ja sosiaaliset taidot*. Taimi Tulva. (toim)17-28 Saarijärvi: säätiö Saarijärven Offset Oy.

Salmela-Aro, K., Kiuru, N., Pietikäinen, M. & Jokela, J. 2008. Does school matter? The role of school context for school burnout. *European Psychologist*, 13, 1-13.

Seligman, M. E. P. 2002. *Aito onnellisuus. Positiivisen psykologian keinoin täyteen elämään*. Suom. Markus Lång. Jyväskylä 2008: Gummerus.

Siikala, A.-L. 1984. *Tarina ja tulkinta. Tutkimus kansankertojista*. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki.

Sinkkonen, J. & Kalland, M. 2001. (toim.). *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen*. Vantaa: WSOY.

Steinby, L. 2009. Kertomuksen tiedollinen ulottuvuus. Teoksessa *Näkökulmia kertomuksen tutkimukseen* S. Hägg, M. Lehtimäki ja L. Steinby (toim.) Suomalaisen kirjallisuuden seura. Vantaa: Hansaprint direct Oy, 238-280.

Stuthers, A. 1998. No Laughing! Playing with Humor in the Classroom. Teoksessa Teoksessa Play from Birth to twelve and beyond. Contexts, perspectives and meanings. Introduction. Doris Pronin Fromberg & Doris Bergen, D. (toim.). New York: Garland, 85-109.

Sugarman, L. 2006. Life-Span Development. Frameworks, Accounts and Strategies. 2.p. New York: Sage.

Sulkunen, P. 1998. Johdatus sosiologiaan. Porvoo: WSOY.

Sutton-Smith, B. 1997. The ambiguity of play. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Syrjälä, L, Estola, E., Karlsson, L. & Puroila A.-M. 2010. ”Lapset vaikuttavat kertomalla omasta hyvinvoinnistaan” Suomen Akatemia. Helsinki.
<http://www.aka.fi/fi/A/Tiedeyhteiskunnassa/Tutkimusohjelmat/kaynnissa/SKIDI-KIDS/Hankkeet/Lapset-vaikuttavat-kertomalla-omasta-hyvinvoinnistaan/>
 Ladattu 1.6.2011

Tannen, D. 1979. What’s in a Frame? Teoksessa Freedle, Roy O. (ed.) New Directions in Discourse Processing. Norwood: Ablex.

Tannen, D. 2000. Puhummeko samaa kieltä: nainen ja mies keskusteleivat. Mirja Rutanen (suom.) Helsinki: Otava
 Rudrum, D., (2006). Literature and philosophy: a guide to contemporary debates. Basingstoke, Palgrave Macmillan.

Tannen, D. 2004. Mä sanon vaan. Miten perheessä puhutaan. Helsinki: Otava.

Tiusanen, H. & Karlsson, L. 2011. Sadutus on avain lapsen ajatusmaailmaan 25.05.2011 Etelä-Saimaa. 25.5.2011, sivu 14.

Tolska, T. 2002. Kertova mieli: Jerome Brunerin narratiivikäsitelmä. Helsingin yliopiston Elektroninen aineisto. Sarja Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 178. Helsinki : Helsingin yliopisto.
<http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/kas/kasva/vk/tolska/> Ladattu 2.3.2010

Tuomi J, Sarajärvi A. 2003. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuovila, A. 2003. ”Mä soitan ihan omasta ilosta” Pitkittäinen tutkimus 7-13 -vuotiaiden lasten musiikin harjoittamisesta ja musiikkiopisto-opiskelusta. Sibelius-Akatemia. Väitöskirja.
www.stakes.fi/palvelut/palvelujen_laatu/lapset/Tutkimus/Annu_Tuovila.pdf. Ladattu 6.9.2009.

Tutkiva juttu: Leikin lumo. 2008. Yle Teema. Sarja Oppiminen ja tiede. Ks ja O: Harri Alanne. T: Ainomaija Pennanen.

Uusikylä, K. & Piirto J. 1999. Luovuus, taito löytää, rohkeus toteuttaa. Juva: WSOY.

Uusikylä, K. 2002. Isät meidän. Luovaksi lahjakkuudeksi kasvaminen. Juva: PS-Kustannus.

Uusikylä, K. 2004. Elefantin häntää kutittelemassa. Luovuus lyhyt oppimäärä. Julkaisussa Opetuksen monet menetelmät. Pertti Kansanen & Kari Uusikylä (toim.) Jyväskylä: PS-Kustannus, 59-77.

Uusikylä, K. 2008. Opettaja, kouluyhteisö ja mielenterveys. Hyvillä mielin koulussa. Stakes. Vaasa http://info.stakes.fi/Hyvillamielinkoulussa_Uusikyla.pdf. Ladattu 6.6.2010.

Vygotsky, L. S. 1982/1932. Ajattelu ja kieli. Helsinki: Weilin & Göös.

Williams, J. T. 1996/1995. Nalle Puh ja filosofit. Jukka Saarikivi (suom.) Porvoo: WSOY.

Williams, J. T. 2001. Nalle Puh ja psykologit. Juva:WS Bookwell.

Wright v., G. H. 1963. The Varieties of Goodness. London: Routledge.

Wright v., G. H. 1985. Filosofisia tutkielmia. Helsinki: Kirjayhtymä.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus (1989) Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimus lapsen oikeuksista 1989.

Hyväksytty YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989. Finlex. Valtion sopimuksia.

<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsviite/1991/1991>

Ladattu 3.7.2011

Ylikahri, V. 2010. Vihreä Ulkoasiainministeriön julkaisuja 1/1993. sivistysliitto ry. Onnellisuustalous. Vaasa: Arkmedia

http://www.visili.fi/pdf/Onnellisuustalous_loppuraportti.pdf Ladattu 10.1.2012

Zimbardo, P. 2008. The Lucifer Effect. Understanding How Good People Turn Evil. New York: Random House Trade Paperbacks.

Muuta suositeltavaa kirjallisuutta

Aula, M. K. 2011. Aikaa lapselle – arvoa kasvatukselle. Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2011. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä. Helsinki.
<http://lapsiasia.fi/etusivu>. Ladattu 1.4.2011

Aula, M. K. & Sauli, H. 2011. Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit. Ta-
 voitteenä tietoon perustuva lapsipolitiikan johtaminen. Opetus- ja kulttuuriminis-
 teriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:3.

Csikzentmihalyi, M. 2005. Tutkimuksia onnesta, siitä kun kaikki sujuu. Ritva
 Hellsten (suom.) Helsinki: Rasala Kustannus.

Dunn, J. 2004. Children's friendships. The Beginning of Intimacy. Jerome S.
 Bruner (alkusanat). Malden, MA: Blackwell Pub.

Eskonen, I. 2001. Miten lapset kertovat läheisiin suhteisiin liittyvästä väkivallas-
 ta. Janus 9 (1), 22-39.

Eskonen, I. 2005. Perheväkivalta lasten kertomana. Miten ja mitä lapset kerto-
 vat terapeutisissa ryhmissä perheväkivallasta? Tampereen yliopiston julkaisuja
 1107. Tampereen yliopistopaino: Tampere.

Juujärvi, M. 2004. Leikin tarinoiden rakentuminen yhteisöllisessä ja luovassa
 prosessissa. Esitys teemaryhmässä Taito- ja taidekasvatus. Yhtenäistyvät vai
 erilaistuvat oppimisen ja koulutuksen polut. Kasvatustieteen päivät. 25.-
 26.11.2004. Joensuu.

Kangas, M. 2010. Kohti tulevaisuuden oppimisympäristöjä – luovuus, leikillisyy-
 s ja teknologia opiskelun innoittajana. Ilmestyy teoksessa Lasten elämä, oppimi-
 nen ja hyvinvointi muuttuvissa ympäristöissä. K. Kumpulainen & E-L. Kronqvist
 (toim.).

Kangas, M., Kultima, A. & Ruokamo, H. 2011. Children's Creative Collaboration
 – A View of Narrativity. In D. Faulkner & E. Coates (toim.). Exploring Children's
 Creative Narratives, 63-85. London: Routledge.

Klein, D. & Kuiper, N.A. 2006. Humor styles, peer relationships, and bullying in
 middle childhood. Humor – International Journal of Humor Research. Vol. 19/4,
 383-404.

Lahikainen, A. 1995. Lasten turvattomuus Suomessa ja Virossa : 5-12 -
 vuotiaiden lasten huolten ja pelkojen vertaileva tutkimus. Kuopion yliopiston jul-
 kaisuja. Kuopio: Kuopion yliopistopaino.

Mattila, K.-P. 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Jyväskylä: PS-Kustannus.

McGhee, P.E. & Chapman A.J. (toim.) 1980. Children's humour. Chichester : Wiley.

McGhee P.E. (toim.) 1989. Humor and children's development : a guide to practical. Sarjassa Journal of children in contemporary society. New York: Haworth.

Salmela-Aro, K. & Nurmi, J.-E. 1996. Uncertainty and confidence in interpersonal projects - Consequences for social life and well-being. Journal of Social and Personal Relationships, 13, 109-122.

Stern, D. 1992. Maailma lapsen silmin : mitä lapsi näkee, kokee ja tuntee. Eeva-Liisa Jaakkola (suom.) Jari Sinkkonen (esipuhe). Porvoo: WSOY.

Sutton-Smith, B. 1997. The ambiguity of play. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Turtiainen J. 2003. Poikien leikit teoksessa Lapsen arki on leikkiä II. M Kahri. Kauhava: Kauhavan kirjapaino, 45-49.

Vahtera, S., Baranova, N, Ervamaa, A., Tirri, M. & Ylikoski, B. 2007. "Pidän olemisesta ihmisten seurassa" – Lukiolaisten ajatuksia Jokelan tragedian jälkeen. Teoksessa Jokela-ilmiö. Tommi Hoikkala & Leena Suurpää (toim). Siker-mä nuorisotutkijoiden näkökulmia. Nuoristotutkimusseura. Verkkojulkaisu 17. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/jokela.pdf>. Ladattu 5.6.2011

Liitteet

Liite 1

Taulukko 2 Teemat ja ulottuvuudet haluta ja tahtoa -sanojen analyysillä

Ote sadusta	Tutkijan tulkitsema TEEMA	BELONGING Kuuluminen	BEING-DOING Oleminen Tekeminen	LOVING Rakkaus	HAVING Omistaminen	onnell- alkuinen sana mainittu koko sadun kokonaisuudessa ainakin kerran
<i>Haluatko</i> sinä soittaa viulua ? Kysyi hiiri. Kyllä, vastasi Pikku-Poro. Minä voin opettaa sinua soittamaan, sanoi hiiri. He menivät yhdessä porotallin taakse-- Lopuksi Pikku-Poro länttasi sorkkansa viulun päälle , niin että viulu meni ruttuun. fi_fi_y_19960328_1_837_3_an_0_1_s_0908_tyttö (9 v. 8 kk)	Vapaus sisäisesti motivoituun toimintaan, vapaus alkaa tai lopettaa. Toisaalta ei liialliseksi koettuja vaatimuksia. Pienen kokoinen kysyy pienen poron haluamista,; pienet keskenään oma-ehtoisessa toiminnassa: being-doing		X			
"Me haluaisimme asustaa onnellisesti, että meillä olisi hyvä talo ja lapset olisivat koulussa ja meillä olisi työpaikka ja riittävästi rahaa ." FI_FI_Y_19970404_1_205_3_NP_0_0_S_0700_tyttö (7 v.)	Hyvään asumiseen, koulutukseen, työhön, riittävään toimeentuloon:being-doing "Me" perheenä yhdessä haluamme yhteisiä asioita: loving:		X	X		X
"Olipa kerran pieni aurinko. Se <i>halusi kaverin</i> " fi_fi_y_19970000_1_205_3_f_0_0_s_0700_tyttö (7 v.)	ystävyyteen			X		X
Kimmo, ei halua tehdä läksyjä fi_fi_y_19970000_1_205_3_pm_0_0_s_0705_tyttö (7 v. 5 kk)	ei liialliseksi koettuja vaatimuksia:being-doing		X			X
Sama Kimmo ei halua joutua tytön viereen istumaan. fi_fi_y_19970000_1_205_3_pm_0_0_s_0705_tyttö (7 v. 5 kk)	vert.ryhmään liittymiseen ja kuulumiseen:belonging	X				X
--se pallo hukkui jonnekin. Ja ne etsivät sitä.-- potkas sitä, kun se <i>halus</i> ottaa sen pallon --Sitten ne huomasi, että ne pallot olivat siellä. fi_fi_y_19960329_1_837_2_pp_5_1_s_0700_tyttö (7 v.)	kadonneen lelun löytämiseen yhdessä leikki yhdessä		X		X	
Minäkin <i>haluan</i> mennä ulos pelamaan , parahti Vallu. Mutta, vaikka Vallu parahti kovaa, niin ei melkein kukaan sitä kuullut , paitsi pieni kananpoika, joka ei päässyt peleihin mukaan, koska oli loukannut toisen takatassunsa. fi_fi_y_19960322_1_895_2_ia_0_1_s_1000_tyttö (10 v.)	vertaisten ryhmään liittymiseen ja kuulumiseen; leikkiin, terveyteen ystävyyteen: on olemassa yksi pieni, joka kuulee, vaikka muut eivät	X	X	X		

Ote sadusta	Tutkijan tulkitsema teema	BELONGING Kuuluminen	BEING-DOING Oleminen Tekeminen /toimiminen	LOVING Rakkaus	HAVING Omistaminen	ONNELL- alkuinen sana mainittu koko sadun kokonaisuudessa ainakin kerran
Sitten yksi sanoi: Ala tulla, minulla on kiire. Elähän nyt hoppuile, <i>haluan</i> minäkin sentään syödä. Elä syö itseäsi täyteen. Jos minä en saa syödä itseäni täyteen, niin sinä et syö mitään. No, syö sitten niin paljon kuin huvittaa, minä ainakin lähden metsälle FI_FI_Y_19961106_1_205_3_PN_1_1_S_0703_tyttö	ruoka, vapaus ja valtaa, omaehtoiseen, toimintaan, mutta huom: antisankareiden roolit ja antiloving-riitelyä, toisaalta ilmeisesti koetaan yhteisyyttä: loving, preferensseistä ja tekemisen vapaudesta keskustellaan: "minä ainakin" sanotaan ja valitaan toisin kuin toinen	X	X	X	X	
Hän olisi <i>halunnut</i> kovasti ystävän, söpön pienen, soman. Hän olisi mielellään ottanut monta ystävää -otsikko: ystävyyden ilo FI_FI_Y_19970206_1_205_3_PN_0_0_S_0700_tyttö	ystävyyys Monta ystävää: Belonging Yksi ystävä: Loving Ottaa ystävä: Being-Doing	X	X	X		X
Sen jälkeen huomasivat he, että siilikin <i>haluaa</i> tulla mukaan. He leikkivät ja leikkivät, kunnes heille tuli nälkä54 FI_FI_Y_19961029_1_205_3_PN_1_1_S_0703_tyttö	preferenssi, haluamisen valinta havaitaan - toisenkin haluamiset huomioon	X	X			
--ja mato huusi: Onko sinulla mitään mitä voisi syödä? Pöllövaari sanoi: Onhan minulla. Pöllövaari huusi: Mitä <i>tahtoisit?</i> Mato huusi: Kurkkua! Pöllövaari sanoi: Odotappas niin käyn hakemassa. Tässä—(vaari kysyy, mitä tahtoisit) — fi_fi_y_19960108_1_272_1_eb_1_2_s_0710_tyttö	ruoka huolenpidon kohteena mielipidettä kysytään ja kuunnellaan		X	X	X	
Ja sitten Joni sanoi et mä <i>haluun</i> takas ihmiseksi, niin sit Joni muuttu Hannu Hanheks. Sit ku se sano Simsalabimbumba ja muuttu ihmiseksi. Loppu Fi_fi_x_20001018_1_091_1_mi_0_0_s_0900_poika (9 v.)	halu olla omana itsenä, ihmisenä	X	X			
Muumipeikko <i>halusi</i> muuttua kalaksi. Hän meni noidan luo ja hän kysyi, voitko muuttaa minut kalaksi vain kahdeksi päiväksi. Niinpä noita teki ainetta Muumipeikolle. — mutta silloin noita oli unohtanut laittaa aineeseen yhden ainesosan. Mutta kahtena päivänä hänelle tuli kalan kädet ja hän alkoi muuttumaan kalaksi, mutta silloin tuli Aku Ankka ja Mikki Hiiri ja he antoivat sille juomavettä. Siin oli ainetta siihen, että hän muuttuisi uudestaan muumipeikoksi. Muumimaailmassa oltiin huolestunut Muumipeikosta. Muumipeikko tuli ja sille pidettiin juhlat. Kaikki oli iloisia. Loppu. Fi_fi_x_20001109_1_091_1_mt_0_0_s_0900_poika (9 v.)	Päähenkilön halu (lapsen) seikkailuun, kuuluminen omaan kotoiseen ryhmään, Muumimaailmaan. Lopun iloisuuteen liittyyneen mahdollisuus olla omana itsenään ja kotona: turvallisuus, samalla toisaalta elämys, iloisuus	X	X	X		

Ote sadusta	Tutkijan tulkitsema TEEMA	BELONGING Kuuluminen	BEING-DOING Oleminen Tekeminen	LOVING Rakkaus	HAVING Omistaminen	onnell- alkuinen sana mainit- tu koko sa- dun kokoi- naisuudes- sa ainakin kerran
Leijona, jollon ihmisen pää ja norsun jalat ja kirahvin jalat. Olipa kerran leijona jolloli ihmisen pää ja norsun jalat ja kirahvin jalat ja kaikki ihmiset pelkäsi sitä. Se <i>halusi</i> että siit tulee ihminen että kukaan ei pelkäisi sitä. Ja sit se sano Hunkalihinkalipoks ja siitä tuli ihminen. Loppu. Fi_fi_x_20001109_1_091_1_mt_0_0_s_0900_poika (9 v.)	Oudosta ja pelottavasta oliosta ihmiseksi. Oman taikakeinon kautta hyväksytyksi.	X	X			
Ja hänen kaverinsa ei ikinä halunnut mennä sisälle, vaan halusi aina olla ulkona, että saisi punaiset posket. He olivat noin 3-4 tuntia ulkona pelaamassa jalkapalloa tai keinumassa tai he lensivät ympäriinsä. — Niin he elivät onnellisina elämänsä loppuun asti. Fi_fi_x_20011026_1_091_2_00_0_0_s_0900_poika (12 v.)	Ulkoleikki yhdessä parhaan ystävän kanssa on, mitä päähenkilö, Ritariperhonen, haluaa. Sisälle meno muussa aineistossa usein lopettaa leikin, mutta Ritariperhosen paras kaveri ei ikinä halunnut mennä sisälle. Tämäkin tuo osaltaan monen ulottuvuuden hyvinvointia tässä sadussa.		X	X		X
Taikapullo. Prinssi oli monta kertaa yrittänyt saada prinsessan vaimokseen, mutta prinsessa oli antanut aina rukkaset. Kerran prinssi oli kävelimässä Prinseassa oli kaunis, mutta hän oli antanut jokaiselle kosijalle rukkaset. Eräässä maassa asui prinssi, joka <i>halusi</i> prinsessan torilla. Torilla hän kuuli, että oli taikapullo, jonka avulla sai mitä halusi. Fi_fi_x_20011026_1_091_2_00_0_0_s_1000_poika (10 v.)	Perinteisen ihmestadun tapaan prinssi tappaa lohikäärmeen, prinssille prinsessa, hurraava väkijoukko ja "prinssi ja prinsessa elivät elämänsä loppuun asti kuten kaikki sadut päättyvätkin", rohkea toiminta Having ulottuvuuden taikapullo on välineenä saada kaunis ja suosittu, vaikeasti saavutettava prinsessa omaksi (loving ja having)			X	X	

Ote sadusta	Tutkijan tulkitsema TEEMA	BELONGING Kuuluminen	BEING-DOING Oleminen Tekeminen	LOVING Rakkaus	HAVING Omistaminen	onnell- alkuinen sana mainit- tu koko sadun kokonaisuudes- sa ainakin kerran
Lasse oli kuusi vuotta. Sitten Lasse halusi nähdä maailmaa, ja sanoi vanhemmilleen, että minä <i>haluisin</i> lähteä retkelle. Sitten Lasse lähti junalla Israeliin. Fi_fi_x_20011027_1_091_2_00_0_0_s_0900_poika (9 v.)			X			

Liite 2

Liite 2 Esimerkkejä onnellisuuden teemoista

Satujen teemat ja tulkinta sekä tulkinnan perustelu on esitetty ao. taulukossa siten, että saduista on tulkittu tapahtumia, jotka ovat aluksi myöhemmin toteutuvan esteinä. Hyvinvointia estävä teksti ja teema on esitetty suuremmalla kirjasinkoolla. Hyvinvointia kuvaava teema ja teksti on esitetty *kursiivilla*. Suorat kommentit ja upotetut arviot (ks. s. 42 - 44) on esitetty korostettuina.

Ote sadusta	Ulottuvuus ja teemat
fi fi_y_19960123_1_272_1_eb_1_3_s_	
Vaaleanpunainen norsu	
<p>Olipa kerran norsu, nimeltään Juuso.</p> <p>Hän oli hyvin erilainen kuin muut norsut, koska hän oli vaaleanpunainen.</p> <p><i>Eräänä päivänä hän lähti ulos katselemaan maailmaa. Hän otti evästä mukaansa, ja sitte hän lähti. Kun hän oli kulkenut jo vähä matkaa, hän tuli joelle. Hän päätti juoda siitä vähän vettä, koska häntä janotti aivan hirveästi. Hän säikähti kovin kun näki oman kuvansa. Hän luuli, että jokin toinen norsu on seurannu häntä koko ajan. Mutta sitte hän huomasi, että hän on saman värine kuin hän. Hän lähti juoksemaan lujaa, mutta sitte hän pysähtyi yhtäkkiä, ja hän huomasi, että sehän on mun oma kuvani. Hän ei enää pelänny omaa itseään, ja joi. Ja sitte kun hän oli juonu hän jatkoi matkaa. Sitte hän näki leijonan. Hän säikähti häntä kovin, mutta niin leijonakin säikähti häntä, koska hän oli vaaleanpunainen. Norsu päätti lähteä takaisin omaan kotiinsa. Kaikki norsut huusivat yhteen ääneen: Juusooo! Juuso vain sanoi: Mitä? Kaikki huusivat yhteen ääneen: Sinä palasit takaisin. Ja kaikki elivät onnellisina elämän loppuun saakka. Sen pituinen se.</i></p>	<p>BELONGING: norsu palaa lopuksi norsujen luo ja alusakin ehkä haluaisi kuulua samanlaisena joukkoon. Ilmeisesti erilaisuus estää Juuson hyvinvointia. Hän jopa itse säikähtää omaa kuvaansa ja pelkää omaa itseään.</p> <p>BEING-DOING -hyvinvointia syntyy, kun Juuso voittaa pelon (Turvallisuus-teema mukaan). Juuso saavuttaa hyvinvointia seikkailun aikana toimimalla ja havainnoimalla sekä ajattelemalla ja vertailemalla</p>
fi_y_19960124_1_272_1_i_1_6_s_0 710_tyttö Nassu ja Possu	
<p>Olipa kerran Nassu ja Possu. Ne olivat hyvät kaverit. <i>Aina ne leikkivät yhdessä, paitsi joskus kun toinen oli pois. Eräänä päivänä he lähtivät ulos, näkivät oravan ja huusivat: hei orava. Orava kääntyi katsomaan ketä siellä oli. Orava huusi hei. Ja Nassu ja Possu lähtivät kotiin. He elivät onnellisesti elämänsä loppuun asti.</i> Sen pituinen se.</p>	<p>LOVING: Kaikki yhdessä leikkimässä, teemoina ystävyttä, missä "aina" jatkuvuutta ja HAVING-turvallisuutta. Nassu ja possu palaavat yhdessä kahdestaan kotiin, vaikka kohtasivatkin välillä kolmannen.</p> <p>DOING: teemana leikki, ulos lähtö</p> <p>BELONGING: kohdataan orava, joka vastaa kutsuun "hei!".</p>
47	

fi-fi_y_19960925_1_272_1_z_1_13_s_0702_tyttö Koirasatu	
Olipa kerran pieni koira. Hän oli pieni pentu. <i>Hän päästettiin vapaaksi ulos.</i> Hän lähti salaa karkuun. Hän löysi metsästä ruokaa. Hän kasvoi ja kasvoi metsässä. Vihdoin kun hän oli aikuinen hän palasi kotia. Miehet ilahtuivat kovin, kun koira tuli takaisin. Miehet antoivat koiralle ruokaa ja juomaa. <i>Ja he elivät elämänsä onnellisena loppuun saakka, sen pituinen se.</i>	<p>LOVING JA BELONGING: Koiran miesten luo palaaminen aiheuttaa ilahtumista, koiralle annetaan ruokaa, vaikka oli oppinut jo itsekin hankkimaan ruokaa.</p> <p>BEING-DOING: ulos vapauteen, aikuiseksi kasvamista (being)</p> <p>Pienuus on tärkeää (being) , se on toistettu. Kasvaminen on tärkeää (being), sekin on toistettu. Silti jo pienellä karkaaminen samoin kuin itsenäisesti selviäminen ja kasvaminen metsässä on pienelle vapaaehtoinen, itse valittu teko (doing). Being-doing –ulottuvuudessa tulkitavissa autonomia-Kompetenssia-vrt. s. 54 – 55)) ja ilmeisesti osa hyvinvointia, joka liittyy onnellisesti kotiin palaamiseen.</p> <p>HAVING-turvallisuutta: selviytyy löytämällä ruokaa, kotiin palaamisen iloa</p>
fi-fi_y_19970000_1_205_3_f_0_0_s_0700_tyttö Pieni aurinko	
<p>Olipa kerran pieni aurinko. Se halusi kaverin, mutta aina kun se soitti jollekin kaverilleen, niin joka kerta he sanoivat, että minun pitää mennä kauppaan tai jotkut sanoivat, että minun pitää leipoa tai jotakin muuta sellaista, että he eivät voineet olla pienen auringon kanssa. <i>Eräänä päivänä hän soitti tulelle ja tuli vastasi, että minä voin olla sinun kanssasi. Tuli meni auringon luo ja heistä tuli hyvät ystävät.</i></p> <p>OTSIKKO Tuli-runo Kun tulitikkuaskia raapaisee, niin liekki leimahtaa. Siihen syttyy tuli, joka pysyy ainiaan .<i>Tuli lähti metsään</i> Kun tuli lähti metsään, hän sytytti metsän palamaan. Hän huomasi, että vastaan tuli vettä. Hän juoksi pakoon, syvälle tulivuoren rakoon. Sieltä pursusi laavaa, tulen serkkuja ja osa maailmaa. <i>Hän hyppäsi mukaan ystäviensä ja eli elämänsä onnellisena.</i></p>	<p>SANAVALINTA ja päähenkilön hahmon valinta-Aurinko kuulostaa tulkintani mukaan valoisalta ja myönteiseltä hahmolta</p> <p>Valoisa aurinko saa tulen ystäväksi, jotenkin olemukseltaan samanlaisen. Vesi on tuli-ystävälle (vrt. edellinen sadun osa) vastakkainen olomuodoltaan, erilainen, "toinen". Tulivuoren rakoon (SANAVALINTA) pääseminen kuulostaa/näyttää omaan turvaan, omaan ympäristöön ja kotiin palaamiselta, mikä on yleinen teema koko tutkimuksen aineistossa. Serkut esiintyy hyvinvoinnin yhteydessä muuallakin aineistossa. (LOVING-HAVING). Ystävien mukaan tämä tuli oikein "hyppäsi mukaan", mihin on liitetty SUORA KOMMENTTI onnellisuudesta ja jatkuvuudesta koko elämän ajaksi.</p>
fi-fi_y_19970404_1_205_3_np_0_0_0 Pienenpieni koiranpentu	
<p>Olipa kerran pienen pieni koiranpentu. Sen nimi oli Tuho. Se oli saanut siitä nimensä, koska se tekee aina tuhoja, kun joku ihminen ei ole kotona. Eräänä päivänä, kun tuhon isäntä lähti kauppaan ja sanoi Tuholle, että älä tee nyt tuhoja tai et saa puruluuta. Mutta kun isäntä tuli takaisin, joka paikka oli hyrskynmyrskyn. Vessapaperit silputtuna, astiat säpäleinä ja kirjat revittyinä. Joka kerta sattui sama homma, mutta eräänä päivänä, kun isäntä sanoi taas sen saman asian, että jos teet tuhoja et saa puruluuta. Sitten kun hän tuli kotiin oli tapahtunut aivan epätavallista: pöytäliina oli pöydällä, matot suorassa ja kirjat hyllyissä, paitsi pienen pieni pissi oli lattialla. Isäntä ajatteli, että pienen pieni koiranpentu ei ollut tehnyt muuta kuin pienen pienen pissin. Isäntä oli ylpeä koirastaan ja mietti, että kyllä tästä hyvä metsästyskoira tulee. Seuraavana syksynä he lähtivät</p>	<p>Isäntä on ylpeä koirastaan eli "pienen pienestä" päähenkilöstä (UPOTETTU ARVIOINTI). On hyvinvointia olla sellainen, josta isäntä on ylpeä. Koira saa olla oma itsensä (BEING-LOVING) jossa vähän helpotetaan ulottuvuuden BEING-DOING vaatimuksista ja hyvinvoinnin, hyväksytyksi tulemisen ankarista ehdoista.</p>

<p>metsälle ja pienen pieni koiranpentu oli jo kasvanut suureksi. Se pääsi ensi kertaa metsästäämään. Se oli iloinen. Sitten he saivat kaksi sorsaa ja yhden teeren. He menivät kotiin ja isäntä paistoi sorsat ja teeren. Sitten isännän äiti osti hänelle kuusi pientä koiranpentutuholaista ja isäntä oli kauhuissaan ja sanoi: Voi ei!!!!!! Ja he elivät elämänsä onnellisina loppuun saakka.</p>	
<p>fi_y_19960124_1_272_1_i_1_6_s_0710_tyttö Nassu ja possu</p>	
<p>Olipa kerran Nassu ja Possu. Ne olivat hyvät kaverit. Aina ne leikkivät yhdessä, paitsi joskus kun toinen oli pois. Eräänä päivänä he lähtivät ulos, näkivät oravan ja huusivat: hei orava. Orava kääntyi katsomaan ketä siellä oli. Orava huusi hei. Ja Nassu ja Possu lähtivät kotiin. He elivät onnellisesti elämänsä loppuun asti. Sen pituinen se.</p>	<p>SUORA KOMMENTTI hyvinvoina suoralla kommentilla, että kysymys on hyvän ystävyuden hyvinvoinnista. Ulos lähteminen merkitsee tulkintani mukaan hyvinvointia, joka liittyy onnelliseen kotiin palaamiseen, kuten aineiston sisäinen vertailu osoittaa eli muussakin aineistossa on vastaavaa. Hyvät ystävykset kohtaavat ohimennen kolmannen, mikä ilmeisesti myös tuottaa hyvää vointia ystävyksille. Yhdessä leikkiminen ja yhdessä kotiin lähteminen on MUUHUN AINEISTOON VERRATEN hyvinvoinnin teema.</p>
<p>i_fi_y_19970000_1_205_3_f_0_0_s_0700_tyttö Pieni aurinko</p>	
<p>Olipa kerran pieni aurinko. Se halusi kaverin, mutta aina kun se soitti jollekin kaverilleen, niin joka kerta he sanoivat, että minun pitää mennä kauppaan tai jotkut sanoivat, että minun pitää leipoa tai jotakin muuta sellaista, että he eivät voineet olla pienen auringon kanssa. Eräänä päivänä hän soitti tulle ja tuli vastasi, että minä voin olla sinun kanssasi. Tuli meni auringon luo ja heistä tuli hyvät ystävät. OTSIKKO Tuli-runo Kun tulitikkuaaskia raapaisee, niin liekki leimahtaa. Siihen syttyy tuli, joka pysyy ainaaan. Tuli lähti metsään Kun tuli lähti metsään, hän sytytti metsän palamaan. Hän huomasi, että vastaan tuli vettä. Hän juoksi pakoon, syvälle tulivuoren rakoon. Sieltä pursusi laavaa, tulen serkkuja ja osa maailmaa. Hän hyppäsi mukaan ystäviensä ja eli elämänsä onnellisena.</p>	<p>LOVING; HAVING JA BEING-DOING: Kertojan sanavalinta ja päähenkilön hahmon valinta paljastaa hyvinvointiasenteita: Aurinko kuulostaa tulkintani mukaan valoisa ja myönteiseltä hahmolta. Valoisa aurinko saa tulen ystäväksi, jotenkin olemukseltaan samanlaisen. Vesi on tuli-ystävälle (vrt. edellinen sadun osa) vastakainen olomuodoltaan, erilainen, "toinen". Tulivuoren rakoon (SANAVALINTA) pääseminen kuulostaa/näyttää omaan turvaan, omaan ympäristöön ja kotiin palaamiselta, mikä on yleinen teema koko tutkimuksen aineistossa. Serkut esiintyy hyvinvoinnin yhteydessä muuallakin aineistossa. (LOVING-HAVING). Ystävien mukaan tämä tuli oikein "hyppäsi mukaan", mihin on liitetty SUORA KOMMENTTI onnellisuudesta ja jatkuvuudesta koko elämän ajaksi.</p>
<p>fi_fi_x_19960329_1_837_4_ik_8_1_s_0700_poika</p>	
<p>Kun se Pikku Rölli oli taas saanut sen oven auki, se lähti pakoon. Se Suuri Rölli ei tällä kertaa herännytkään. Sitten se lähti juokseen onnellisena kotiin päin. Kun se oli päässyt kotiin se meni äkkiä nukkuun omallensa peiton alle.</p>	<p>Pieni (Rölli) pääsee onnekkaisesti takaisin kotiin (Having-turvallisuutta). Pieni pääsee turvaan pienen oman toiminnan johdosta ja sen onnekkahan sattumuksen vuoksi, ettei suuri ja pelottava herännytkään ajamaan pakoon. Sadun alussa pieni oli omavalintaisesti lähtenyt – ja oli uskaltanut lähteä – suuren ja pelottavan (Röllin) alueelle. (Being ja doing –hyvinvointia).</p>
<p>fi_fi_x_19960307_1_837_1_la_0_6_s_0702_poika</p>	
<p>Tyttö haki puusta banaaneja ja hän näki ison jättiläistoukan. Jättiläistoukka söi hänet. Sitten äiti meni katsomaan missä tyttö viipyi niin kauan. Sitten hänkin näki banaanitoukan ja se söi hänetkin. Sitten</p>	<p>Lapsi eli pieni päähenkilö, kertojan omaa sukupuolta, kohtaa ison ja voittaa tämän pelastaen samalla koko perheen, joka oli ensin yrittänyt selviytyä isosta. HAVING-turvallisuus tulee esiin. BEING-DOING –toimintaa. Koko perheen onnellisuus mainittu elämän loppuun asti jatkuvana. Ei upotettuja</p>

<p>isä meni katsomaan missä tyttö ja hänen äitinsä viipyivät. Sitten hänkin näki, tiäkkö minkä. Banaanitoukan ja banaanitoukka söi hänet. Sitten meni koira katsomaan, missä kaikki muut viipyivät. Sitten hänkin näki banaanitoukan. Koira otti kiven käteensä ja löi kivellä banaanitoukkaa ja banaanitoukka oksensi kaikki muut ulos. Sitten he elivät onnellisesti elämänsä loppuun saakka.</p>	<p>arviointeja, vain kaikkitietävän kertojan havaintoja.</p>
---	--

Liite 3 Omat tulkintani ja vertailevat tulkinnat, esimerkkejä

SATU12.

Fi-fi_x_20011026_1_091_2_00_0_0_s_0900_poika

OTSIKKO: HYVÄT YSTÄVÄT

Olipa kerran perhonen. Se oli *todella, todella värikäs*, se oli Ritariperhonen.

Sen koulussa oli tosi kivaa ja se piti todella paljon matematiikasta, saksasta ja käsitöistä. Se piti matematiikasta siksi, kun se oli siinä luokan *paras*. Se piti saksasta, kun se oli ulkomaan kieli ja siinä oppii muita sanoja. Ja *käsityöt oli sen mielestä kivaa*, kun *se sai tehdä* perhosia ja kaikkea muuta *mitä huvittaa*. Se *piti koulusta* myös, kun *sieltä sai hyvää* ruokaa ja *siel on hyviä* kavereita. Kun Ritariperhonen tulee kotiin, ekaks se tekee läksyt, sitten hän saa katsoa telkkaria tai olla ulkona tai jotakin muuta. Sen mielestä läksyt olivat *aina kivoja*, koska *se piti niistä todella paljon*. Hänellä oli *ihan lähellä*, noin sata metriä, uimaranta ja monta kaveria *tosi lähellä* häntä. Hän *piti todella todella paljon* jalkapallosta, pikalennosta ja keinumisesta. Hänen kaverinsa oli *todella hyvä* pelaamaan jalkapalloa. Hänen pallonsa oli musta-sini-valkoinen. Hänen mielestä pallo oli kaikkein paras pallo, se ei ollut kova, se oli just hyvä. Ja hänen kaverinsa *ei ikinä halunnu mennä* sisälle, vaan halusi aina olla ulkona, että saisi punaiset posket. He olivat noin 3-4 tuntia ulkona pelaamassa jalkapalloa tai keinumassa tai he lensivät ympäriinsä. Hänen kaverinsa oli muuten Aleks ja hän itse oli Juho. Juhon kaveri Aleks oli hänen mielestään *kaikkein paras kaveri koko maailmassa*. Juho *leikki koko päivät* koulussa ja kotona Aleksin kanssa. Aleksin mielestä oli Juho yks hänen parhaimmista kavereistaan, yks viidestä. Juho *piti todella paljon* uimisesta, hän oli *luokan nopein* uija. Hänen äitinsä oli *todella hyvä* koulussa, niin kuin Juho itsekin on. Juhon koulussa oli aina tiistaisin ekasta kolmanteen tuntiin uimista. Hän ui *eniten aina* Aleksin kanssa ja tietysti muitten lasten. Juhon ja Aleksin mielestä oli *todella kivaa*, että he olivat *niin hyviä* kavereita. Aleksin ja Juhon *vanhemmat pitivät* myös, että olivat koko pitkät päivät ulkona ja leikkivät myös. Juhon ja Aleksin *vanhemmat ovat todella hyviä* kavereita, niin kuin Juho ja Aleksikin. Juhon *lempiruoka* oli hyönteisen rintaa. Nam nam. Aleksin mielestä oli taas koppakuoriaisen kuori *kaikkein rapeinta ja todella hyvää*. Aleks kävi joskus kesäisin syömässä Juhon luona ja Juho taas Aleksin luona. Juhon *mielestä se oli tosi kivaa ja Aleksin mielestä myös*. Ja Juhon ja Aleksin *vanhempien mielestä se oli tosi hauskaa ja he pitivät siitä* myös. Juho ja Aleks eiivät tarvinneet mitään lupaa, että he voivat mennä rantaan polskimaan tai uimaan. Se oli heidän *mielestään kivaa ja* ranta oli hiekkaranta ja *tosi pehmeä*. Juhon *yksi kaikkein kivimmistä lajeista* oli ulkona piirtäminen. He tekivät sellasta piirtämistä, että *kumpi oli nopeempi ja kumpi oli hienompi*. Juholla ja Aleksilla *ei ollut ikinä mitään riitaa*, koska he olivat *niin hyviä* kavereita. *Niin he elivät onnellisina elämänsä loppuun asti*.

BEING-BELONGING-DOING-HAVING-LOVING Sadussa näyttää olevan kaikki hyvinvoinnin ulottuvuudet moneen kertaan peräkkäin, lomittain, päällekkäin, monitasoisesti ilman ristiriitoja, ihanteellisesti.

LOVING-ulottuvuudessa kerrotaan mm. ystävydestä. Ystävydestä kerrotaan kahdenkeskisenä ja ryhmän ystävytenä. Riitaa ei ole, on mukavaa kilpailua ja osaamista. Kaverusten vanhemmatkin kerrotaan mukaan sadun monitasoiseen hyvinvointiin. Vanhempienkin tyytyväisyys mainitaan: nämä pitivät siitä, että päähenkilö ja kaveri olivat niin paljon ulkona ja siitä, että nämä kävivät toistensa luona syömässä.

DOING-ulottuvuudessa kerrotaan siitä, että taidossa ollaan se paras, tässä päähenkilö on uimisessa nopein. Piirtäminen ulkona näyttää olevan elämys, samoin leikki sekä koulussa että kotona. Ulkona leikitään "päivät pitkät" ja luonnon leikkipaikka, hiekkaranta "on tosi pehmeä". Läksytkin kerrotaan kivoiksi.

HAVING-ulottuvuuden hyvinvointia on paras pallo, joka "ei ollut kova, se oli just hyvä". Lempiruoka mainitaan.

TULKINTA I

OTSIKON VALINTA painottaa ystävyyttä, mikä kuuluu LOVING-hyvinvointiin (Allardt).

KIELIKUVA, SANAVALINTA Päähenkilön valinta ja siihen liitetty sanavalinta auttaa arvostusten ja painotusten tulkinnassa:

Lajiksi pojan kertomuksessa kerrotaan ritarilliselta ja sankarilliselta kuulostava *ritariperhonen* (ks. Apo 1995,73) (being)

UPOTETTUJA ARVIOINTEJA: "se sai tehdä perhosia", "sen mielestä kivaa", "piti niistä todella paljon", oli "todella hyvä pelaamaan", "halusi aina olla ulkona" ja "sen mielestä läksyt olivat aina kivoja" (BEING-DOING)

RAKENTEELLINEN PAINOTUS: Jalkapallon ominaisuudet kerrotaan erikseen yksityiskohtaisesti: "musta-sini-valkoinen", "paras pallo", "se ei ollut kova, se oli just hyvä" (HAVING)

SANAVALINTA: "Nam, nam" (HAVING)

ARVOTTAVAT ILMAISUT (Arvottavat attribuutit)

Henkilöitä ja tapahtumia luonnehditaan arvottavien attribuutein, esim. voimakkain adjektiivein ja adjektiivien voimakkuutta lisätään toistuvilla "tosi"-sanoilla.

Lopussa on kertojan SUORA ONNELLISUUSARVIOINTI.

II TULKINTA

TEEMA Ystävyys - kahdenvälinen

Avainsanat: ystävyys, paras kaveri, yksi viidestä, ei riitaa, mukavaa kilpailua, ryhmän paras taidossa, luokan nopein, "paras pallo, se ei ollu kova, se oli just hyvä" piirtäminen ulkona – elämys, leikki (ulkona, hiekkaranta, tosi pehmeä), lempiruoka, kivoja läksyjä

Merkityssisältöjä SWB:n ulottuvuuksissa

Att älska: ystävyys – kahdenvälinen, ystävyys ryhmässä, perheiden keskinäinen yhdessäolo

Att vara-Att göra: osaaminen, uiminen, piirtäminen

Att ha: hyvä peliväline, lempiruoka

BELONGING: luokan nopein

ONNELLISUUS

Onnellisuus-sanat liittyvät poikien väliseen, vertaisten väliseen ystävyyteen, harrastamiseen, leikkiin ja kilpailuun. Kilpailuja kuvattaessa voittaminen ei onnellisuus-sadussa näytä olevan itsetarkoitus, vaikka kilpaillaankin ja pyritään olemaan taitava. "Juhon yksi kaikkein kivimmistä lajeista oli ulkona piirtäminen. He tekivät sellasta piirtämistä, että kumpi oli nopeampi ja kumpi oli hienompi. Juholla ja Aleksilla ei ollut ikinä mitään riitaa, koska he olivat niin hyviä kavereita. Niin he elivät onnellisina elämänsä loppuun asti."

SATU 15. Fi-fi_x_20011026_1_091_2_00_0_0_s_1000_poika

OTSIKKO: KALASTUSRETKI

Olipa kerran eräs karhuperhe, johon kuului äiti, isä, poika, tyttö ja vauva. He olivat menossa lämpimänä lauantai-iltapäivänä ongelle isolle järvelle. Kun he olivat soutamassa *hyvälle paikalle*, tyttökarhu nimeltään Anni näki vedessä ison lohen. Poika karhu nimeltään Eetu otti heti ongen ja heitti sen lohta päin. Tietenkin lohi äkkäsi syötiin ja haukkasi syöttiä.

Lohi tarttui syöttiin ja oli melkein vetää Eetun pois veneestä. Isäkarhu otti myös ongenvavasta kiinni, että lohi ei olisi päässyt karkuun. Sitten he yrittivät vetää lohta ulos järvestä, *mutta lohi oli tosi voimakas*. Viiden minuutin *kamppailun jälkeen* karhut olivat kuitenkin saaneet lohen ulos järvestä. *Tyytyväisenä Eetu katsoi lohta*, joka vielä oli elossa ja liikahdelti epätoivoisesti veneen pohjalla. Lohen saatuaan kiinni karhut lähtivät soutamaan rantaan päin kotiin ja kävelivät *onnellisina* tietä pitkin tupaan. Äitikarhu alkoi heti laittaa lohikeittoa lounaaksi Seuraavana päivänä, kun Eetu meni kouluun, hän sanoi luokkatovereilleen, että oli eilen pyydystänyt ainakin puolitoistametrinen lohen. *Luokkakaverit olivat aika innoissaan ja halusivat tietää* tästä tapahtumasta lisää. Koulun jälkeen, kun Eetu tuli kotiin, oli äitikarhu tehnyt savustettua lohta ja uuniperunoita. Eetu söi ja samalla hän *kertoi, miten luokkatoverit hämmästelivät*, että Eetu oli saanut *noin ison lohen*. Sen pituinen se.

TULKINTA

RAKENNE: Kerronta muuttuu yksityiskohtaiseksi: miten Eetu saa kalan taitavalla toiminnalla, vaikka tehtävä on haasteellinen. Vasta "kamppailun jälkeen" lohi saadaan järvestä. DOING-ulottuvuuden hyvinvointia.

UPOTETTU ARVIOINTI: Eetu katsoo tyytyväisenä lohta. DOING-ulottuvuudessa saatu konkreettista tulosta.

SUORA KOMMENTTI: "kävelivät onnellisina tietä pitkin tupaan" Toimintaa yhdessä onnellisena –takaisin kotiin paluuta, kuten useissa muissakin saduissa.

Tulkinta: UPOTETTU ARVIOINTI: Oli tapahtunut kalan saaminen, jonka kertominen oli saanut luokkakaverinkin hämmästelemään, miten juuri Eetu olikin saanut noin ison lohen. (DOING ja BELONGING)

Äiti kuuntelee ja luokkakaverit kuuntelevat: Kuulluksi tuleminen BEING ja LOVING-ulottuvuudessa ja luokkakaverien huomion ja ilmeisesti arvostuksen saaminen BEING-DOING ja BELONGING-ulottuvuuksissa.

LOVING-DOING-HAVING-BELONGING luokkakaverit innoissaan belonging ,halusivat tietää tapahtumasta lisää, äiti, äidille kertominen (loving), lohikeittoa (having) karhupoika Eetun onkimasta isosta lohesta, HUOM. onnellisuus mainittu, äidin kodikas keitto ph-pojan onkimasta lohesta yhdistää having ja loving sekä bein-doing -ulottuvuuksia HUOM. Onni ja onnellisuus -sanaa ei mainita ja silti kerrottu onnesta ja onnellisuudesta tulkintani mukaan

II tulkinta:

Avainsanat: luokkakaverit innoissaan ja he halusivat tietää tapahtumasta lisää, äiti, äidille kertominen, lohikeittoa karhupoika Eetun onkimasta isosta lohesta, onnellisuus

SATU fi_y_20001015_1_091_1_hp_0_0_s_0707_tyttö

Pieni onnellinen merihevonon

TULKINTA

Pieni merihevonon oli hyvin tylsistynyt. Viime päivinä oli niin

kova myräkkä ja tuuli että merihevonon **ei päässyt** leikkimään. Sit-

ten se päätti eräänä päivänä mennä ulos ja selvittää mistä se myräkkä ja

tuuli oli peräisin. Se lähti matkaan. *Se tapasi monta ystävää jot-*

Pieni toimii, kohtaa haasteita – inhottavaa mustaa korallia ja inhottavan noidan sekä "tuulimyräkän". Pahin ongelma näyttää

ka päättivät liittyä sen seuraan. Mutta tuuli ja myräkkä oli niin kova että vain kaksi sen ystävää jäi Toinen oli tyttömerihevonen . Toinen oli meritähti. Sitten ne saapuivat inhottavaan korallipaikkaan. Se ei ollut tavallista korallia, vaan mustaa korallia. Siellä sen kaiken keskellä asui inhottava noita, joka puhalsi tuulen ja myräkän väkisin. Sitten he menivät hakemaan sahakalan ja menivät noidan luokse. Noita oli nukahtanut pitkään tuulimyräkkäänsä. He sahasivat osia irti ja liimasivat kiviä noidan vatsaan. Sitten he liimasivat noidan kaikki osat kiinni. Ja kun noita heräsi. hänellä oli kova jano ja meni juomaan kaivoon ja putosi itse kaivoon. Sitten juhlittiin ja pieni merihevonen oli onnellinen. Siksi sen nimeksi pantiin onnellinen.

olevan, ettei myräkän vuoksi pääse leikkimään.

Pieni päähenkilö kuitenkin onnistuu toimimalla ja saamalla ystävätkin mukaan toimimaan. (BEING-DOING).

Ystävien kohtaaminen on muussakin aineistossa usein hyvinvoinnin teemana (LOVING ja BELONGING-VERTAILU MUUHUN AINEISTOON).

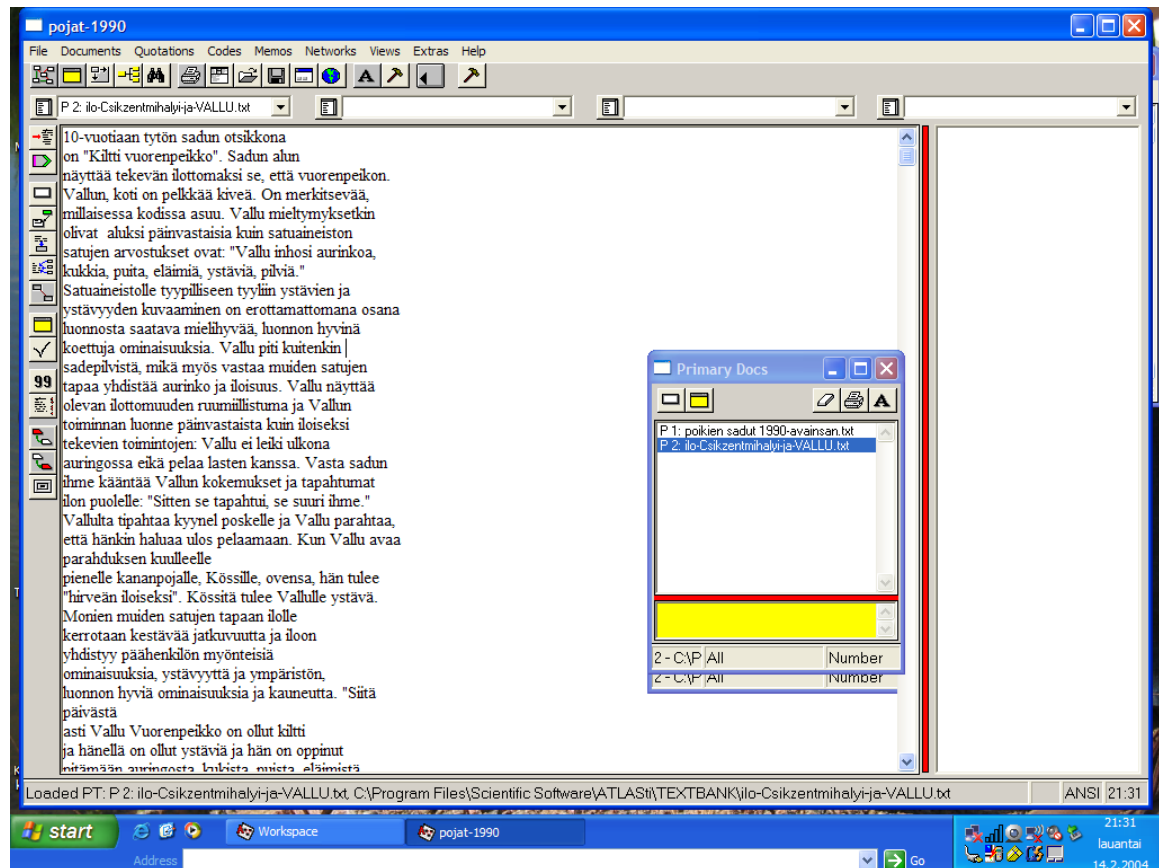
Lopuksi juhlitaan yhdessä (BELONGING ja LOVING-BEING-DOING). ”Yhdessä” on erittäin yleinen hyvinvoinnin teema muussakin aineistossa.

ARVIOINTI on UPOTETTU onnellisen merihevosen nimeen ”Onnellinen” ja nimen antamiselle kerrottuun syyhyn.

TULKINTA II Turvallisuus, onnellisuus, juhla, inhott. noidasta selviytyminen.

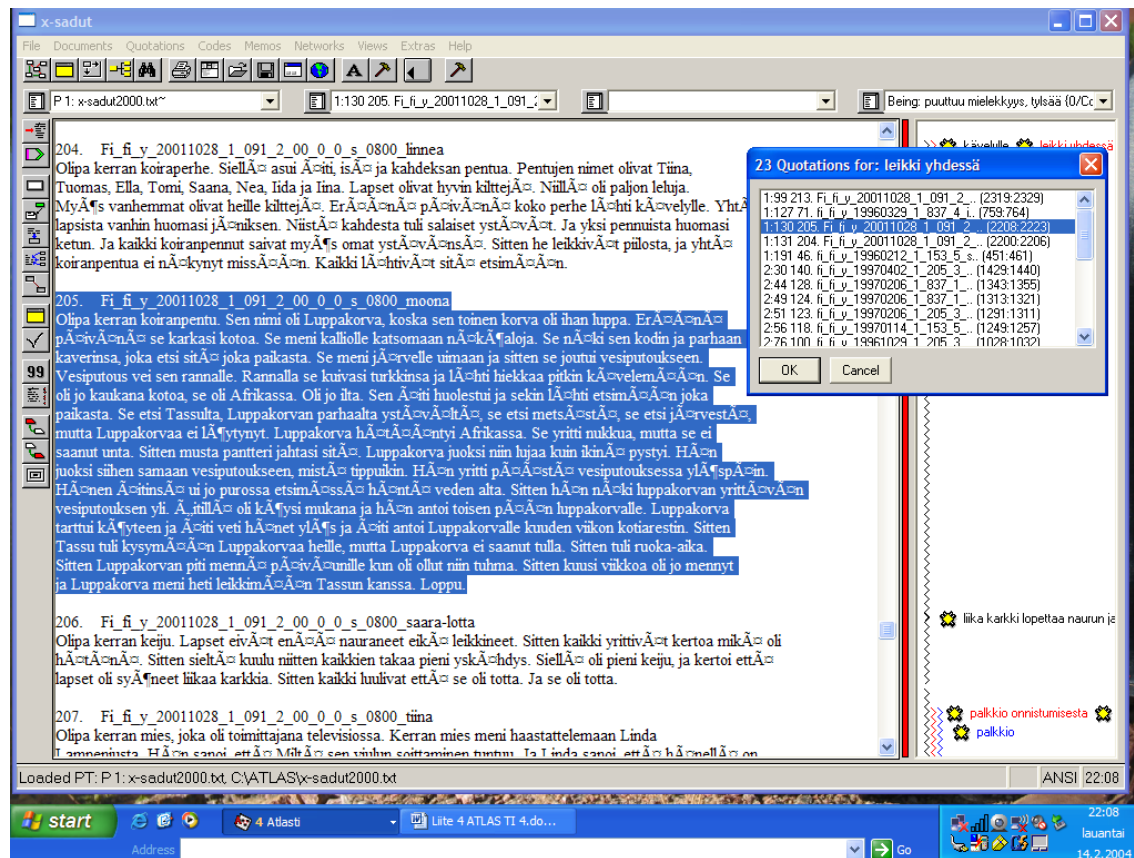
Pieni,ystävyys

Liite 4 Atlas TI-ohjelma apuna: Tekstipankki



Kuva 1. Atlas TI -ohjelman tekstipankista on apua muistiinpanojen yhdistämisessä.

Satuaineistoa lukiessa käytin Atlas TI -ohjelman tekstipankkia yhdistelyn apuna. Tekstipankin tiedostoiksi kokosin satuja, joiden tutkimiseen saatoin palata jälkeenpäin koottuani lisää vastaavanlaisia satuja ja samantyyppisiä huomioita. Lisäsin satutiedostoon muistiin oivalluksia, joista oli apua myöhemmin samantyyppisten oivallusten kokoamisessa. Esim. kuvassa on tekstitiedosto nimeltä ilo-Csikzentmihalyi-ja-VALLU.txt. Näin "Vallu Vuorenpaikan" tapa ja syy tulla iloiseksi pääsi myöhemmässä vaiheessa vertailtavaksi muiden vastaavien satu- jen kanssa lopullisen teemoittelun pohjalle. Tekstitiedoston otsikkoon lisäsin nimen "Csikzentmihalyi", koska näin muistaisin palata lukemaan lisää hänen huomioistaan ilosta ja hyvinvoinnista.



Liite 6 Osoittimia hyvinvoinnin ja pahoinvoinnin teemoille

Tässä liitteessä esitetään osoittimia Siikalan jaottelun mukaisina (Siikala 1984).

1. *Pois jättäminen*: kertoja voi jättää esittämättä seikkoja, joiden hän ajattelee olevan kuulijoilleen itsestään selviä. Asioiden määrittäminen itsestään selviksi ja kertomatta arvattaviksi merkitsee sitä, että kertomuksen juoni kulkee yllätyksentöntä rataa, kunnes yllättävä käänne muuttaa tilanteen.
2. *Toisto*: kertoja toistaa saman virkkeen heti tai myöhemmin joko samanlaisena tai muunneltuna. Toiston keinona kertoja käytetään esim. synonyymeja, samaa tarkoittavia sanoja. Toisto korostaa ja tekee asiasta merkityksellisen.
3. *Paluu*: kertoja rikkoo kertomuksen ajallisen järjestyksen palaamalla yllättäen aiempaan tilanteeseen.
4. *Varaukset*: Ilmaisuja, joiden avulla kertoja tarkentaa puhettaan ja osoittaa tilanteen yllätykselliseksi. Varausta osoittavia sanoja ovat esim. todella, vain, jopa, kuitenkin, tavallaan, joka tapauksessa ja ilmiselvästi. Esim. jopa-sana merkitsee sitä, että odotukset on ylitetty.
5. *Kiellot*: Kieltolauseita käytetään useimmiten vain silloin, kun kertomuksessa jotakin odotettua ei tapahtunutkaan.
6. *Kontrastoivat sidesanat*: Kontrastoivat sanat, esimerkiksi mutta ja vaan, sisältävät osoituksen kertomuksessa tapahtuneesta käänteestä. Lisäksi niiden avulla aloitetaan uusia kertomusjaksoja. Tässä aineistoissa yleisiä kontrastoivia sidesanoja ovat ensimmäisten selailujen perusteella ”Mutta eräänä päivänä”
7. *Modaaliverbit*: Esimerkiksi täytyy, pitää ja saisi rajaavat toiminnan mahdollisuutta, velvoitteita ja odotuksia.
8. *Arvioiva kieli*: Esimerkiksi onneksi ja yhtäkkiä käytetään kertomuksen uusien episodien alkamisen merkkeinä.
9. *Arvioivat verbit*: Esim. rakastaa ja vihata sisältävät vahvan arvioinnin ilman adjektiivien läsnäoloakin.
10. *Vahvistajat*: Vahvistajia käytetään osoituksena ilmiön tai tapahtuman intensiivisyydestä tai määrästä, kun tapahtuma selvästi eroaa odotuksista.
